

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УПРАВЛІННЯ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

**АЛГОРИТМ ДІЙ ДІЗНАВАЧА
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОСТУПКІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч.1 СТ. 249
(НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО
ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ)
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

методичні рекомендації

УДК 343.1; 343.9

Колектив авторів: **Одерій О.В.** – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Гончаров Є.С.** – начальник Управління дізнання НПУ, полковник поліції, **Харченко Н.О.** – заступник начальника Управління дізнання НПУ - начальник відділу методичного забезпечення розслідування кримінальних проступків, полковник поліції; **Груздь О.І.** – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **Сіренко М.В.** – начальник відділу Управління дізнання НПУ, полковник поліції; **Хижняк В.М.** – старший дізнавач з особливих доручень Управління дізнання НПУ, підполковник поліції; **Удод А.М.** – завідувач кафедри кримінального права та кримінології Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

Щербаковський М.Г. – завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Стратонов В.М. – професор кафедри національного міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 26 листопада 2025 року)*

Алгоритм дій дізнавача при розслідуванні кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст. 249 (незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом) Кримінального кодексу України: методичні рекомендації / О.В. Одерій, Є.С. Гончаров, Н.О. Харченко та ін. Кропивницький : ДонДУВС, 2025. 155 с.

На основі узагальнення результатів наукових та практичних досліджень, надано методичні рекомендації щодо алгоритму дій дізнавача при розслідуванні кримінальних проступків, передбачених ч.1 ст.249 (незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом) Кримінального кодексу України.

Призначена для використання в практичній, науково-дослідній діяльності та навчальному процесі.

© Донецький державний університет внутрішніх справ, 2025.

© Управління дізнання НПУ, 2025.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6	
ВСТУП	7	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ	ПЕРЕДУМОВИ	
РОЗСЛІДУВАННЯ	КРИМІНАЛЬНИХ	
ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 249 КК УКРАЇНИ (НЕЗАКОННЕ	ПРОСТУПКІВ,	
ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ	ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ)	9
1.1. Стан протидії кримінальним проступкам , передбачених ч. 1		
ст. 249 КК України		9
1.2. Кримінально-правова характеристика кримінального проступку,		
передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України.....		11
1.2.1. Об’єкт кримінального проступку		12
1.2.2. Об’єктивна сторона кримінального проступку		14
1.2.2.1. Особливості встановлення істотної шкоди		16
1.2.3. Суб’єкт кримінального проступку		20
1.2.4. Суб’єктивна сторона кримінального проступку		21
1.3. Особливості розмежування кримінального правопорушення,		
передбаченого ст. 249 КК України, від інших видів правопорушень.....		23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ		
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч.1 СТ. 249		
(НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ		
ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ) КРИМІНАЛЬНОГО		
КОДЕКСУ УКРАЇНИ		26
2.1. Початок досудового розслідування у формі дізнання		26
2.2. Особливості документування на початковому етапі досудового		
розслідування		30
2.2.1. Планування початкових слідчих (розшукових) дій		30
2.2.2. Першочергові заходи та невідкладні СРД		31

2.2.3. Поводження з речовими доказами	32
2.3. Алгоритм подальшого документування кримінального проступку	33
2.3.1. Збір характеризуючого матеріалу	33
2.3.2. Заходи забезпечення кримінального провадження при розслідуванні кримінальних проступків	34
2.3.3. Затримання особи	35
2.3.4. Повідомлення про підозру	36
2.3.5. Закінчення у разі повідомлення про підозру	37
2.3.6. Закінчення у разі встановлення відсутності складу кримінального правопорушення чи встановлення ознак злочину	38
РОЗДІЛ 3. ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА СЛІДЧІ ВЕРСІЇ ПРИ	
РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ	
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч.1 СТ. 249 (НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ,	
ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ)	
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
	39
3.1. Типові слідчі ситуації	39
3.2. Типові слідчі версії	42
РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ	
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	
	44
4.1. Тактика ОМП	44
4.1.1. Загальні положення тактики ОМП	44
4.1.2. Особливості тактики ОМП	45
4.1.3. Особливості фото, відео фіксації	47
4.1.4. Особливості поведження з речовими доказами та окремими видами слідів	49
4.1.5. Вимоги до протоколу ОМП	50
4.1.6. Типові причини визнання недопустимості доказів за результатами проведення ОМП	51
4.1.7. Окремі особливості проведення ОМП	55
4.2. Тактика обшуку	56

4.2.1. Кримінально-процесуальні особливості проведення обшуку ..	57
4.2.2. Криміналістичні особливості проведення обшуку	63
4.3. Тактика допиту	65
4.3.1. Допит свідків	65
4.3.2. Допит підозрюваного	73
4.4. Слідчий експеримент	77
4.5. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом	78
4.5.1. Особливості призначення окремих видів судових експертиз ...	79
4.5.2. Висновок експерта	85
РОЗДІЛ 5. ОКРЕМІ ОБСТАВИНИ, ЩО МОЖУТЬ ВПЛИНУТИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ	87
5.1. Типові помилки, що допускаються при розслідуванні кримінальних проваджень за ст. 249 КК України	87
5.2. Міжнародний досвід протидії кримінальним правопорушенням .	89
ВИСНОВКИ – КРИМІНАЛІСТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	95
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	98
ДОДАТКИ	104

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗУ	Закон України
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
Інтерпол	Міжнародна організація кримінальної поліції
КК України	Кримінальний кодекс України
КМ України	Кабінет міністрів України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
НП України	Національна поліція України
НСРД	Негласні слідчі (розшукові) дії
ОМП	Огляд місця події
ОРД	Оперативно-розшукова діяльність
СОГ	Слідчо оперативна група
СРД	Слідчі (розшукові) дії

ВСТУП

Україна має значні та різноманітні природні ресурси, які протягом тривалого історичного періоду зазнавали масштабної екстенсивної експлуатації, що призвело до їх негативних техногенних змін регіонального рівня та суттєвого зменшення їх еколого-захисного потенціалу. На сьогодні антропогенне й техногенне навантаження на навколишнє природне середовище у кілька разів перевищує відповідні показники в розвинутих країнах світу.

Відповідно до ст. 13 Конституції України, земля, її атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від його імені права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Проте багато осіб зловживають указаним правом, незаконно займаються рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що призводить до завдання значної шкоди довкіллю. У свою чергу, судово-слідча практика відчуває потребу в сучасних методичних рекомендаціях щодо досудового розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень. З огляду на це органи досудового розслідування повинні володіти не лише ґрунтовними теоретичними знаннями у сфері кримінального процесуального права та криміналістики, а й практичними навичками щодо ефективного виявлення, фіксації та використання доказів. У зв'язку з цим протидія таким правопорушенням, як і взагалі злочинам проти довкілля¹, потребує комплексного, скоординованого та професійного підходу.

¹ Наявний в науковій літературі термін «екологічні злочини» слід вважати як такий, що сформульований некоректно, оскільки «екологічний» – це позитивна характеристика явища, а злочин – власне, негативне явище. За законами формальної логіки вони не можуть поєднуватися. Поняття «довкілля» не несе в собі змістового навантаження, тому слід використовувати термін «злочини проти навколишнього природного

У контексті цього цілком логічним є рішення 17.03.2021 спільної наради керівників правоохоронних органів та інших державних органів (з питань додержання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля) щодо запровадження у підрозділах дізнання серед дізнавачів у кримінальних провадженнях саме у сфері охорони довкілля окремої спеціалізації, по розслідування кримінальних проступків розглядуваної категорії.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 249 КК УКРАЇНИ

1.1. Стан протидії кримінальним проступкам, передбачених ч. 1 ст. 249 КК України

Одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень, що завдає шкоду природним ресурсам в Україні є незаконне зайняття рибним промислом, передбачене ст. 249 КК України. Воно є розповсюдженим на всій території України, де розташовані водні ресурси (моря, озера, ставки, річки), а тому забезпечення його швидкого, повного та неупередженого розслідування є важливим завданням правоохоронних органів.

На думку слідчих до першої п'ятірки найбільш поширених злочинів проти довкілля увійшли: 1) незаконна порубка лісу (ст. 246) – 54 %; 2) порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК) – 37 %; 3) незаконне полювання (ст. 248 КК) – 19 %; 4) незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК) – 19 %; 5) забруднення або псування земель (ст. 239 КК) – 17 %².

Водночас, статистика Офісу Генерального прокурора засвідчує, що лише половина кримінальних проваджень (включаючи і незаконне зайняття рибним промислом) направляється до суду. Так, у 2018 році з 538 зареєстрованих кримінальних проваджень 346 направлено до суду (64 %); у 2019 році з 619 – 372 (60 %), у 2020 році з 608 – 376 (62 %), у 2021 році з 613 – 355 (58 %), у 2022 році з 576 – 321 (56 %), у 2023 році з 615 – 335 (54 %)³. Серед причин, за яких частина кримінальних правопорушень залишається нерозкритими, безперечно є відсутність на тепер дієвої науково обґрунтованої методики розслідування незаконного зайняття рибним

² Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. с. 19.

³ Звітність про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

промислом.

Разом з тим, підрозділами дізнання НП України здійснюється досудове розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля (ч. 1 ст. 239¹, ч. 1 ст. 239², ст. 247, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249, ч. 1 ст. 252, ч. 1 ст. 253, ч. 1 ст. 254 КК України), які віднесені до категорії кримінальних проступків. При цьому станом на 01.01.2025 у підрозділах дізнання перебувало 1616 кримінальних таких правопорушень.

Відповідно до даних⁴ ЄРДР у період з 01.01.2025 по 30.06.2025 підрозділами дізнання НП України зареєстровано 317 кримінальних проваджень указаної категорії. За цей же період досудове розслідування закінчено у 655 (40, 5% від тих, що перебували у провадженні), а до суду направлено 416 кримінальних проваджень (63,5 % від закінчених кримінальних проваджень) з яких: ст. 239¹ ч. 1 КК України – 5; ст. 239² ч. 1 КК України – 8, ст. 248 ч. 1 КК України – 5, ст. 249 ч. 1 КК України – 357, ст. 252 ч. 1 КК України – 2, ст. 254 ч. 1 КК України – 39.

У свою чергу:

1) рішення про закриття на підставі п. 1 п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України прийнято у 224 кримінальних провадженнях. З них: ст. 239¹ ч. 1 КК України – 11; ст. 239² ч. 1 КК України – 2; ст. 247 КК України – 1; ст. 248 ч. 1 КК України – 18; ст. 249 ч. 1 КК України – 139; ст. 252 ч. 1 КК України – 6; ст. 254 ч.1 КК України – 47.

2) направлено до суду для прийняття рішення для закриття у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності 15 кримінальних проваджень.

3) досудове розслідування зупинено у зв'язку із оголошенням в розшук підозрюваних у 8 кримінальних провадженнях.

Таким чином, стан протидії кримінальним проступкам проти довкілля, включаючи й передбачені ч. 1 ст. 249 КК України, - й надалі потребують особливого контролю з боку відповідних керівників правоохоронних органів.

⁴ Аналізу піддані показники НП України у період з 01.01.2025 по 30.06.2025 р.

1.2. Кримінально-правова характеристика кримінального проступку, передбаченого частиною 1 статті 249 Кримінального кодексу України

Стаття 249 КК України встановлює відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом і є одним із найпоширеніших екологічних правопорушень у практиці правоохоронних органів України⁵. Цей злочин посідає особливе місце в системі кримінально-правової охорони довкілля, оскільки спрямований на захист водних біоресурсів та підтримання екологічної рівноваги водних екосистем.

Частиною першою ст. 249 КК України, відповідно до ЗУ від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», віднесено до категорії кримінального проступку. Вона передбачає відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло *істотну шкоду*. Разом з тим, відповідно до ст. 67 (Обставини, які обтяжують покарання) КК України *обтяжуючими обставинами* можуть бути як вчинення кримінального правопорушення *групою осіб так і особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів*.

Особливістю даного складу злочину є його матеріальна конструкція, що передбачає обов'язкове настання суспільно небезпечних наслідків у виді істотної шкоди⁶.

Кримінальне правопорушення є закінченим з моменту спричинення істотної шкоди.

⁵ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Оробець К. М. Істотна шкода як криміноутворювальна ознака незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. OUCI. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9Z8J5gL4/>

1.2.1. Об'єкт кримінального проступку⁷.

Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, виступають суспільні відносини у сфері охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки⁸. Ці відносини охоплюють широкий спектр суспільних інтересів, пов'язаних із збереженням природного середовища для нинішнього та майбутніх поколінь, підтриманням екологічної рівноваги та сталого розвитку.

Безпосереднім об'єктом є суспільні відносини щодо охорони та раціонального використання водних біоресурсів⁹. Ці відносини включають охорону рибних запасів, збереження популяцій водних тварин, забезпечення сталого рибного господарства та підтримання екологічної рівноваги водних екосистем. Законодавець визнає особливу цінність водних біоресурсів як невід'ємної частини природного багатства України та важливого елемента продовольчої безпеки держави.

Незаконний промисел може призводити до порушення нерестових циклів, знищення молоді риб, деградації місць розмноження та нагулу, що в кінцевому підсумку загрожує існуванню цілих популяцій водних організмів. Тому кримінально-правова охорона спрямована на захист не лише окремих особин водних біоресурсів, а й цілісності водних екосистем.

Предметом кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 249 КК України виступають водні живі ресурси (або гідробіонти), тобто організми, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді. Це, зокрема:

- риби різних видів (прісноводні, солонуватоводні, анадромні, морські, катадромні, напівпродні) на всіх стадіях свого розвитку –

⁷ Частина 2 статті 249 КК України в роботі розглядається лише у межах необхідності, оскільки не є предметом методичних рекомендацій.

⁸ Комарницький В. М. Об'єктивні ознаки складів злочинів проти довкілля : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 125.

⁹ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. С. 236.

статевозрілі екземпляри, мальки, ікра;

- морські ссавці (дельфіни, кити, тюлені, моржі, нерпи, морські леви тощо);

- ракоподібні і голкошкірі водні безхребетні тварини (раки, краби, креветки, трепанги, морські їжаки, морські зірки), молюски (головонігі, червононігі, двостулкові – мідії, кальмари, устриці тощо);

- водні рослини і водорості, які використовуються для виготовлення продуктів харчування, добрив, медичних препаратів, хімічних речовин і які підлягають спеціальному правовому захисту (наприклад, зелені і червоні водорості, ламінарія або морська капуста).

Предметом злочину, передбаченого ст. 249 КК України, не визнаються:

1) водні організми, добування яких нормативними актами не регламентується (водні плазуни, планктон, жаби тощо);

2) кормові угіддя, місця зимування, нерестові ділянки, тобто ділянки водних об'єктів, де відбувається розмноження риб та інших водних живих ресурсів);

3) бобри, ондатри, хохулі, видри, які є хутровими звірами і розглядаються (поряд із водоплаваючими птахами) як предмет незаконного полювання, передбаченого ст. 248 КК);

4) риби та інші водні живі організми, які завдяки вкладеній праці людини вже не виступають як природні багатства в їх природному стані, а включені у виробничо-трудоий процес і набули внаслідок цього якості товару.

Так, не як злочин проти довкілля, а як злочин проти власності має розцінюватись заволодіння рибою чи іншими водними живими ресурсами, які знаходяться в сітках чи інших подібних знаряддях лову або раніше були виловлені іншою особою. Вилучені (добуті) водні живі ресурси у ст. 1 Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» визначаються як продукти лову.

Дії осіб, винних у незаконному вилові риби, добуванні водних тварин, що вирощуються підприємствами, організаціями або громадянами у спеціально влаштованих чи пристосованих водоймах, або заволодіння рибою, водними тваринами, відловленими цими організаціями (особами), також підлягають кваліфікації як злочин проти власності. Отже, слід з'ясувати, в яких водоймах виловлено рибу або інших водних тварин, чи охоплювалась умислом винного належність водойми, і залежно від цього кваліфікувати його дії¹⁰.

1.2.2. Об'єктивна сторона кримінального проступку.

Об'єктивна сторона кримінального проступку виражається в активних діях – незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Незаконність такого промислу може проявлятися в різних формах: здійснення промислу без належного дозволу, промисел у заборонений час, промисел у недозволених місцях¹¹. У випадку використання заборонених способів та знарядь лову - кваліфікація кримінального правопорушення відбувається не як проступок (ч. 1 ст. 249 КК України), а як злочин (ч. 2. ст. 249 КК України). Кожна з цих форм незаконності має свої особливості та може по-різному впливати на ступінь суспільної небезпечності діяння.

Промисел без належного дозволу охоплює випадки самовільного добування водних біоресурсів без отримання відповідного дозволу від уповноважених органів¹². Це може стосуватися як промислового рибальства, що потребує спеціальних ліцензій та квот, так і любительського рибальства в місцях, де воно підлягає особливому регулюванню. Важливо зазначити, що незаконність може полягати не лише в повній відсутності дозволу, а й у

¹⁰ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. С. 428-431.

¹¹ Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

¹² Відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним видобувним промислом. Юридична компанія Турій та Партнери. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-nezakonne-zajnyattya-ribnim-zvirinim-abo-inshim-vodnim-vidobuvnim-promislom/>

порушенні умов наданого дозволу, зокрема перевищенні встановлених квот або промислі в межах дозволеної території, але забороненими способами.

Промисел у заборонений час включає добування водних біоресурсів у періоди, коли це заборонено відповідними правилами рибальства¹³. Мова йде про той період часу, коли зайняття будь-яким водним добувним промислом заборонено взагалі, а також у строки, на які встановлено заборону для певних видів водних тварин чи водоймищ (чіткі терміни зайняття водним добувним промислом визначаються за басейно-територіальним принципом і закріплюються у правилах промислового, любительського і спортивного рибальства). Найбільш типовими є порушення заборон під час нерестових періодів, коли риби є особливо вразливими та їх вилов може завдати значної шкоди відтворенню популяції. Також до цієї категорії належить промисел у зимувальних ямах, де риба концентрується в зимовий період та її добування може призвести до знищення значної частини популяції певної водойми.

До недозволених місць слід віднести ті водойми або їх ділянки, в яких водний добувний промисел заборонений завжди або дозволяється лише протягом певного часу.

Знаряддями цього виду проступку є промислові та інші знаряддя лову, виготовлені з сіткоснастєвих матеріалів усіх видів і найменувань, лов раків у темну пору доби із застосуванням підсвічування.

Засобами є човни, інші плавучі засоби, за допомогою яких вчиняється або полегшується вилов риби чи добування інших організмів.

Не визнаються знаряддями правопорушення транспортні засоби, які застосовувалися лише для доставлення до місця незаконного зайняття водним добувним промислом або для перевезення незаконного добутого і які, таким чином, не використовувалися для виконання зазначеного злочинного посягання.

¹³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

Використання заборонених способів та знарядь лову становить особливо небезпечну форму незаконного промислу¹⁴. До таких способів належить електролов, застосування вибухових та отруйних речовин, використання дрібновічкових сіток, волокуш, неводів з дрібною вічкою та багатогачкових снастей. Ці методи характеризуються неселективністю та можуть призводити до масового знищення водних біоресурсів, включаючи молодь та нецільові види. За таких умов діяння кваліфікується за ч. 2 ст. 249 КК України.

1.2.2.1. Особливості встановлення істотної шкоди

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є настання суспільно небезпечних наслідків у виді істотної шкоди. Відповідно до роз'яснень, наданих у постанові Пленуму Верховного Суду України № 17 від 10 грудня 2004 року, на істотність шкоди можуть вказувати такі обставини як знищення нерестовищ риби, вилов риби в період нересту, добування нечисленних видів або тих, у відтворенні яких є труднощі, добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин, або добування риби чи тварин, вилов яких заборонено¹⁵.

Між діянням та наслідками повинен існувати причинний зв'язок. Істотна шкода має бути безпосереднім результатом незаконних дій з добування водних біоресурсів¹⁶. При цьому *законодавець не вимагає, щоб шкода обов'язково мала матеріальний характер – вона може полягати в екологічному збитку, порушенні природної рівноваги, загрозі існуванню окремих видів тощо.*

У Постанові Пленуму ВСУ зауважено, *що поняття «істотна шкода» є оцінним. Це означає, що питання про істотність певної шкоди, завданої незаконним заняттям рибним або іншим водним добувним промислом,*

¹⁴ Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

¹⁵ Там само.

¹⁶ Загінєй З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2015. С. 178.

вирішується в кожному конкретному випадку окремо, з огляду на всі обставини справи¹⁷.

А. Матеріальний підхід до визначення шкоди. Постанова Кабінету Міністрів України № 1042 від 29 вересня 2023 року «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів»¹⁸ визначає такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення громадянами України, іноземцями та особами без громадянства:

- цінних видів водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах України;
- водних біоресурсів, що є природним багатством континентального шельфу України;
- водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, а також анадромних видів риби (вид риби, які здійснюють нагул у морських водоймах, після чого мігрують до прісноводних водойм на нерест), що утворюються у річках України за межами цієї зони.

Таким чином, розмір шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування водних біоресурсів, обчислюється відповідно до згадуваної постанови КМУ № 1042 від 29 вересня 2023 року.

Базова формула розрахунку шкоди є досить простою: загальна шкода дорівнює сумі добутків кількості особин кожного виду на відповідну таксу за цей вид. Однак на практиці розрахунок може ускладнюватися застосуванням додаткових коефіцієнтів залежно від обставин вчинення правопорушення¹⁹.

¹⁷ Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

¹⁸ Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди... : постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 1042. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2023-п>

¹⁹ Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди довкіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/>

Так, за промисел у заборонений час застосовується коефіцієнт 2, за використання заборонених знарядь – коефіцієнт 3, а за промисел у заборонених місцях – коефіцієнт 5.

Приклад розрахунку може виглядати наступним чином: якщо незаконно виловлено 5 судаків, такса за які згідно з Постановою КМУ №1042 від 29.09.2023 становить 510 гривень за особину, то шкода складатиме $5 \times 510 = 2\,550$ гривень²⁰. Оскільки цей розмір не перевищує 151 400 гривень (100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян по 1514 грн), шкода не вважається істотною і діянню підлягає кваліфікації за статтею 85 КпАП. Якщо ж той самий вилов відбувся у нерестовий період, то шкода збільшується вдвічі і становитиме 5 100 гривень, що все одно не досягає порогу істотної шкоди.

Цей підхід дозволяє перевести заподіяну шкоду в конкретний грошовий еквівалент та співставити її з формальним порогом у 151 400 грн для розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності.

Б. Екологічний підхід до визначення шкоди. Водночас заподіяну екологічну шкоду можна оцінити не тільки у матеріально-грошовому еквіваленті, а й з позицій негативного впливу на довкілля. Такий вплив не може мати об'єктивної матеріальної оцінки. Загальновідомо, що заподіяна незаконним заняттям рибним або іншим водним добувним промислом шкода довкіллю більш небезпечна, аніж матеріальна, адже останню завжди можна відшкодувати.

У Постанові Пленуму ВСУ істотну шкоду трактовано так: «На те, що шкода є істотною, можуть вказувати, зокрема, такі дані: знищення нерестовищ риби; вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих,

²⁰ Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди... : постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 1042. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2023-п>

у відтворенні яких є труднощі; добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено; тощо»²¹.

В. Грубі порушення правил рибальства. Особливе значення для визначення істотності шкоди має спосіб здійснення незаконного промислу.

Грубими порушеннями правил рибальства виступають:

- використання риболовних сіток (ставних, плавних, закидних);
- застосування електролову (глушіння риби електричним струмом);
- підривання водойм вибуховими пристроями;
- використання отруйних речовин або наркотичних засобів;
- застосування багатогачкових знарядь лову (переметів, самоловів);
- використання драг, підводного полювання з аквалангом у заборонених місцях.

Застосування таких методів свідчить про підвищену суспільну небезпечність діяння, оскільки вони не лише призводять до масового знищення водних біоресурсів, а й завдають непоправної шкоди екосистемі водойми.

Г. Комплексна оцінка істотності шкоди. Судова практика демонструє неоднакові підходи до обчислення шкоди. І хоча формально істотною вважається шкода, що перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (151 400 грн), однак у низці рішень 2024–2025 рр. суди визнали істотною шкоду нижчу за цей поріг, якщо діяння супроводжувалося грубими порушеннями правил рибальства або завдало екологічного збитку водоймі²². Така проблема полягає не лише в технічних аспектах розрахунку, а й у визначенні якісних показників шкоди, які не завжди можуть бути

²¹ Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

²² Див. Додаток Б.

виражені в грошовому еквіваленті²³, що особливо актуально для випадків добування рідкісних або ендемічних видів, екологічна цінність яких може значно перевищувати їх економічну вартість. Вирішуючи питання про те, чи є істотною шкода, заподіяна внаслідок незаконного рибного добувального промислу, враховується:

- факт його проведення без дозвільних документів;
- застосування заборонених знарядь лову (сітки, підривні засоби тощо);
- кількість вилученої з водного об'єкту риби;
- життєві показники біоресурсів;
- загальну вагу та видовий склад;
- особливості території водного об'єкту;
- період часу здійснення вилову риби (зокрема, нерестовий період);
- класифікацію водних об'єктів (група, тип, вид);
- розмежування рибних ресурсів за відповідними категоріями (цінні, рідкісні, ендемічні види).

Таким чином, визначення істотної шкоди вимагає комплексного підходу, що поєднує формальний грошовий критерій (151 400 грн) з якісною оцінкою екологічних наслідків та способу вчинення правопорушення. Така практика забезпечує більш справедливу кваліфікацію діянь та адекватну відповідальність винних осіб відповідно до реальної суспільної небезпечності їхніх дій.

1.2.3. Суб'єкт кримінального проступку

Суб'єктом кримінального правопорушення може бути *фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку, незалежно від громадянства*²⁴. Законодавець не встановлює додаткових вимог до суб'єкта, тому кримінальне

²³ Орбець К. М. Істотна шкода як криміноутворювальна ознака незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. OUCI. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9Z8J5gL4/>

²⁴ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

правопорушення *може вчинити як громадянин України, так і іноземець або особа без громадянства*. Не має значення професійна діяльність особи, наявність чи відсутність у неї дозволу на рибальство, а також мета промислу – комерційна чи любительська²⁵.

Особливу увагу слід звернути на можливість вчинення цього кримінального правопорушення посадовими особами рибоохоронних органів при зловживанні своїм службовим становищем. У таких випадках може виникнути питання про кваліфікацію за сукупністю злочинів, зокрема за статтями 249 та 364 КК України (зловживання владою або службовими повноваженнями). Рішення про застосування сукупності залежатиме від конкретних обставин справи та характеру дій посадової особи.

*У разі вчинення кримінального правопорушення групою осіб, кожен учасник групи підлягає відповідальності як виконавець, оскільки всі вони безпосередньо беруть участь у незаконному промислі*²⁶. При цьому роль окремих учасників (наприклад, організатора або підбурювача) може враховуватися при призначенні покарання, але не впливає на кваліфікацію за ст. 249 КК України, яка не передбачає кваліфікованого складу за ознакою групового вчинення.

Наявні випадки, коли до відповідальності притягуються неповнолітні особи віком від 16 років. У таких випадках суди зазвичай призначають більш м'які покарання з урахуванням віку винних та можливості їх виправлення²⁷.

1.2.4. Суб'єктивна сторона кримінального проступку.

Кримінальне правопорушення може вчинятися з *прямим або непрямим умислом*.

²⁵ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. с.245.

²⁶ Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практичний посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 112.

²⁷ Виправдувальний вирок суду щодо вчинення злочинів, передбачених ч.2 ст.249. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vypravduvalnyj-vyrok-sudu-shhodo-vchynennya-zlochyniv-peredbachenyh-ch-2-st-249/>

При прямому умислі особа усвідомлює незаконність своїх дій, передбачає можливість або неминучість заподіяння істотної шкоди водним біоресурсам і бажає настання таких наслідків²⁸.

При непрямому умислі особа усвідомлює незаконність свого промислу, передбачає можливість заподіяння істотної шкоди, але не бажає, а лише свідомо припускає настання таких наслідків або ставиться до них байдуже.

Усвідомлення незаконності є ключовим елементом суб'єктивної сторони. Особа повинна розуміти, що здійснює промисел без належного дозволу, використовує заборонені способи або знаряддя, порушує заборони щодо часу або місця промислу²⁹. При цьому *не вимагається детального знання всіх нормативних актів, що регулюють рибальство, достатньо загального усвідомлення протиправності своїх дій.*

Щодо ставлення до наслідків у виді істотної шкоди, то судова практика виходить з того, що *особа повинна принаймні припускати можливість заподіяння такої шкоди³⁰*. Це означає, що вчинення незаконного промислу з необережності (коли особа не передбачала можливості заподіяння істотної шкоди, хоча повинна була і могла передбачити) не може кваліфікуватися за статтею 249 КК України.

Мотиви злочину можуть бути різноманітними: корисливий (продаж риби), задоволення особистих потреб (споживання), спортивний інтерес, хуліганський тощо. Мотив не є обов'язковою ознакою складу злочину і не впливає на кваліфікацію, однак може враховуватися судом при призначенні покарання як обставина, що пом'якшує або обтяжує відповідальність³¹.

²⁸ Загинеї З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2015. с.182.

²⁹ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. С. 247.

³⁰ Правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 22 січня 2019 року у справі № 673/902/16-к. ZakonOnline. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/1945>

³¹ Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

Частина друга статті 249 КК України не розглядається у методичних рекомендаціях оскільки:

а) передбачає кваліфікуючі ознаки, які суттєво підвищують ступінь суспільної небезпечності діяння і складають кримінальне правопорушення у вигляді злочину;

б) предметом цих методичних рекомендацій є лише ч. 1 ст. 249, яка складає кримінальне правопорушення у вигляді проступку.

1.3. Особливості розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 249 КК України, від інших видів правопорушень

1. Найбільші труднощі на практиці викликає розмежування злочину, передбаченого ст. 249 КК України, з незаконним полюванням (ст. 248 КК України). Основним критерієм розмежування є предмет посягання: якщо незаконно добуваються водні біоресурси, діяння кваліфікується за ст. 249 КК України, якщо дикі звірі або птахи – за ст. 248 КК України³². Однак на практиці можуть виникати спірні ситуації, особливо щодо напівводних тварин. Так, хутрові тварини, такі як бобрини, видри, ондатри, традиційно вважаються об'єктами полювання, тому їх незаконне добування кваліфікується за ст. 248 КК України³³. Водоплаваючі птахи також належать до об'єктів полювання. Водночас морські ссавці (дельфіни, тюлені) та власне водні тварини (риби, ракоподібні, молюски) є предметом злочину за статтею 249 КК України.

2. Важливим критерієм розмежування з адміністративними правопорушеннями є розмір заподіяної шкоди. Якщо шкода не перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (151 400 гривень), діяння кваліфікується за статтею 85 Кодексу України про адміністративні

³² Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

³³ Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практичний посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 115.

правопорушення³⁴. При перевищенні цієї межі настає кримінальна відповідальність за ст. 249 КК України.

3. Слід також розмежовувати злочин за ст. 249 КК України з проведенням вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250 КК України)³⁵. Розмежування проводиться за характером діяння та метою. Якщо вибухові роботи проводяться з метою добування водних біоресурсів, діяння кваліфікується за ч. 2 ст. 249 КК України. Якщо ж вибухові роботи проводяться з іншою метою, але з порушенням правил охорони рибних запасів, застосовується стаття 250 КК України.

4. Науковці звертають увагу на проблему розмежування з контрабандою водних біоресурсів: «У випадках, коли незаконно добуті водні біоресурси переміщуються через митний кордон України, може виникати питання про кваліфікацію за сукупністю злочинів – за ст. 249 КК України та відповідною статтею про контрабанду»³⁶.

5. Судова практика у справах за статтею 249 ККУ характеризується певною неоднорідністю підходів до оцінки доказів та кваліфікації діянь. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на необхідність ретельного доказування всіх елементів складу злочину, особливо істотної шкоди та причинного зв'язку між діянням та наслідками.

5.1. У постанові від 31 травня 2023 року у справі №678/536/21 Верховний Суд підкреслив, що кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним добувним промислом настає лише за умови заподіяння істотної шкоди³⁷. Суд наголосив на тому, що наявність та розмір шкоди мають бути доведені визначеними законом засобами доказування, зокрема шляхом проведення відповідної експертизи.

³⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

³⁵ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

³⁶ Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практичний посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 118.

³⁷ Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним добувним промислом настає лише в разі заподіяння істотної шкоди – ВС. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1162492/>

5.2. Аналогічна позиція була висловлена у постанові від 22 січня 2019 року у справі №673/902/16-к, де Верховний Суд встановив, що експертиза для визначення шкоди, завданої довкіллю, не проводилась, а суд першої інстанції ґрунтував свій висновок про наявність істотної шкоди лише на підставі розрахунку Державної екологічної інспекції, який не може вважатися висновком експерта³⁸. Це рішення підкреслює важливість належного експертного забезпечення кримінального провадження.

5.3. Судова практика нижчих судів демонструє як приклади успішного притягнення до відповідальності, так і випадки виправдання обвинувачених. Виправдувальні вироки зазвичай ґрунтуються на недоведеності причетності обвинуваченого до інкримінованих діянь, відсутності належних доказів незаконного вилову або неправильному обчисленні шкоди³⁹.

5.4. Обвинувальні вироки, як правило, характеризуються належним документуванням факту правопорушення, правильним розрахунком шкоди за встановленими таксами та доведенням умислу і незаконності дій обвинуваченого⁴⁰. Суди враховують не лише формальний розмір шкоди, а й екологічну значущість порушення, особливо у випадках застосування способів масового знищення.

5.5. Цікавим прикладом є справа, розглянута Апеляційним судом Запорізької області у 2023 році, де суд скасував виправдувальний вирок та направив справу на новий розгляд, вказавши на необхідність проведення комплексної еколого-біологічної експертизи для встановлення реальної шкоди екосистемі водойми⁴¹. Це рішення демонструє тенденцію до більш глибокого дослідження екологічних наслідків незаконного промислу.

³⁸ Правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 22 січня 2019 року у справі № 673/902/16-к. ZakonOnline. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/1945>

³⁹ Виправдувальний вирок суду щодо вчинення злочинів, передбачених ч.2 ст.249. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vypravduvalnyj-vyrok-sudu-shhodo-vchynennya-zlochyniv-peredbachenyh-ch-2-st-249/>

⁴⁰ Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди довкіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/>

⁴¹ Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. Вісник Асоціації кримінального права України. 2021. № 1. с.252.

**РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 249
(НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ
ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ) КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

2.1. Початок досудового розслідування у формі дізнання

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год. після подання заяви, повідомлення про вчинений кримінальний проступок або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 год. з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР.

Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюють згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, на підставі положень глави 25 КПК України. Досудове розслідування у формі дізнання може бути здійснено як до внесення відомостей до ЄРДР, так і після.

Дізнавачу слід акцентувати увагу на визначенні приводів для початку кримінального провадження у формі дізнання. Відповідно до наказу МВС України від 8 лютого 2019 року № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події», джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події (зокрема про кримінальні проступки) є:

1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

2) самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні;

4) *інше*⁴².

Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого наказом Генерального прокурора 30.06.2020 № 298 (зі змінами), також *визначає перелік інших джерел*, з яких виявлено обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення⁴³.

1. Усна заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення.
2. Повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб.
3. Матеріали правоохоронних, судових та контролюючих державних органів про виявлення фактів вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень.
4. Повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до частини другої статті 207 КПК України.
5. Повідомлення в засобах масової інформації.
6. Самостійне виявлення слідчим / дізнавачем (уповноваженою особою іншого підрозділу) кримінального правопорушення, у тому числі під час досудового розслідування.
7. Самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення.

⁴² Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>.

⁴³ Реєстр утворений та ведеться з метою забезпечення реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження, оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування тощо.

8. Інші⁴⁴.

На підставі наукових досліджень в якості приводів та підстав, які зумовили початок досудового розслідування по розглядуваному виду кримінальних проступків, були наступні:

1. Безпосереднє виявлення ознак кримінального правопорушення співробітниками правоохоронних органів.

1.1. Інформацію про ознаки злочину отримано в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності спеціальним підрозділами.

1.2. Ознаки кримінального правопорушення виявлені співробітниками правоохоронних органів у процесі адміністративної діяльності.

1.3. Виявлення ознак злочину в ході досудового розслідування іншого кримінального провадження за фактом вчинення іншого злочину.

1.4. Самостійне виявлення ознак злочину іншими підрозділами правоохоронних органів.

2. Інформацію щодо вчиненого злочину проти довкілля отримано від природоохоронних органів.

3. Повідомлення про вчинене екологічне правопорушення, отримане від посадових осіб підприємств, закладів, організацій.

3.1. За результатами службових розслідувань.

3.2. Повідомлення щодо вчиненого злочину проти довкілля отримане від посадових осіб підприємств в іншій формі (повідомлення про факт порушення природоохоронного законодавства, протоколу про порушення екологічного законодавства, висновку спеціаліста, документи, що підтверджують порушення вимог правоохоронних органів та інші).

4. Інформація щодо ознак злочину проти довкілля, отримана з відкритих джерел інформації (інтернет, засоби масової інформації).

5. Інші (звернення громадян, заяви від громадських екологічних

⁴⁴ Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ ОГП від 30.06.2020. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

об'єднань)⁴⁵.

Заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим (ст. 60 КПК України)⁴⁶.

Прийняття заяви, повідомлення про вчинений проступок регламентується наказом МВС від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події».

Після отримання повідомлення щодо факту незаконного рибного добувного промислу, керуючись наказом МВС України № 357 від 27.04.2020, наряд патрульної поліції чи група реагування патрульної поліції повинна:

1) у разі підтвердження ознак учиненого кримінального правопорушення поінформувати диспетчера (оперативного чергового) щодо необхідності направлення СОГ і перебувати на місці події до її прибуття;

2) до прибуття СОГ забезпечити охорону місця події та слідів учиненого кримінального правопорушення, унеможливити доступ на місце події сторонніх осіб. Після прибуття СОГ виконувати доручення її керівника;

3) установити свідків або очевидців кримінального правопорушення, прикмети осіб (які підозрюються в його вчиненні) та вжити заходів для їх затримання. Про прикмети правопорушників, напрямок їх руху (марка, модель ТЗ, номерний знак, інші характерні ознаки), об'єкти посягань поінформувати диспетчера (оперативного чергового) для орієнтування інших нарядів поліції⁴⁷.

⁴⁵ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 237-250.

⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁴⁷ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20/conv#n315>.

Для з'ясування обставин кримінального проступку до *внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України) може бути:*

- 1) проведено ОМП (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду або отримання довідки, висновку спеціаліста);
- 2) відібрано пояснення;
- 3) проведено медичне освідування;
- 4) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 5) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Реєстрація кримінального провадження відбувається шляхом внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про ЄРДР, порядок його формування та ведення, затверджені наказом Генеральної прокуратури України від 30.06.2020 № 298⁴⁸.

Відповідні ***відомості до ЄРДР необхідно внести невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання заяви*** про вчинене кримінальне правопорушення, ст. 214 КПК України.

2.2. Особливості документування на початковому етапі досудового розслідування

2.2.1. Планування початкових слідчих (розшукових) дій.

Одразу після реєстрації факту незаконного промислу слідчому (дізнавачу) варто визначити найбільш доцільну тактику дій, якою може бути:

- а) проведення ОМП;

⁴⁸ Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ ОГП від 30.06.2020. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

- б) вилучення знарядь лову;
- в) фіксація транспортних засобів, якими користувалися правопорушники та ін.

Важливо забезпечити максимальне збереження слідів, які можуть бути знищені під впливом природних факторів (вода, погодні умови, час).

2.2.2. Першочергові заходи та невідкладні СРД.

На початковому етапі досудового розслідування **першочергові заходи та невідкладні СРД можуть передбачати:**

- 1) проведення ОМП;
- 2) переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів (у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників);
- 3) проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень;
- 4) виявлення свідків та очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – допит) з цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події;
- 5) установлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення;
- б) проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районі вчинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання

додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;

7) орієнтування особового складу органів і підрозділів поліції на території обслуговування, на якій учинено кримінальне правопорушення, та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їх зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку;

8) використання можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційних ресурсів, а також засобів масової інформації;

9) перевірку осіб за базами (банками) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, та іншими інформаційними ресурсами, передбаченими статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»;

10) інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила⁴⁹.

2.2.3. Поводження з речовими доказами.

Дізнавачу важливо враховувати положення щодо процесуальних джерел доказів⁵⁰, до яких чинний КПК України відносить показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК України). Водночас спеціальна норма – ст. 298-1 КПК України – визначає, що процесуальними

⁴⁹ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

⁵⁰ Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК України).

джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки також є:

- пояснення осіб;
- результати медичного освідування;
- висновки спеціаліста;
- показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- та кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Усі **наявні відеозаписи**, необхідно оглянути протоколом огляду, виготовити фото-таблицю шляхом покадровки (скріншоти), **зафіксувавши в протоколі**, ст.ст. 104, 105 КПК України. **Постановою про визнання речовим доказом долучити** носій до матеріалів кримінального провадження, ст.ст. 98, 100, 110 КПК України.

В порядку ст.ст. 131, 132, 167-168, 170-171 КПК України звернутися **до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на тимчасово вилучене майно в ході проведення огляду місця події** (знаряддя, предмет), яке має значення речового доказу.

У разі **вилучення під час огляду місця події предмету** (знаряддя правопорушення, предмет посягання, особисті речі учасників тощо), **скласти протокол огляду предметів та постановою про визнання їх речовим доказом**, ст.ст. 104, 105 КПК України, долучити до матеріалів кримінального провадження, **прийняти рішення**, ст.ст. 98, 100, 110 КПК України із зазначенням місць зберігання речових доказів.

2.3. Алгоритм подальшого документування кримінального проступку

2.3.1. Збір характеризуючого матеріалу.

Обов'язково до матеріалів кримінального провадження дізнавач долучає **характеризуючі матеріали щодо особи підозрюваного:**

- копії документів, які підтверджують особу правопорушника;

- довідки від лікаря нарколога та психіатра щодо перебування чи не перебування на обліку;
- характеристика особи (з місця проживання, роботи чи навчання тощо);
- вимога на судимість;
- у разі наявності відомостей про притягнення правопорушника до кримінальної відповідальності, долучити копії рішень відповідних судів;
- інформацію з інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» щодо наявності чи відсутності відомостей про вчинення правопорушником кримінальних проступків даної категорії.

Крім того, з метою відшкодування завданих проступком збитків державі необхідно долучити до матеріалів кримінального провадження:

- інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (щодо зареєстрованого нерухомого майна на праві власності правопорушника);
- регіонального сервісного центру МВС (щодо зареєстрованих транспортних засобів на праві власності правопорушника);
- відомості щодо доходів порушника та установ/організації, які звітують/звітували щодо нього, як найманого працівника.

За результатами зібраних характеризуючих матеріалів у своїй сукупності та ***при встановленні заподіяння істотної шкоди кримінальним правопорушенням***, після повідомлення особі про підозру, за погодженням з процесуальним керівником ***звернутись до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на рухоме/не рухоме майно підозрюваного***, з метою забезпечення відшкодування завданої ним шкоди.

2.3.2. Заходи забезпечення кримінального провадження при розслідуванні кримінальних проступків.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується ***затримання особи*** на підставах

та в порядку, визначених КПК України, а також такі запобіжні заходи, як *особисте зобов'язання ст. 179 КПК України та особиста порука ст. 180 КПК України.*

При обранні запобіжного заходу, *за погодженням з прокурором складається клопотання, яке направляється слідчому судді.*

Підозрюваному роз'яснюється його обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду, вручається копія клопотання та додатків.

Клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя розглядає за участю прокурора, підозрюваного, його захисника невідкладно, але не пізніше ніж за 72 год з моменту фактичного затримання підозрюваного чи надходження до суду клопотання.

2.3.3. Затримання особи.

За вчинення проступку відповідно до *ст. 298² КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених п. 1 і 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, а саме:*

– цю особу застали під час вчинення кримінального проступку або замаху на його вчинення;

– якщо безпосередньо після вчинення кримінального проступку очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі, чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила кримінальний проступок, але лише за умови, що ця особа:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або іншим.

Особу може бути затримано:

– ***до 72 годин – за умов, передбачених пп. 1–3 ч. 1 ст. 298²*** (особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи), та з додержанням вимог ст. 211 КПК України про строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду;

– ***до 24 годин – за умови, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 298²*** (особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим) КПК України;

– ***до 72 годин – за умов, передбаченої абзацом 6 ч. 1 ст. 298²*** (затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду особи, підозрюваній у вчиненні кримінального проступку, також за умови, якщо вона ухиляється від органів досудового розслідування чи суду) та з додержанням вимог ст. 211 КПК України.

2.3.4. Повідомлення про підозру.

За результатами проведеного розслідування та підтвердження завдання істотної шкоди складається ***повідомлення про підозру, ст.ст. 276-278, 298⁴ КПК України, яке погоджується з процесуальним керівником.***

Перед повідомленням особі, яка вчинила проступок про підозру, дізнавач складає ***протокол про роз'яснення права на захист*** у якому роз'яснює підозрюваному його право на кваліфіковану правову допомогу, яке він може реалізувати, обравши собі захисника або шляхом призначення йому захисника безоплатно за рахунок держави.

Повідомлення про підозру за погодженням з прокурором роз'яснюється та вручається підозрюваному.

Дані про *повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні, невідкладно після вручення особі, вносяться до ЄРДР.*

Підозрюваному вручається *пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки*, після чого дізнавач проводить допит підозрюваного.

2.3.5. Закінчення у разі повідомлення про підозру.

За результатами розслідування кримінального проступку процесуальний керівник дає дізнавачу *доручення на відкриття матеріалів та надання копій сторонам.*

Надсилає *сторонам повідомлення про завершення досудового розслідування та відкриття сторонам матеріалів досудового розслідування та надання копій* у яких зазначає про необхідність з'явитися до дізнавача в визначену дату та час, ст.ст. 111-112 КПК України.

Складається *обвинувальний акт та реєстр матеріалів досудового розслідування* ст. 291 КПК України.

По прибуттю сторін до дізнавача складається *протокол про надання доступу до матеріалів (додаткових матеріалів) досудового розслідування та надання їх копій*, ст. 290 КПК України.

Після ознайомлення з матеріалами кримінального провадження *підозрюваний на ім'я прокурора пише розписку*, ст. ст. 109, 291 КПК України, про отримання копій обвинувального акту та реєстру матеріалів у кримінальному провадженні.

Після чого, *направляється підозрюваному повідомлення*, ст.ст. 111-112, 290 КПК України, зобов'язання останнього надати доступ та можливість отримати копії будь-яких речових доказів.

Усі зібрані *матеріали досудового розслідування кримінального проступку підшиваються, складається опис документів*, що в них знаходяться та *направляються прокурору.*

2.3.6. Закінчення у разі встановлення відсутності складу кримінального правопорушення чи встановлення ознак злочину.

У разі, якщо за результатами досудового розслідування, *підстави для повідомлення особі про підозру відсутні, а встановлено відсутність складу кримінального правопорушення ст. 284 КПК України*, вноситься постанова, *ст. 110 КПК України*, про закриття, кримінального провадження.

Відомості про закриття кримінального провадження, *упродовж 24 годин з моменту прийняття рішення, вносяться до ЄРДР.*

Учасникам провадження надсилається копія постанови про закриття кримінального провадження, *ст. 284 КПК України*, у якій роз'яснюється право на оскарження рішення.

Незаконне зайняття водним добувним промислом, яке не потягло за собою істотних наслідків, утворює склад адміністративного правопорушення передбаченого ст. 85 КУпАП. За таких обставин, *матеріали* щодо порушника *направляються* за належністю до відповідного державного органу *для притягнення особи до адміністративної відповідальності.*

Разом з тим, у разі встановлення, за результатами проведених слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, *ознак кримінального правопорушення (злочину), передбаченого ч. 2* (Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду та вчинене із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за кримінальне правопорушення, передбачене цією статтею) *ст. 249 КК України, дізнавач невідкладно* за погодженням із прокурором надсилає *матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності ст.ст. 216, 218 КПК України.*

**Розділ 3. ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА СЛІДЧІ ВЕРСІЇ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 249 (НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ,
ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ)
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

3.1. Типові слідчі ситуації

Найбільш сприятливі слідчі ситуації

1) наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом. Осіб, які вчинили дане протиправне діяння, виявили на місці події або безпосередньо поряд з ним. Свою причетність до вчиненого правопорушення вони не заперечують.

За таких умов кримінальне правопорушення переважно виявляється співробітниками територіальних органів Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм під час проведення рибоохоронних рейдів та співробітниками НП України під час патрулювання території обслуговування, в момент його вчинення або відразу після.

Наведеній слідчій ситуації відповідає наступний комплекс СРД (НСРД) та інших процесуальних дій: ОМП; обшук в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України (іншого володіння особи - човна, автомобіля); допит свідків; обшук за місцем проживання особи, яка вчинила незаконний вилов риби; накладення арешту на вилучену рибу та направлення її на реалізацію або знищення; накладення арешту на вилучені знаряддя та засоби незаконного вилову риби; призначення необхідних експертиз (судово-економічної, судово інженерно-екологічної, судово-іхтіологічної, судово-біологічної тощо); огляд відеозапису отриманого від співробітників патрульної поліції або груп реагування патрульної поліції, Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм та ін.

2) особа з'явилася до правоохоронних органів із повинною, зізналася у вчиненні кримінального правопорушення. Зібрані у провадженні докази (покази свідків, висновки експертиз тощо) підтверджують вину особи.

Відносно сприятлива слідча ситуація

1) наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, є дані про осіб, які вчинили дане протиправне діяння, проте вказані особи з місця події втекли та переховуються.

В такій слідчій ситуації (поряд з комплексом СРД (НСРД) та інших процесуальних дій, які наведені у попередніх випадках) дії дізнавача більш спрямовані на пошук правопорушника. Інформація для його пошуку отримується за результатами проведення ОМП, допиту свідків. З метою реалізації заходів пошуку особи, яка вчинила незаконний вилов риби, дізнавачем направляється доручення оперативному підрозділу щодо проведення СРД у порядку ст. 40, 40¹ КПК України в якому визначаються наступні заходи пошукового характеру:

а) встановлення свідків, які можуть вказати анкетні дані особи, яка вчинила незаконний вилов риби, або описати її за зовнішніми ознаками, про можливе користування транспортними засобами таких осіб, їх можливі шляхи руху до та від місця події та інші обставини, які мають інформативне значення;

б) встановлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, які знаходяться поряд з місцем вчинення кримінального правопорушення;

в) проведення подвірного обходу з метою отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили незаконний вилов риби;

г) за результатами отриманих даних про зовнішні ознаки особи, яка вчинила протиправне діяння та використання нею транспортних засобів, орієнтувати особовий склад підрозділів поліції на території обслуговування, а також на суміжних територіях.

Після встановлення місцезнаходження такої особи, за її участю

проводяться ряд СРД спрямованих на фіксування обставин події (огляд, обшук та ін.).

Найбільш несприятливі слідчі ситуації

1) наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, однак інформація про осіб, які вчинили дане протиправне діяння, зовсім відсутня або вкрай обмежена.

Для наведеної слідчої ситуації в першу чергу доцільно провести ОМП, допитати свідків та призначити необхідні експертизи (судово-економічну, судово інженерно-екологічну, судово-іхтіологічну, судово-біологічну тощо).

Подальша діяльність дізнавача повинна бути спрямована на пошук орієнтуючої інформації щодо встановлення особи, яка вчинила незаконний вилов риби. З цією метою оперативному підрозділу надається доручення про проведення СРД у порядку ст. 40, 40¹ КПК України, в якому визначити наступні заходи:

а) встановити свідків та очевидців даного кримінального правопорушення;

б) встановлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, які знаходяться поряд з місцем вчинення кримінального правопорушення;

в) проведення подвірного обходу з метою отримання інформації про подію та осіб, які вчинили незаконний вилов риби;

г) у разі встановлення даних про зовнішні ознаки особи, яка вчинила протиправне діяння та використання нею транспортних засобів, орієнтувати особовий склад підрозділів поліції на території обслуговування, а також на суміжних територіях;

д) допитати в якості свідків осіб, що мешкають на території обслуговування та були раніше судимі за незаконне зайняття рибним добувним промислом, а також таких осіб, які вчиняли незаконний вилов риби поряд з місцем події.

У випадку коли на місці події були виявлені покинуті транспортні

засоби, за обліками МВС України встановити їх власника, перевірити його причетність до вказаного протиправного діяння та допитати на кому саме та коли він передав даний транспортний засіб у користування.

У разі виявлення та вилучення на покинутих знаряддях і засобах незаконного вилову слідів рук - призначається дактилоскопічна експертиза.

2) затримано особу, яка є співучасником незаконного зайняття рибним, звіриним чи іншим водним добувним промислом, однак вона бере на себе всю вину, а отже, особа співучасника є невідомою. Зібрані у провадженні докази не створюють можливості для ідентифікації та притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб злочинців.

Перелік типових слідчих ситуацій та відповідного для їх вирішення комплексу СРД (НСРД) та інших процесуальних дій не є вичерпним, оскільки на практиці в залежності від обставин та умов даний перелік може бути розширений.

3.2. Типові слідчі версії

Методика формування версій при отриманні повідомлення про вчинення певного виду злочину, а відповідно, й визначення основних напрямів розслідування та збирання доказової інформації, передусім, повинна ґрунтуватися на принципах законності, всебічності та об'єктивності.

Загальні версії стосовно всієї події, що сталася:

- було вчинено кримінальне правопорушення – незаконне зайняття рибним, звіриним чи іншим водним добувним промислом, і особа не заперечує своєї причетності до нього;

- було вчинено інше кримінальне правопорушення (наприклад, проти власності);

- мало місце інше правопорушення без ознак злочину (адміністративне або дисциплінарне правопорушення);

- мав місце цивільно-правовий делікт;

- надійшла неправдива заява з метою обмови певної особи, і злочинного діяння взагалі не було.

Загальні версії щодо особи злочинця:

- злочин учинено однією особою;

- злочин учинено групою осіб (як правило, групи формуються з осіб, котрі проживають в одному населеному пункті; особи, які є ріднею; групи осіб з одного місця роботи; члени колективу, які разом полюють);

- злочин учинено особою, яка проживає неподалік від місця скоєння;

- злочин учинено раніше судимою особою за незаконне зайняття полюванням або рибним, звіриним чи іншим водним добувним промислом.

Загальні версії стосовно способу вчинення кримінального правопорушення:

1) зайняття вказаним промислом відбувається без належного дозволу (промисел здійснюється самовільно, без одержання дозволу компетентного органу (ліцензії, промислового квитка, дозволу, квитка);

2) у заборонений час;

3) у недозволених місцях: ті водойми або їх ділянки, в яких водний добувний промисел заборонений завжди або дозволяється лише протягом певного часу;

4) забороненими знаряддями і способами лову;

5) способами масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

4.1. Тактика ОМП

4.1.1. Загальні положення тактики ОМП.

ОМП у кримінальних провадженнях щодо незаконного зайняття рибним промислом має низку специфічних тактичних особливостей, обумовлених як екологічною природою злочину, так і його прихованим характером. Ця слідча дія потребує від дізнавача ретельної підготовки, адже чим швидше він прибуде на місце події, тим більше слідів і доказів буде збережено.

ОМП (ст. 237 КПК України) проводиться у максимально короткі терміни після отримання повідомлення про вчинений проступок. З метою унеможливлення приховування слідів його вчинення та фіксації **ОМП** слід проводити **із обов'язковим застосуванням фото/відео техніки**, за результатами чого, складається **протокол з відповідними додатками: фототаблиця, план-схема місцевості, замальовки**.

З урахуванням того, що завданням огляду є виявлення фактичних даних, за якими в сукупності з іншими даними кримінального провадження можна встановити механізм правопорушення у всіх деталях, на місці події в обов'язковому порядку **необхідно вилучити знаряддя та засоби вчиненого проступку, які в тому числі, зберегли на собі сліди** (знаряддя для лову, моторні чи інші човни, засоби пересування тощо), сам **предмет посягання** (все, що отримано в результаті заняття рибним або звіриним промислом).

Крім того, при ОМП, усім членам СОГ слід **вжити всіх можливих заходів для встановлення свідків та очевидців події**, у яких відібрати пояснення щодо обставин події. У разі відсутності такої можливості, з метою подальшого допиту свідків/очевидців, **встановити анкетні дані осіб та контактні номери мобільних телефонів**.

Важливо забезпечити участь понятих під час усіх процесуальних дій, а їхні дані повинні бути повністю відображені у протоколі. За наявності очевидців правопорушення слідчий проводить їхнє опитування, фіксуючи отриману інформацію у письмовій або аудіовізуальній формі.

4.1.2. Особливості тактики ОМП.

Перед виїздом слід перевірити укомплектованість СОГ спеціальним обладнанням: фото- та відеотехнікою для денних і нічних умов, джерелами світла, GPS-пристроями, контейнерами для зберігання біологічних матеріалів та спеціальними пломбами. Важливо враховувати й питання безпеки, оскільки огляд часто проводиться вночі, поблизу водойм, де існують ризики для життя і здоров'я учасників слідчих дій.

Прибуття на місце події починається з його ізоляції та обмеження доступу сторонніх осіб. Слідчий (дознавач) фіксує час прибуття, склад групи та первинні відомості про обставини злочину. У випадку проведення СРД в *нічний період* необхідно залучити достатню кількість технічних засобів освітлення.

Після визначення кола учасників, особа яка проводить зазначену процесуальну дію, роз'яснює їм права та обов'язки, повідомляє про застосування засобів фото-, відеофіксації, далі розпочинається наступний етап проведення ОМП - робочий.

Робочий етап складається із загального і детального оглядів.

Загальний огляд робочого етапу становить собою безпосередній ОМП, в ході якого уповноважена особа вивчає обстановку місця події, визначає кордони огляду, висуває версії стосовно події. На підставі одержаних відомостей дізнавач формує завдання учасникам СОГ щодо застосування службово розшукової собаки, організації пошуку злочинця за «гарячими слідами», збору інформації, виявлення свідків. Він складає план детального огляду, вибирає методи і засоби дослідження обстановки місця події.

На цьому етапі важливо визначити:

- а) розташування плавзасобів;
- б) знарядь лову, улову;
- в) слідів на березі чи у воді;
- г) місць відпочинку правопорушників або сховищ для риби.

Якщо правопорушники перебувають на місці події, вони мають бути ізолювані, щоб запобігти знищенню чи приховуванню слідів.

Під час загального огляду дізнавач досліджує об'єкти в статичному стані, а в ході детального – може предмети переміщувати з метою дослідження. В ході детального огляду здійснюється вилучення матеріальних джерел, їх пакування, фіксація.

Під час *детального огляду робочого етапу:*

- а) об'єкти детально і ретельно оглядаються (з цією метою можуть зрушуватися з місця, перевертатися та інше);
- б) приймаються всі доступні дізнавачу заходи до пошуку і виявлення слідів кримінального правопорушення і особи, яка його вчинила;
- в) відбираються об'єкти або їх частки із слідами, вилучаються сліди з тих об'єктів, які не можна вилучити, а у разі неможливості їх вилучення з них знімаються копії;
- г) фіксуються негативні обставини;
- д) перевіряються дані загального огляду;
- є) проводяться вузлове і детальне фотографування.

Спеціалістом при проведенні ОМП виступає спеціаліст-криміналіст, який на місці події:

- а) надає консультації слідчому (дізнавачу) з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;
- б) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей;

в) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення;

г) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього⁵¹.

В обов'язковому порядку в якості спеціаліста необхідно залучати особу, яка володіє спеціальними знаннями в галузі водних біоресурсів (іхтіолог, біолог, ветеринар, посадова особа Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм тощо).

Предметом ОМП в даній категорії кримінальних проваджень найчастіше виступає ділянка місцевості, розташована біля водних ресурсів. Перед дослідженням на місцевості дуже важливо правильно визначити межі огляду. Це певною мірою гарантує найбільш повне виявлення слідів і інших доказів. При встановленні меж огляду варто використовувати рельєф місцевості, окремі предмети (кущі, дерева, телеграфні або телефонні стовпи тощо)⁵².

Після закінчення проведення робочого етапу ОМП настає завершальний етап, який включає в себе складання письмового протоколу, додатків до нього - фототаблиць, схем, планів та упакування об'єктів виявлених та вилучених в ході проведення огляду.

4.1.3. Особливості фото-, відеофіксації.

Фотографування застосовується раніш всіх інших методів фіксації обстановки місця події, тому цей процес не порушує слідів обстановки⁵³.

Орієнтуюча зйомка застосовується для відображення просторової протяжності місця, взаєморозташування засобів вчинення злочину та ін..

⁵¹ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

⁵² Макаренко Є. І. Довідник дільничного інспектора міліції: Огляд місця події. Дніпропетровськ : Юридична Академія МВС, 2004. с.67.

⁵³ Там само.

На *оглядових* знімках відображається загальний вид місця події. Межі зображення на знімках повинні збігатися з межами місця події. При цьому місце події фотографується мінімум з двох сторін. На оглядових фотознімках потрібно відобразити місце проведення огляду, наприклад, на місце виявлення особи з незаконно видобутими водними живими ресурсами або з засобами та знаряддями вчинення даного кримінального правопорушення. Оглядову зйомку, за часом проведення, бажано суміщати з вузловою.

Об'єктами *вузлової* зйомки є місця локалізації слідів, тобто ділянки з предметами і слідами, які мають доказове значення для кримінального провадження. На вузлових фотознімках потрібно відобразити місце виявлення предмету незаконного зайняття рибним добувним промислом – водних біоресурсів (наприклад – риби), та виявлення слідів кримінального правопорушення (наприклад, жилкові рибальські сітки, вудки та ін.).

При *детальній* зйомці сліди і предмети відображаються з масштабною лінійкою і займають все поле кадру. Детальні знімки повинні містити криміналістичну інформацію про сфотографовані об'єкти, відображати їх форму, розміри, індивідуальні ознаки і взаєморозташування їх частин⁵⁴.

Також, разом з фотографуванням, в ході проведення ОМП рекомендується застосувати відеозапис, за допомогою якого в повній мірі можна зафіксувати місце події, об'єкти, які вилучаються в ході огляду та учасників проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Особливу увагу слід приділяти фото- та відеофіксації процесів одержання інформації про сліди та наслідки злочину. При цьому рекомендовано проводити зйомку таким чином, щоб до кадру потрапляли зображення щодо їх виявлення, фіксації та вилучення у встановленому законом порядку⁵⁵.

⁵⁴ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС, 2018. с.16.

⁵⁵ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 335.

Загалом, під час виявлення та розслідування розглядуваних кримінальних правопорушень можуть бути використані: сучасні методи кримінального аналізу; БПЛА під час огляду місця події; нові технології виявлення слідів рук та візуальної біометрії (системи оперативної ідентифікації, аутентифікація за геометрією обличчя тощо), автоматизовані інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи (обліки викрадених документів, обліки транспортних засобів, обліки підроблених платіжних карток, та ін.). У разі необхідності, за СОГ прикріплюється пересувна експертно-криміналістична лабораторія.

4.1.4. Особливості поводження з речовими доказами та окремими видами слідів.

1. Особливу увагу слід приділяти знаряддям лову, які необхідно вилучати у присутності понятих, попередньо зафіксувавши їхнє розташування на місці події. Якщо сітки чи пастки розташовані у воді, їх потрібно задокументувати до моменту вилучення, із застосуванням фотофіксації та зазначенням координат. Всі вилучені предмети маркуються, пломбуються і детально описуються у протоколі, щоб виключити можливість підміни або маніпуляцій.

2. Улов який в подальшому буде визнано речовий доказ має швидкопсувний характер, тому його фіксація та зберігання є окремим тактичним завданням:

а) дізнавач повинен зафіксувати кількість, вагу та видову належність виловленої риби;

б) за наявності великої кількості біоматеріалу допускається відбір репрезентативних зразків для подальшої експертизи;

в) з метою збереження речових доказів рибу слід транспортувати в ізотермічних контейнерах або передавати спеціалізованим підприємствам із обов'язковим складанням акту та зазначенням ваги, виду та стану улову.

3. Під час огляду слід звертати увагу на біологічні та трасологічні сліди. Це можуть бути зразки тканин, крові чи слизу, залишені на знаряддях лову, а також відбитки пальців на човнах чи моторах.

4. *Робота з плавзасобами.* Слід встановити реєстраційні номери човнів, серійні номери двигунів, зафіксувати їх стан, наявність можливих прихованих відсіків чи тайників. Такі дії мають проводитися з максимальною обережністю та обов'язковим документуванням.

4.1.5. Вимоги до протоколу ОМП.

Протокол огляду складається з трьох частин: вступної, описової та заключної - і має містити такі відомості:

- дата і місце проведення огляду, час початку та закінчення слідчої (розшукової) дії;
- відомості про особу, яка проводила огляд;
- відомості про осіб, які брали участь в огляді;
- привід та підстави для проведення огляду;
- відомості про понятих;
- умови проведення огляду;
- орієнтує і детальне описання місця події, детальний опис виявлених слідів злочину, речових доказів та інших об'єктів (їх характеристика);
- відомості про застосування науково-технічних засобів;
- відомості про вилучені об'єкти, умови їх фіксації;
- відмітка про ознайомлення з протоколом усіх учасників СРД;
- заяви та зауваження присутніх під час слідчої (розшукової) дії осіб, зроблені з приводу тих чи інших дій слідчого⁵⁶.

Загалом протокол ОМП повинен містити детальний опис усіх обставин, предметів та слідів, розташування об'єктів на місцевості, їхні фотографії та

⁵⁶ Криміналістика : підручник / К. О. Чаплинський , О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін.; 2-ге вид., переробл. і доповн. Дніпро :Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. с. 266-267.

GPS-координати. До протоколу додається план-схема території з позначенням вилучених предметів. Ланцюг зберігання доказів має бути зафіксований з моменту їх вилучення і до передачі на експертизу.

Додатки до протоколу ОМП.

Додатками до протоколу ОМП (поряд з фото таблицями та відеоматеріалами) можуть бути плани, схеми (замальовки).

План – це графічне площинне зображення (креслення) даного місця, виконане у масштабі чи схематично (у вигляді схеми). Відмінність між планом і схемою полягає в тому, що перший виконається у масштабі, другий – без масштабу, орієнтовано, із зазначенням розмірів об’єктів, їх форм та відстаней між ними⁵⁷. Так, спеціалістом-криміналістом при проведенні ОМП можуть бути виготовлені, як схеми, так і плани, на яких можна відобразити розташування водного ресурсу (озера, ставка, річки, моря), місце виявлення особи з незаконно видобутими водними живими ресурсами (рибою різноманітних порід, раками, крабами та ін.) з засобами та знаряддями вчинення досліджуваного протиправного діяння.

Таким чином, тактичні особливості ОМП у справах про незаконний рибний промисел зводяться до ретельної підготовки, швидкого реагування, комплексного документування та використання спеціальних знань і технічних засобів. Успішність цієї слідчої дії значною мірою визначає якість подальшого розслідування, адже саме на етапі ОМП формується основа доказової бази, яка надалі має витримати судову перевірку.

4.1.6. Типові причини визнання недопустимості доказів за результатами проведення ОМП⁵⁸.

1. В протокол ОМП внесені не точні дані, щодо вилучених об’єктів.

Наприклад, в протоколі від 30.05.2013 зазначено, що під час ОМП

⁵⁷ Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. і доповн. Київ: Ін Юре, 2016. С. 300.

⁵⁸ За матеріалами дисертаційного дослідження Гаращук Д.П. Див.: Гаращук Д.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом: дис. ... докт. філософії: 12.00.09. Дніпро, 2024. 269с.

вилучені дві сітки довжиною близько 50 метрів кожна з розміром вічка 80x80 мм. Тобто, в протоколі довжина визначена приблизно, ширина взагалі не вказана. В судовому засіданні оглянуто мішок з сітками та встановлено, що в ньому знаходиться одна сітка зеленого кольору, розмір якої складає 99 метрів. Таким чином, виходячи з наявних розбіжностей по кількості сіток, їх довжині, розміром вічка та кольору суд має сумнів в тому, що саме оглянута в судовому засіданні сітка є тим знаряддям лову, що вилучено під час огляду місця події 30.05.2013. З цих підстав, суд вважає доказ не належним⁵⁹.

Згідно ч. 7 ст. 237 КПК України слідчий (дізнавач), прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання речей, які мають значення для кримінального провадження⁶⁰ і тому при складанні протоколу огляду місця слідчий або дізнавач повинен детально оглянути, за допомогою вимірювальних засобів, виявлені на місці події знаряддя і засоби кримінального правопорушення.

2. Протокол огляду місця події складений не уповноваженою особою.

Так наприклад, протокол ОМП від 06.10.2013 складений інспектором дозвільної служби Надвірнянського РВ УМВС капітаном міліції І., який був членом рейдової групи, що виявила факт порушення правил рибальства. Замість того, щоб викликати слідчо-оперативну групу, інспектор, не будучи уповноваженим на проведення досудового розслідування, самостійно розпочав вчинення слідчих дій⁶¹.

Відповідно до ст. 106 КПК України протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, а також дізнавачем, який уповноважений на проведення вказаної СРД на підставі ст. 300 КПК України.

3. До проведення огляду місця події, залучені в якості понятих співробітники правоохоронних органів.

4. Протокол огляду місця події був складений не на місці події, а в

⁵⁹ Справа № 697/2678/13. Архів Канівського міськрайонного суду Черкаської області, 2015 рік.

⁶⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁶¹ Справа № 348/1811/14. Архів Богородчанського районного суду Івано-Франківської області, 2018 рік.

службовому кабінеті⁶².

В ході судового розгляду було встановлено, що відомості, внесені до протоколу ОМП дають підстави вважати, що він не складався безпосередньо на місці, а формувався згодом. Так, у протоколі зазначено про застосування при огляді технічного засобу фіксації - фотоапарату «Canon», при цьому до протоколу долучено дві фотографії на яких зафіксовано знаряддя лову та риба. Як видно з фотографій, вони зроблені не на березі ріки, а розкладені на столі у кабінеті. Крім того, на фототаблиці, яка додана до протоколу, зазначено що вони зроблені фотоапаратом «Олімпус». У тексті протоколу огляду є посилання на вагу риби, яка нібито була зважена у магазині «Юпітер» у м. Надвірна, що не могло бути здійснено на місці. При цьому протокол зважування відсутній⁶³.

Слід зауважити, що протокол ОМП в обов'язковому порядку повинен бути складений на місці події з детальним фіксуванням всіх виявлених предметів, знарядь та засобів кримінального правопорушення, а також слідової інформації.

Разом з тим, **наведена типова помилка притаманна мирному часу**, оскільки з аналізу п.1 ч. 1 ст. 615 КПК України «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» випливає, що саме в умовах воєнного стану⁶⁴ дозволяється застосовувати так звану «усічену» методику проведення окремих СРД, у тому числі й ОМП⁶⁵. При проведенні ОМП за «усіченою» методикою слідчий відмовляється від пошуку та фіксації у протоколі деталей таких місць події, які не мають суттєвого значення для кримінального провадження, такі деталі доцільно фіксувати за допомогою

⁶² Притаманна мирному часу.

⁶³ Справа № 348/1811/14. Архів Богородчанського районного суду Івано-Франківської області, 2018 рік.

⁶⁴ Воєнний стан в Україні введено з 22 лютого 2022 року який діє й дотепер (01.10.2025 р.). Див. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>

⁶⁵ Ч. 2 п. 1 ст. 615 КПК України прямо визначає, що «За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій.

фото та відеозйомки, що дозволяє суттєво зекономити часові та людські ресурси, водночас його якість не знижується, адже деталі все одно фіксуються у встановленому законом порядку. Для того, щоб дослідити якусь ділянку, будівлю, або приміщення, необхідно пересуватись до небезпечної зони, де слідчий якомога швидше повинен, зафіксувати обстановку, зробити відповідні заміри, зафіксувати та вилучити речові докази. Як правило, дану обстановку фіксують на технічні носії, а також швидко записують до чернетки, з подальшим занесенням до протоколу ОМП, який звичайно ведеться поза межами небезпечної зони⁶⁶. Поряд із переліченими вище умовами, перебуваючи на місці події слідчому доцільно подбати про місце укриття у разі зміни військової обстановки. З міркувань безпеки слідчий має максимально скоротити час перебування учасників огляду на місці події, і в той же час забезпечити його максимальну повноту, усвідомлюючи, що проведення повторного огляду певного місця в наступному може виявитися неможливим. Для цього доцільно максимально використовувати засоби відео фіксації, що дозволяє з одного боку зменшити кількість учасників огляду (ст. 223 ч. 7 КПК України), з іншого – оперативно зафіксувати об'єкти огляду з наступним складенням протоколу в безпечному місці⁶⁷. Згідно ст. 615 КПК України дозволяється огляд житла чи іншого володіння особи без залучення понятих, якщо це є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. У такому разі має здійснюватися безперервний відеозапис ходу і результатів проведення огляду. В умовах скороченого часу для оперативного нотування слідчому бажано застосовувати так звані «аудіо чернетки» на місці події, використовуючи

⁶⁶ Тетерятник Г. К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. *Право і суспільство*. 2022. №3. С. 233-238. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.362> ; Одерій, О. В., Дробенко Д. Ф. Криміналістична характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, що вчинені в умовах надзвичайних правових режимів (окремий аспект). *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 2. С. 42–49. <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-2-14-8>

⁶⁷ Матющкова Т. П. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. С. 126-131.

мобільний телефон чи диктофон. При огляді великої ділянки події, а також з міркувань безпеки, дуже доцільно застосування аерозйомки. Мова йде про використання квадрокоптерів, дронів, а також 3D сканерів, які наразі можуть дуже детально зафіксувати тривимірну модель місцевості, об'єктів та слідів із високоточними замірами. Вказана техніка є вкрай необхідною в місцях збройного конфлікту⁶⁸.

5. Слідчий не вжив належних заходів, щодо збереження речових доказів.

6. Не залучення до ОМП спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями в галузі водних біоресурсів та екології.

7. Порушення вимог ст. 233 КПК України, в частині проникнення до іншого володіння особи.

4.1.7. Окремі особливості проведення ОМП.

Особливостями проведення ОМП при розслідуванні незаконного зайняття рибним промислом, слід відзначити:

1. Залучення в обов'язковому порядку в якості спеціаліста - особу, яка володіє спеціальними знаннями в галузі водних біоресурсів – іхтіолог, біолог, ветеринар, посадова особа Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм тощо.

2. Проведення ОМП в найкоротшій проміжок часу, після отримання повідомлення до підрозділу поліції про виявлене кримінальне правопорушення. Зволікання з виїздом на місце події, може призвести до зміни обстановки, до втрати і знищення слідів злочину, появи на місці події слідів і матеріальних об'єктів, які не мають відношення до механізму події і здатні ввести слідство в оману⁶⁹.

3. В протоколі ОМП повинен бути детальний опис вилучених знарядь

⁶⁸ Корнієнко В.В. Особливості огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри.* Вінниця, 2023. С. 125-126.

⁶⁹ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 329.

та засобів кримінального правопорушення з обов'язковим зазначенням їх розміру, фізичних властивостей.

4. Оскільки ОМП проводиться на відкритій ділянці місцевості, здебільшого поза населеними пунктами, найкращим способом для прив'язки до місцевості є використання системи координат.

5. Неухильне дотримання вимог ст. 233 КПК України, щодо проникнення до іншого володіння, зокрема транспортного засобу (автомобіль, мотоцикл, човен).

Підсумовуючи, зазначимо, що ОМП є обов'язковою та невідкладною слідчою (розшуковою) дією. В ході її проведення за фактами незаконного зайняття рибним добувним промислом уповноваженою особою оглядається та вилучаються: предмети кримінального правопорушення (риби різноманітних порід, раки, краби та ін.), знаряддя вчинення кримінального правопорушення (рибальські сітки, вудки та ін.); засоби вчинення кримінального правопорушення (човен, гумовий забродний костюм та ін.). Вищевказані об'єкти після вилучення в рамках кримінального провадження визнаються речовими доказами і є основою для обвинувального вироку суду. Тому дізнавачу варто відповідально ставитись до проведення ОМП, оскільки притягнення винної особи до кримінальної відповідальності є одним з основних завдань кримінального провадження.

4.2. Тактика обшуку

Обшук є однією з ключових слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, що стосуються незаконного рибного промислу, оскільки саме він дозволяє виявити та вилучити знаряддя лову, транспортні засоби, збережений улов та інші докази злочинної діяльності. Ефективність цієї процесуальної дії значною мірою залежить від правильного планування, організації та дотримання тактичних прийомів, що забезпечують результативність і допустимість доказів.

4.2.1. Кримінально-процесуальні особливості проведення обшуку.

1. Можливість проведення обшуку житла, іншого володіння особи, обшуку особи **БЕЗ ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук.**

Так, згідно з п.2 ч.1 ст.615 КПК України обшук житла, іншого володіння особи, обшук особи без надання відповідного дозволу слідчого судді проводиться у випадку, коли відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею своїх повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245 - 248, 250, 294 КПК України. Такі повноваження у цьому випадку виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Отже, керівник відповідного органу прокуратури у даному випадку отримав право без дозволу слідчого судді самостійно виносити рішення та надавати відповідні дозволи на тимчасовий доступ до речей і документів (згідно з правилами ст.ст.163, 164 КПК України), на обшук житла та іншого володіння особи (згідно положень ст.ст.234, 235 КПК України), а також надавати дозвіл на проведення НСРД (згідно ст.ст.247, 248 КПК України) тощо. Відповідно до п.2 ч.1 ст.615 КПК України рішення керівника органу прокуратури за таких обставин приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним (керівником відповідного органу прокуратури) повноважень слідчого судді у кожному конкретному випадку⁷⁰. Таким чином, прийняття керівником органу прокуратури постанови про дозвіл на обшук, у якій в тому числі, має бути обґрунтована неможливість постановлення слідчим суддею ухвали про дозвіл на обшук, дає повне право правоохоронним органам на обшук житла, іншого володіння особи та обшук особи без дозволу слідчого судді. При цьому зауважимо, що навіть за відсутності прямої законодавчої вказівки, постанова про дозвіл на обшук, ухвалена керівником органу прокуратури

⁷⁰ Визначення терміна «керівник органу прокуратури» наводиться у п.9 ч.1 ст.3 КПК України, а саме: керівник органу прокуратури – це Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень.

(відповідно до п.2 ч.1 ст.615 КПК України) повинна відповідати усім вимогам, які ставляться до ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, тобто вимогам, вказаним у ч.2 ст.235 КПК України, оскільки згідно з п.2 ч.1 ст.615 КПК керівник органу прокуратури у даному випадку виконує повноваження слідчого судді.

Окремо підкреслимо, що відповідно до діючої редакції ч.6 ст.110 КПК, у разі необхідності постанова прокурора може виготовлятися *в електронній формі* з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюється з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 КПК України.

2. Під час воєнного стану є можливість проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, а також обшуку особи **БЕЗ участі понятих, але з обов'язковим веденням безперервного відеозапису** за допомогою доступних технічних засобів.

Обшук приміщення, іншого володіння особи (наприклад, автомобіля, катера тощо) та обшук особи без понятих проводиться у випадку, якщо неможливо залучити понятих, як це передбачено у загальних випадках, зокрема в абз.2 ч.7 ст.223 КПК, на початок проведення обшуку або якщо участь понятих буде потенційно небезпечною для їхнього життя чи здоров'я (наприклад, коли обшук житла, іншого володіння особи чи обшук особи проводиться під час дії повітряної тривоги або в зоні бойових дій тощо). У будь-якому разі особа, яка проводить відповідну СРД в умовах воєнного стану повинна оцінити обстановку та прийняти рішення щодо залучення / незалучення понятих. Але (у першу чергу) вихідними для прийняття такого рішення є:

а) фактор безпеки (реальної або потенційної), який ставить під сумнів можливість участі зазначених суб'єктів у процесуальних діях;

б) фактор швидкої змінюваності обстановки, що вказує на невідкладність проведення таких дій з метою збереження доказової

інформації⁷¹. Саме тому, наприклад, необхідно переконатися в справності технічних засобів фіксації (фотоапарату, відеокамери), за допомогою якої буде фіксуватися хід проведення обшуку, оскільки (згідно п. 10 ст. 236 КПК України) обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису⁷².

3. Слідчому (прокурору, дізнавачу) надано право під час проведення обшуку долати системи логічного захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити чи зняти (деактивувати паролі) або обшук здійснюється за відсутності осіб, які володіють житлом чи іншим володінням особи.

Так, згідно з абз.2 ч.6 ст.236 КПК України, якщо під час обшуку слідчий (прокурор) виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів, для виявлення яких не було надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, то прокурор (слідчий) має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних та інших даних, що на них містяться, безпосередньо на місці проведення обшуку.

До речі, саме на цю норму КПК України (абз.2 ч.6 ст.236 КПК) захисники посилаються, як на відсутність підстав вилучення вказаних речей (комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів), так як у вказаній нормі КПК України йдеться саме про їх дослідження «на місці проведення обшуку»⁷³.

⁷¹ Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. Розділу IX-1 КПК України / І. Гловюк, О., Дроздов Г. Тетерятник та ін.; Вид. 4-ге. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2023. С.14.

⁷² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁷³ Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану. LIGA.net. Див.: <https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118>

4. **Право вилучати та клопотати про арешт** комп'ютерних систем чи їх частин у **випадку відмови** власника (володільця, утримувача) цих систем надати доступ до інформації, що на них міститься.

Редакцію статті 170 КПК України вже під час дії воєнного стану було доповнено наступним абзацом: «Арешт на комп'ютерні системи чи їх частини накладається лише у випадках, якщо вони отримані внаслідок вчинення кримінального правопорушення або є засобом чи знаряддям його вчинення, або зберегли на собі сліди кримінального правопорушення, або у випадках, передбачених пунктами 2, 3, 4 частини другою цієї статті, або якщо їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, а також якщо доступ до комп'ютерних систем чи їх частин обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту».

5. П'ятою особливістю проведення обшуку під час воєнного стану є той факт, що якщо раніше протокол обшуку складався під час обшуку або безпосередньо після його закінчення (згідно ч.1 ст.106 КПК), то під час воєнного стану особам, що проводили обшук, надано можливість **скласти протокол обшуку протягом 72 (сімдесяти двох) годин після закінчення обшуку** з обґрунтуванням причин неможливості складання протоколу обшуку у строки, зазначені у ч.1 ст.106 КПК України.

До речі, з цього приводу правники застерігають, що складений протокол обшуку у вказаному вище порядку, може бути з певними недоліками, адже цей протокол можливо буде засвідчений підписами лише прокурора або слідчого, які проводили обшук. При цьому, не завжди буде можливим поставити на ньому підписи інших осіб, що були присутніми під час обшуку. Так, К.Рибачковський прямо наголошує, що невизначеним залишається питання про те, на якій підставі і у якому порядку слід викликати осіб, що були присутні при проведенні обшуку для підписання протоколу обшуку через 72 години після його завершення. Адже, згідно ч. 1 ст. 133 КПК України слідчий (прокурор) під час досудового розслідування

має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Підписання протоколу допиту не являється процесуальною дією. А як вказано у ст.19 Конституції України, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. А органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України⁷⁴.

6. **Можливість проведення обшуку цілодобово** (так як і цілодобового проведення інших СРД). Таке виключення із загальних правил з'явилося в останній, чинній на сьогодні, редакції ч. 4 ст. 223 КПК України. Таким чином, в умовах воєнного стану дозволяється проводити СРД у нічний час, тобто в період з 22 години вечора до 6 години ранку, без пояснень чому саме виникла така необхідність.

7. **Обов'язок слідчого (прокурора, дізнавача) забезпечити участь захисника** у проведенні окремої процесуальної (слідчої) дії, у тому числі у **разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів** (відео-, аудіозв'язку) **для забезпечення дистанційної участі захисника.**

З огляду на той факт, що проведення обшуку в нічний час часто унеможлиблює безпосередню фізичну присутність захисника під час проведення «нічного» обшуку через дію комендантської години на переважній частині території України – ч. 12 ст. 615 КПК України набуває особливого значення. Відповідно до неї, слідчий (прокурор, дізнавач) зобов'язаний забезпечити участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, «у тому числі у разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника». Тобто, у випадку неможливості прибути захисника до обшукуваної особи, вона (особа, приміщення чи інше володіння

⁷⁴ Там само.

якої обшуковують) має право вимагати від слідчого дистанційну участь у слідчій (процесуальній) дії її захисника за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку), а слідчий (прокурор, дізнавач) зобов'язані забезпечити таку участь.

Даним правом (згідно з ч.12 ст.615 КПК) наділені тільки підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування, а також особа, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Саме цей перелік осіб потребують захисту в розумінні положень КПК згідно ч.1 ст.45 КПК України. Щодо інших обшукуваних осіб, крім тих, що вказані вище, то обов'язку забезпечувати участь адвоката (без статусу «захисника») у слідчого (прокурора, дізнавача) немає.

Слідчий (прокурор, дізнавач) у цьому випадку може забезпечити дистанційну участь адвоката, *але не зобов'язаний* цього робити, як відносно тих осіб, які вказані у попередньому абзаці. Водночас, клопотати про залучення адвоката під час обшуку (хоч і дистанційно) обшукувана особа *може завжди* (до речі, саме таку рекомендацію їм надають захисники під час консультацій).

Наведені кримінально-процесуальні особливості мають місце під час воєнного стану, проте слід мати на увазі, що:

1) згідно з положеннями ч.3 ст.615 КПК України про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених цією статтею (ст.615 КПК України), невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 (десяти) днів з дня повідомлення;

2) відповідно до ч.4 ст.615 КПК України скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора (слідчого, дізнавача), прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених ст. 615 КПК України,

можуть бути подані до суду. Їх розгляд здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством;

згідно положень ч.2 ст.64 Конституції України, яка, у свою чергу, має найвищу юридичну силу в нашій країні (ч.2 ст.8 Конституції), в умовах воєнного стану не можуть встановлюватися обмеження, що стосуються основних прав та свобод людини, що передбачені, статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. Ця норма являється *прямою конституційною гарантією*, яка ніким не може бути скасована або обмежена.

4.2.2. Криміналістичні особливості проведення обшуку.

Загальними тактичними правилами проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довілля є:

- 1) визначення предмета обшуку (наприклад, заборонені знаряддя лову; засоби для переробки риби та залишки цієї діяльності, та ін.);
- 2) вивчення особи обшукуваного та оточуючих його осіб, що дозволяє слідчому сформулювати уяву про цих суб'єктів в аспекті оцінки їх професійних та інтелектуальних рис, які можуть бути використані для приховування об'єктів, що необхідно відшукати;
- 3) визначення часу проведення обшуку й можливостей застосування науково-технічних засобів, необхідних для пошуку й фіксації виявленого;
- 4) висунення пошукових версій щодо можливих місць приховування, які можуть бути обрані залежно від фаху, службового становища особи, яка має у своєму розпорядженні шукані документи, інші речові докази⁷⁵.

⁷⁵ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 386.

Першим етапом підготовки до обшуку є ретельне планування. Слідчий (дізнавач), отримавши ухвалу суду, визначає місця, де з найбільшою ймовірністю можуть зберігатися знаряддя незаконного вилову: житлові приміщення, господарські будівлі, гаражі, склади, підсобні приміщення, транспортні засоби чи спеціально облаштовані сховища біля водойм. Важливо враховувати ймовірність наявності кількох об'єктів обшуку, що потребує узгоджених дій кількох груп слідчих та оперативних працівників.

Тактична особливість розслідувань цього виду кримінальних правопорушень (проступків) полягає в тому, що правопорушники часто намагаються приховати речові докази. Знаряддя лову, особливо заборонені (електровудки, сітки певних параметрів, вибухові речовини чи отруйні хімікати), можуть зберігатися у прихованих місцях: під покриттям підлог, у стінах, під дахами, на горищах чи у спеціально виготовлених тайниках. Тому під час обшуку слід звертати увагу на будь-які конструктивні особливості приміщення, що свідчать про наявність схованок.

У проведенні обшуків *вирішальне значення має їх раптовість*. Проведення обшуку за таких умов має й важливе психологічне значення. Раптовий початок обшуку є несподіваним для власників об'єктів обшуку і викликає нервово-психологічну напругу. Слідчий у цьому випадку повинен максимально ефективно використовувати розгубленість і нервово-психологічну напруженість вказаних осіб⁷⁶.

Особливості виявлення незаконного улову. Через швидкоплинний характер риби та інших біоресурсів правопорушники часто зберігають їх у морозильних камерах, підвалах чи спеціальних ємностях із льодом. При виявленні таких об'єктів необхідно забезпечити їх швидку фіксацію, фотографування та опис у протоколі з зазначенням кількості, ваги, видового складу та умов зберігання. Для подальшої експертизи можуть відбиратися

⁷⁶ Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. С. 80-81.

репрезентативні зразки, тоді як основний масив вилученого передається на відповідальне зберігання спеціалізованим підприємствам.

Особливу увагу під час обшуку необхідно приділити *документації, яка може підтвердити незаконний характер діяльності*. Це можуть бути записи про продаж риби, чорнові бухгалтерські зошити, контакти покупців, відомості про придбання заборонених знарядь лову. Такі документи мають важливе доказове значення для встановлення організованого характеру злочину.

Тактика проведення обшуку передбачає також взаємодію з понятими, спеціалістами та іншими учасниками слідчої дії. Усі дії повинні фіксуватися у протоколі з детальним описом виявлених предметів і документів. Фотографування та відеозапис є обов'язковими, адже вони дозволяють у подальшому підтвердити обставини вилучення доказів та виключити будь-які звинувачення у фальсифікації.

Таким чином, тактичні особливості обшуку у кримінальних провадженнях щодо незаконного рибного промислу полягають у ретельній підготовці, уважності до можливих схованок, фіксації й правильному зберіганні швидкопсувних доказів, виявленні документації, що підтверджує злочинну діяльність, та неухильному дотриманні процесуальних вимог. Обшук у таких справах має бути спрямований не лише на встановлення факту незаконного вилову, а й на розкриття повного механізму злочинної діяльності, включно з каналами збуту та колом осіб, які до неї причетні.

4.3. Тактика допиту

4.3.1. Допит свідків.

Допит свідків у кримінальних провадженнях про незаконний рибний промисел є одним із ключових джерел доказової інформації, адже саме показання очевидців чи осіб, що володіють непрямими відомостями, дозволяють відновити фактичні обставини події, підтвердити чи спростувати

версії слідства та закріпити інші зібрані докази. Особливості цього виду злочину обумовлюють і специфіку організації та тактики допиту.

Тактика допиту передбачає попередній аналіз особи свідка, його зацікавленості у справі, можливого зв'язку з підозрюваними. Якщо свідок є мешканцем прибережної території, слідчий (дознавач) має враховувати ймовірність тиску з боку правопорушників або небажання особи давати свідчення через страх помсти. У таких випадках особливо важливо створити атмосферу довіри, пояснити гарантії захисту прав свідка та можливість застосування заходів безпеки.

Підготовчий етап допиту свідка вказаної категорії кримінальних правопорушень полягає у:

- а) вивчені матеріалів кримінального провадження;
- б) визначені черговості допиту свідків;
- в) вивченню екологічного законодавства, норми якого були порушені під час вчинення кримінального правопорушення;
- г) визначенню кола обставин, що потребують з'ясування;
- д) обранні місця та часу проведення допиту, способу виклику на допит;
- е) вирішенню питання щодо необхідності залучення спеціаліста до допиту;
- ж) вивченню соціально-психологічної характеристики допитуваного;
- з) вирішенню питання щодо необхідності використання звуко-, відеозапису;
- і) обранні прийомів допиту;
- к) складанні плану допиту⁷⁷;
- л) консультація а, за необхідності, залучення спеціаліста до допиту⁷⁸.

Під час формулювання та постановки питань потрібно дотримуватись таких вимог:

⁷⁷ Книженко С. О. Деякі питання тактики допиту свідків під час розслідування екологічних злочинів. *Форум права*. 2009. № 2. С. 193.

⁷⁸ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 370-371.

- 1) питання мають стосуватись якоїсь однієї обставини, бути конкретними, лаконічними та не допускати двозначного тлумачення;
- 2) їх слід складати з використанням тих виразів, що зрозумілі допитуваній особі з огляду на її вік, рівень розвитку та освіти;
- 3) перевагу потрібно надавати питанням «відкритого» типу, тобто тим, які пробуджують у допитуваного ініціативу і самостійність мислення, не передбачають однозначної відповіді;
- 4) потрібно завчасно продумати послідовність вияснення питань, щоб одне логічно витікало з другого, а весь допит мав ясну логічну структуру;
- 5) ставити питання потрібно у такій формі, щоб допитуваний не міг здогадатися про його оцінку і мету та, водночас, чітко і ясно, щоб допитуваний зміг їх зрозуміти та правильно на них відповісти;
- 6) забороняється ставити навідні питання;
- 7) тактично грамотним є уникнення передбачуваних допитуваним питань, на які він міг завчасно підготувати та продумати відповідь⁷⁹.

Окрему увагу слід приділити фіксації *опису знарядь лову та вилучених предметів*. Свідки можуть допомогти у встановленні того, чи є певні сітки або човни тими самими, що використовувалися під час вчинення кримінального правопорушення. У разі необхідності доцільно застосовувати пред'явлення речових доказів для впізнання.

Важливим є й використання наочних матеріалів під час допиту: фотографій, схем, відеозаписів, зроблених під час огляду місця події. Це допомагає активізувати пам'ять свідка, підвищує точність і повноту його свідчень.

Тактика допиту також залежить від вікових та психологічних особливостей свідка. Наприклад, діти або літні особи потребують більш делікатного підходу, зменшення психологічного навантаження, уникнення складних термінів. У випадках, коли свідки є співробітниками рибоохорони

⁷⁹ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС, 2018. С. 36.

чи інших контролюючих органів, необхідно перевіряти об'єктивність їхніх показань і звертати увагу на узгодженість свідчень із іншими доказами.

По розгляданим кримінальним провадженням виділяються наступні категорії свідків:

1. Працівники правоохоронних органів, які виявили особу, яка вчиняла незаконне зайняття рибним промислом, наприклад працівники Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, НП України, співробітники прикордонної служби тощо.

2. Особи, які були залучені, як учасники СРД (наприклад – поняті).

3. Особи, які стали свідками-очевидцями події незаконного зайняття рибним промислом.

4. Особи, які можуть:

а) охарактеризувати підозрюваного (спосіб життя, коло оточення, місця мешкання тощо), наприклад при встановленні місцезнаходження такої особи;

б) які мали опосередковані відомості, наприклад про збут виловленої риби чи зберігання заборонених снастей у певному місці.

З огляду на той факт, що здебільшого досліджуване протиправне діяння виявляється співробітниками територіальних органів Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм під час здійснення рибоохоронних рейдів, - під час їх допиту необхідно встановити наступні обставини:

– посада, назва територіального органу Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, функціональні обов'язки;

– відповідно якого наказу Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, або його територіального органу проведений рибоохоронний рейд, який строк його проведення, хто із співробітників входив до складу рейдової групи, хто є старшим даної групи;

– чи є період вилову риби забороненим відповідно до Правил

любительського рибальства;

– чи відноситься даний водний об'єкт до природно-заповідного фонду України;

– за яких обставин було виявлено особу, яка здійснювала незаконний вилов риби;

– час виявлення такої особи, місце вчинення незаконного вилову риби (назва населеного пункту, водного об'єкту);

– які були погодні умови, освітленість;

– чи був здійснений незаконний вилов риби одноособово, або групою осіб, хто саме керував діями інших членів групи;

– зовнішні ознаки особи, яка вчинила незаконний вилов риби. Чи були раніше знайомі з даною особою;

– з якої відстані виявив незаконний вилов риби;

– спосіб вчинення, зокрема: знаряддя (матеріальні властивості, конструкція, розмір тощо) та засоби вчинення незаконного вилову риби;

– чи відносяться ці знаряддя до заборонених відповідно до Правил любительського рибальства;

– чи визначений даний спосіб вилову риби Правилами любительського рибальства, як заборонений;

– який вид риби був виловлений, її кількість, вага;

– чи занесена виловлена риба до Червоної книги України;

– чи визначена заборона вилову даного виду риби у вчинений Правилами любительського рибальства час;

– якщо незаконний вилов риби було вчинено у період нересту, то встановити відповідно до якого наказу установлений строк заборони на добування (вилов) водних біоресурсів, у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) підконтрольних даному територіальному Управлінню, де вчинений незаконний вилов риби. На підставі даного наказу встановити, чи є місце здійснення лову нерестовищем у період нересту;

– чи використовував правопорушник для здійснення свого

протиправного діяння транспортний засіб (автомобіль, мотоцикл, мопед тощо), його марка, державний номерний знак;

– яка сума шкоди довкіллю, спричинена внаслідок незаконного вилову риби, відповідно до розрахунку збитків;

– які саме вимоги Правил любительського рибальства порушені внаслідок вчинення протиправного діяння;

– що пояснив правопорушник, чи здійснював він активний супротив, або намагався втекти з місця події;

– хто ще міг бути очевидцем кримінального правопорушення, окрім співробітників Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм;

– хто із членів рейдової групи здійснив телефонний виклик за номером екстреного виклику поліції «102» із метою фіксації кримінального правопорушення⁸⁰.

У свою чергу, під час проведення допиту в якості свідка співробітників НП України, які під час несення служби на території обслуговування виявили незаконне зайняття рибним промислом, необхідно встановити наступні обставини події:

– місце роботи, посада, спеціальне звання, функціональні обов'язки;

– вид наряду в якому перебував в момент виявлення незаконного зайняття рибним промислом, з ким саме із співробітників НП України;

– за яких обставин була виявлена особа, яка здійснювала незаконний вилов риби;

– час виявлення такої особи, місце вчинення незаконного вилову риби (назва населеного пункту, водного об'єкту);

– які були погодні умови, освітленість;

– якої відстані виявив незаконний вилов риби;

– чи був здійснений незаконний вилов риби одноособово, або групою

⁸⁰ Гаращук Д.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом: дис. ...докт. філософії: 12.00.09. Дніпро, 2024. 269 с.

осіб, хто саме керував діями інших членів групи;

- зовнішні ознаки особи, яка вчинила незаконний вилов риби. Чи були раніше знайомі з даною особою;

- спосіб вчинення, зокрема: знаряддя (матеріальні властивості, конструкція, розмір тощо) та засоби вчинення незаконного вилову риби;

- кількість риби, приблизна вага;

- чи використовував правопорушник для здійснення свого протиправного діяння транспортний засіб (автомобіль, мотоцикл, мопед тощо), його марка, державний номерний знак;

- що пояснив правопорушник, чи здійснював він активний супротив, або намагався втекти з місця події;

- чи застосовувались до правопорушника відповідно до ст. 43 ЗУ «Про Національну поліцію» поліцейські заходи примусу (фізична сила, спеціальні засоби, або вогнепальна зброя).

- хто ще міг бути очевидцем кримінального правопорушення, окрім співробітників НП України;

Співробітники правоохоронних органів зацікавлені в проведенні стороною обвинувачення успішного досудового розслідування з метою притягнення злочинця до відповідальності за вчинення ним протиправного діяння, а тому надають у своїх показаннях повну інформацію стосовно обставин виявлення.

Допит осіб, які були залучені як учасники СРД. Найчастіше такими були поняті (при ОМП або обшуку). В ході їх допиту необхідно встановити наступне:

- час та місце, де був запрошений для участі в ході проведення слідчої (розшукової) дії, в якості понятого;

- місце, де проходила слідча (розшукова) дія;

- хто саме перебував на місці події, чи був раніше знайомий з вказаними особами;

- хто ще був запрошений у якості понятого до проведення слідчої

(розшукової) дії;

– чи були роз'яснені права та обов'язки, як учаснику слідчої (розшукової) дії співробітниками НП України;

– що було повідомлено з приводу скоєного кримінального правопорушення;

– обставини проведення слідчої (розшукової) дії;

– яким чином вилучались об'єкти в ході проведення слідчої (розшукової) дії;

– спосіб надання ознайомлення з протоколом слідчої (розшукової) дії;

– чи надходили зауваження, доповнення від учасників в ході проведення слідчої (розшукової) дії;

– чи застосовувались до учасників мірі фізичного та психологічного впливу з боку працівників НП України.

Під час допиту осіб, які стали свідками-очевидцями події незаконного зайняття рибним промислом необхідно встановити коло наступних обставин:

– за яких обставин було виявлено особу, яка здійснювала незаконний вилов риби;

– час виявлення такої особи, місце вчинення незаконного вилову риби (назва населеного пункту, водного об'єкту);

– які були погодні умови, освітленість;

– якої відстані спостерігав за незаконним виловом риби;

– чи було здійснено незаконний вилов риби одноособово, або групою осіб, хто саме керував діями інших членів групи;

– зовнішні ознаки особи, яка вчинила незаконний вилов риби. Чи були раніше знайомі з даною особою, в яких стосунках перебували;

– із якою метою перебував поряд з місцем вчинення кримінального правопорушення (мешкає поряд, здійснював вилов риби тощо);

– спосіб вчинення, зокрема: знаряддя (матеріальні властивості, конструкція, розмір тощо) та засоби вчинення незаконного вилову риби;

– кількість риби, приблизна вага;

– чи використовував правопорушник для здійснення свого протиправного діяння транспортний засіб (автомобіль, мотоцикл, мопед тощо), його марка, державний номерний знак;

Допит свідків, які можуть охарактеризувати підозрюваного проводиться з метою встановлення його соціальних зв'язків, родини, способу життя, коло оточення, місця мешкання тощо). Наприклад, такий допит проводиться з метою повної інформації про злочинця, а також при встановленні можливого місцезнаходження, якщо така особа перебуває у розшуку.

Завершальний етап допиту передбачає перевірку послідовності показань та уточнення деталей, які можуть мати значення для подальшого розслідування. Усі свідчення фіксуються у протоколі, який свідок має право прочитати й підписати, що гарантує їх достовірність та процесуальну силу.

Таким чином, допит свідків у справах про незаконний рибний промисел має свої тактичні особливості, що полягають у необхідності врахування психологічних чинників, можливого впливу правопорушників на очевидців, використанні наочних матеріалів та поєднанні отриманих відомостей із іншими доказами. Ретельно проведений допит не лише допомагає зібрати цінну інформацію, а й забезпечує зміцнення доказової бази та підвищує ефективність усього досудового розслідування.

4.3.2. Допит підозрюваного.

Допит підозрюваного в провадженнях щодо незаконного рибного промислу – одна з ключових слідчих дій, яка може істотно вплинути на результат розслідування. Він поєднує класичні кримінально-процесуальні вимоги з низкою спеціальних тактичних особливостей, зумовлених природою злочину, специфікою доказів і умовами їх отримання.

Успіх проведення допиту підозрюваного залежить від вибору тактичного прийому в залежності від слідчої ситуації. Тактичні прийоми не повинні бути ізольованими один від одного. Майстерність і професіоналізм

слідчого полягає у тому, щоб, використовуючи всі прийоми і засоби, правильно спланувати їх, готуючись до допитів, уміти варіювати ними під час допитів, відмовляючись від одних і звертаючись до інших, виходячи зі слідчої ситуації, що склалася. Отже, досягнення мети допиту можливе через застосування різноманітних тактичних прийомів, що сприяють отриманню повних та об'єктивних показань⁸¹.

Допит підозрюваного має проводитися лише за дотриманням процесуальних гарантій: підозрюваного слід повідомити про підстави підозри, про право на захисника, про право не давати показань, а також про наслідки неправдивих свідчень. Забезпечення цих гарантій не є формальністю — порушення права на захист або тиск під час допиту призводить до дискредитації отриманих показань і може зробити їх недопустимими в суді. Тому перед початком бесіди слідчий повинен створити атмосферу, що знижує оборонну позицію підозрюваного, але не допускає примусу чи маніпуляцій.

Особливістю розслідувань у сфері рибного промислу є те, що багато інкримінованих дій вчиняються вночі та на воді, часто за участі кількох осіб, із використанням спеціального обладнання. Під час допиту важливо послідовно відтворити хронологію подій:

- а) час виходу на водойму;
- б) маршрут;
- в) кількість і роль учасників;
- г) застосовані снасті;
- д) способи зберігання улову.

Слідчий (дознавач) має ставити питання так, щоб спонукати підозрюваного до детального відтворення дій у хронологічній послідовності — вільна розповідь, а потім уточнювальні запитання. Такий підхід дозволяє

⁸¹ Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. С. 120.

виявити суперечності та неточності, які можуть бути перевірені іншими доказами (фото/відео з місця події, записи GPS, сліди на березі тощо).

Слід мати на увазі високу ймовірність спроби підстроїти чи узгодити версії між співучасниками. Саме тому тактика допиту має включати індивідуальне опитування без доступу до інших підозрюваних, а також порівняння їхніх свідчень між собою та з іншими джерелами інформації. У разі виявлення несумісностей слідчий повинен делікатно повернутися до суперечливих епізодів, наводячи конкретні факти (дата, час, опис знаряддя, деталі маршруту) і просити пояснення.

Під час допиту підозрюваного може скластися, як і безконфліктна слідча ситуація так і конфліктна. Безконфліктна ситуація складається у разі визнанні підозрюваним своєї вини у скоєному кримінальному правопорушенні та щирому каятті у вчиненому.

У процесі допиту проведення допиту підозрюваного необхідно становити коло наступних обставин:

- коли саме та у зв'язку з якими обставинами виник умисел вчинити незаконне зайняття рибним промислом;
- чи має навик вилову риби;
- чи ознайомлений з вимогами Правил любительського рибальства;
- яким чином проходила підготовка до вчинення незаконного вилову риби (вибір знарядь та засобів незаконного вилову риби, де саме їх придбав, способу вчинення);
- яку саме кількість риби мав на меті добути;
- чому саме обрав даний водний об'єкт для вилову риби;
- яким чином прибув на місце вилову риби, яким транспортним засобом користувався;
- час початку та закінчення вилову риби;
- яким способом встановлював знаряддя вилову риби та на якій відстані від берегу;
- яким чином зрозумів, що виловив достатню кількість риби;

- кількість та вид виловленої риби;
- з якою подальшою метою здійснював вилов риби;
- ким саме були викриті його протиправні дії;
- чи був здійснений вилов риби одноособово або групою осіб, їх анкетні дані, роль кожного учасника групи⁸²;

У разі конфліктної ситуації коли підозрюваний категорично заперечує факт вчинення кримінального правопорушення доцільно використовувати сукупність таких тактичних прийомів, як «допущення легенди» і «пред'явлення доказів». Так, спочатку слід дати допитуваному можливість викласти інформацію в тому вигляді, в якому зручно йому, при цьому, чим більше він буде докладно деталізувати обставини злочинної події, тим краще. Після підозрюваному пред'являються вже зібрані за провадженням докази і ставлять запитання, що вимагають від нього детального пояснення наявних протиріч. Відповіді на такі запитання до протоколу необхідно записувати дослівно⁸³.

Важливим є дотримання правил роботи з особами, що перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, під впливом сильного стресу або мають медичні проблеми. Допит таких осіб слід відкласти до стабілізації стану або ж зафіксувати стан у протоколі (вказати видимі ознаки сп'яніння, присутність медичного працівника), оскільки питання про адекватність показань і їхньої добровільності може виникнути в суді.

Під час допиту слід особливо ретельно документувати всі обставини, що стосуються мотивів, методів та каналів збуту улову. Часто важливо встановити, кому саме продавалася риба, через яких посередників, які суми отримувалися, чи існував регулярний збут. Відповіді на ці питання допомагають встановити масштаб правопорушення — від одиночного випадку до організованої схеми. Якщо підозрюваний погоджується

⁸² Гарашук Д.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом: дис. ...докт. філософії: 12.00.09. Дніпро, 2024. С. 196.

⁸³ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 371-372.

співпрацювати, слідчий повинен фіксувати узгоджені умови співпраці письмово і діяти з оглядом на процесуальні процедури щодо використання співпраці в обмін на пом'якшення відповідальності.

Технічні докази мають вирішальне значення. Слідчий повинен підготуватися до пред'явлення підозрюваному наочних доказів: фотографій сіток, відео з місця події, записів із GPS- або маячків, документів про продаж тощо. Пред'явлення матеріалів інколи змушує підозрюваного визнати певні факти або уточнити свою роль. Однак при цьому слід уникати навідних запитань: пред'явлення має використовуватися для перевірки правдивості тверджень, а не для підштовхування до «потрібної» версії.

Насамкінець, слідчий повинен подбати про процесуальне супроводження: фіксувати результати допиту в ході провадження, своєчасно ініціювати додаткові слідчі дії (повторні огляди, виїмки, експертизи), інформувати прокурора та координувати подальші кроки. Надмірно поспішні або, навпаки, затягнуті допити, відсутність перевірки отриманих відомостей або неповна документалізація роблять доказову базу крихкою.

Отже, допит підозрюваного у справах про незаконний рибний промисел має поєднувати суворе дотримання процесуальних гарантій з тактичною гнучкістю, орієнтацією на перевірку інформації технічними й експертними засобами та ретельним документуванням. Такий підхід дозволяє отримати допустимі, стійкі та перевірені показання, що суттєво підвищують шанси на обґрунтоване кримінальне переслідування.

4.4. Слідчий експеримент

Для перевірки показів, версій з метою встановлення фактичних даних, отриманих у результаті допитів учасників процесу, виконання інших слідчих дій (огляду, пред'явлення для впізнання тощо) проводиться *слідчий експеримент* ст. 240 КПК України. Ця слідча дія проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення

обставин кримінального правопорушення. Сутність слідчого експерименту полягає у відтворенні дій, обстановки, обставин певної події, а також проведенні необхідних дослідів чи випробувань. *До участі в слідчому експерименті можуть бути також залучені правопорушник, свідок, захисник, інший представник.* Під час проведення *можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко – чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки,* які додаються до протоколу.

КПК України не вимагає винесення постанови про проведення слідчого експерименту. Він може бути здійснений як за ініціативою дізнавача чи прокурора, так і за клопотанням учасників процесу.

4.5. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом

Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. має важливе значення, адже саме результати спеціальних досліджень дозволяють надати об'єктивну оцінку шкоди, завданої навколишньому природному середовищу, підтвердити незаконність способів вилову та довести наявність складу кримінального правопорушення. Переважна більшість судових експертиз призначаються на початковому етапі досудового розслідування, результат яких є підставою для повідомлення особі, яка вчинила незаконний вилов риби, про підозру та початку подальшого етапу досудового розслідування досліджуваного протиправного діяння.

Відповідно до наукового дослідження, яке провела Д.П. Гаращук, за розглядуваною категорією кримінальних проваджень найчастіше призначалися наступні експертизи:

- 1) судово-економічна (54 %);
- 2) судово інженерно-екологічна (31 %);
- 3) судово-товарознавча (11 %);
- 4) судово-іхтіологічна (3 %);
- 5) судово-біологічна (1 %) ⁸⁴.

Наведені емпіричні дані дозволяють констатувати про необхідність *корегування практичних підходів* щодо окремих питань у призначенні судових експертиз під час досудового розслідування розглядуваних кримінальних правопорушень. Так, *призначення судово-товарознавчої експертизи* для визначення розміру шкоди довіллю є *недоцільним*, оскільки незаконно виловлену рибу з природного середовища *не можна розцінювати, як товарну продукцію*. Що стосується судово інженерно–екологічної та економічної експертиз, які (кожна окремо) призначалися практиками для встановлення (серед іншого) ознаки істотності щодо спричиненої шкоди, то в даному випадку правильно призначати *комплексну судово інженерно-екологічну та економічну експертизу*.

4.5.1. Особливості призначення окремих видів судових експертиз.

Комплексна судово-інженерно-екологічна та економічна експертиза.

Для *підтвердження* такої обов'язкової ознаки для кримінального правопорушення, передбаченого ст. 249 КК України, як *істотна шкода*, уповноважена особа може призначити комплексну судову *інженерно-екологічну та економічну експертизу*.

У частині інженерно-екологічної експертизи проводяться науково обґрунтовані дослідження об'єктів довкілля (водних біоресурсів, водойм, знарядь лову, умов їх використання та наслідків незаконного вилову) з метою встановлення фактичних даних, що мають доказове значення. Експерт у ході

⁸⁴ Гарашук Д.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом: дис. ...докт. філософії: 12.00.09. Дніпро, 2024. С. 202.

дослідження визначає, які конкретно порушення екологічного законодавства були допущені, а також чи завдано істотної шкоди природним ресурсам.

В частині судово-економічної експертизи експерт використовує метод документальної перевірки та арифметичного підрахунку із застосуванням прийому перевірки відповідності наданого розрахунку збитків вимогам нормативних документів. Експерт підтверджує або спростовує документально та арифметично розрахунок суми збитків спричинених протиправними діями пов'язаними з незаконним виловом риби.

Орієнтовний перелік питань для вирішення розглядуваної комплексної експертизи може бути наступним.

1. Чи підтверджується документально та арифметично сума збитків нанесених внаслідок незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом?

2. Чи правильно розраховано суму збитків нанесених внаслідок незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом?⁸⁵

3. Чи є завдана шкода істотною для екосистеми де відбулася досліджувана подія?

4. Чи підтверджується документально кількість, загальна вага та види незаконно вилонених водних біоресурсів⁸⁶?

5. Чи належать вони до охоронюваних видів?

6. Чи відповідають вилучені знаряддя лову вимогам чинного законодавства?

7. Які довгострокові наслідки може мати незаконний вилов в таких обсягах для екосистеми, де відбулася досліджувана подія⁸⁷?

⁸⁵ Це питання є актуальним у разі призначення лише судово-економічної експертизи. У випадку призначення комплексної інженерно-екологічної та економічної експертизи це питання поглинається першим.

⁸⁶ Для вирішення цього питання експерту обов'язково надається відповідний документ (наприклад, довідка, розрахунок збитків та ін.) складений посадовою особою Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, на підставі постанови Кабінету Міністрів України № 1042 від 29.09.2023.

⁸⁷ В даному випадку призначається комплексна судова інженерно-екологічна, економічна та біологічна (а у випадку застосування електровудок – ще електротехнічна) експертиза.

Для її проведення експерту надається:

- а) постанова про призначення комплексна судово-економічної експертизи;
- б) відповідні матеріали кримінального провадження (наприклад, матеріали компетентних органів⁸⁸), в яких міститься розрахунок суми збитків та інше).

Судово-іхтіологічна експертиза.

Судово-іхтіологічна експертиза, дозволяє встановити видову належність виловлених біоресурсів, їх кількість, вагу та природоохоронну цінність. Зокрема, експерт визначає, чи належить вилов до видів, занесених до Червоної книги України або міжнародних списків охоронюваних видів, що істотно впливає на кваліфікацію діяння та оцінку його суспільної небезпечності.

1. До якого виду належать вилучені біоресурси?
2. Чи відносяться вони до видів, занесених до Червоної книги України або до міжнародних списків охоронюваних видів?
3. Яка кількість та загальна вага виловленої риби?
4. Який орієнтовний вік і розмір рибини, що була вилучена?
5. Чи характерний виловленому виду даний ареал існування і чи можливе його відновлення у цьому регіоні?

Для її проведення експерту надається:

- а) постанова про призначення комплексна судово-економічної експертизи;
- б) матеріали кримінального провадження (наприклад, матеріали компетентних органів⁸⁹), в яких міститься відповідна інформація.

Криміналістична експертиза з нарядь лову дає змогу визначити технічні характеристики вилучених засобів: розмір осередку сітки, матеріал

⁸⁸ Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, на підставі постанови Кабінету Міністрів України № 1042 від 29.09.2023.

⁸⁹ Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, на підставі постанови Кабінету Міністрів України № 1042 від 29.09.2023.

виготовлення, спосіб установки та використання. Таке дослідження дозволяє зробити висновок, чи належить вилучене знаряддя до заборонених, а також чи могло воно бути застосоване у конкретних умовах для вилову певних видів риби.

Дактилоскопічна експертиза інформує:

- Чи є на об'єкті сліди рук?
- Чи придатні ці сліди для ідентифікації особи?
- Чи залишені сліди рук конкретною (однією) особою?
- Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?
- Чи є на цьому предметі сліди рук, і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?

Експертиза слідів ніг людини та взуття:

- Чи є на даній поверхні (даному предметі) сліди босих ніг (панчіх, шкарпеток, взуття) людини та чи придатні ці сліди для ідентифікації людини (панчіх, шкарпеток, взуття)?
 - Чи залишені сліди даною особою чи це сліди від шкарпеток, панчіх чи взуття, вилучених у певної особи?
 - Чи залишені сліди ніг (шкарпеток, панчіх, взуття), виявлені в різних місцях, однією особою (сліди тих самих шкарпеток, панчіх, взуття)?
 - Взуттям якого виду залишені дані сліди і які його характеристики і особливі ознаки (розмір, ступінь зношування тощо)?
 - Який орієнтовно зріст людини, яка залишила сліди?
 - Які особливості ходи людини відбилися у «доріжці слідів»?
 - Який механізм утворення слідів взуття?

Експертиза слідів ніг (лап) та зубів тварин:

- Чи залишені дані сліди ногами (лапами), зубами даної тварини?
- Чи залишені сліди, знайдені в різних місцях, ногами (лапами), зубами однієї і тієї самої тварини?

Експертиза слідів транспортних засобів:

- Яким видом (типом, моделлю) та якими частинами транспортного засобу залишені сліди?

- Чи залишені сліди цим транспортним засобом (його частинами)?

- Яким колесом транспортного засобу залишені сліди (правим, лівим, переднім, заднім)?

- Якою моделлю шини залишені сліди?

Експертиза зброї та слідів і обставин її використання:

- Яким способом (промисловим чи саморобним) виготовлено предмет (зброя, патрон), вилучений у підозрюваного?

- До якого виду, системи, моделі, калібру належить ця зброя?

- Чи придатна ця зброя до стрільби?

- Чи справна ця зброя? Якщо ні, то які вона має несправності? Чи виключають ці несправності можливість пострілу?

- Чи є боєприпасом патрон, вилучений у підозрюваного?

- До зброї якого виду, системи, моделі, калібру призначено патрон, вилучений у підозрюваного?

- До якого патрона (вид, модель) належить відстріляна гільза?

- Чи вистріляна куля (шрот, картеч) з цього екземпляру зброї?

- Чи відстріляні ці гільзи зі зброї, наданої для дослідження?

- Чи вистріляні ці кулі (гільзи) з одного екземпляра зброї?

- З якої зброї (вид, система, модель) вистріляна ця куля?

- Чи були надані куля і гільза до пострілу частинами одного патрона?

- Якою кулею (шротом, картеччю) зроблено останній постріл з гладкоствольної рушниці (обріза рушниці)?

- З гладкоствольної зброї якого калібру вистріляно кулю (шрот, картеч, пиж), вилучену на місці події (з трупа потерпілого)?

- Чи є це пошкодження вогнепальним?

- Кулею якого калібру, типу (оболонковою, напівоболонковою тощо) утворено пошкодження?

- Яким є це пошкодження – вхідним чи вихідним?

- У якому напрямку і з якої відстані зроблено постріл, що утворив пошкодження на об'єкті, вилученому з місця події?

Експертиза вибухових речовин і продуктів вибуху (пострілу):

- Чи є ця речовина вибуховою? Якщо так, якою саме?

- Чи можуть використовуватись для виготовлення вибухівки ці речовини? Якщо так, у якому сполученні?

- Яким способом – промисловим чи саморобним виготовлена ця вибухівка?

- Чи є на предметі-носії (зазначається, на якому саме) сліди вибухових речовин? Якщо так, то яких саме?

- Чи є на цьому предметі продукти розкладу вибухівки? Якщо так, то внаслідок розкладу якої вибухової речовини вони утворились?

- Чи мають ці вибухові речовини (зазначаються порівнювані об'єкти) спільну родову (групову) належність?

- Чи становили раніше вибухові речовини, надіслані на дослідження, єдину масу?

- Чи мають спільну родову (групову) належність надані зразки шроту за номером, способом виготовлення, хімічним складом?

- Чи є однаковим хімічний склад наданих дроби і шматка металу?

- Чи мають спільну родову (групову) належність або єдине джерело походження частини патронів (шріт, кулі, картечі, пижа, прокладки), знайдені на місці події, з частинами патронів, вилучених у певної особи (за видом та складом матеріалу, кольором, розмірами, формою, способом виготовлення тощо)?

Сьогодні в Україні активно *розвивається молекулярно-генетична експертиза* та стрімко оновлюється база даних генетичних ознак людини. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» № 2391-IX від 09.07.2022 р., в Україні проводять обов'язкову та добровільну державну реєстрацію геномної інформації, відомості про яку вносять в Електронний реєстр відомостей про генетичні ознаки людини та зберігають

протягом строку зберігання біологічного матеріалу⁹⁰.

4.5.2. Висновок експерта.

Згідно зі ст. 102 КПК України висновок експерта повинен містити наступні відомості:

1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) і на якій підставі була проведена експертиза;

2) місце і час проведення експертизи;

3) хто був присутній під час проведення експертизи;

4) перелік питань, що були поставлені експертові;

5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;

б) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;

7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання⁹¹.

Висновок експерта має відповідати певним вимогам:

а) він не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими;

б) він надається у письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку;

в) якщо для проведення експертизи залучають кілька експертів, вони мають право скласти один висновок або окремі висновки;

г) експерт передає його стороні, за клопотанням якої здійснювалася експертиза.

Висновок експерта є одним із джерел доказів і не має наперед

⁹⁰ Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>

⁹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

встановленої сили, тому підлягає обов'язковій оцінці.

Оцінка висновку експерта є складною розумовою діяльністю та містить:

- 1) аналіз дотримання процесуального порядку призначення та проведення судової експертизи;
- 2) визначення відповідності висновку експерта завданню;
- 3) встановлення повноти та наукової обґрунтованості висновку експерта;
- 4) визначення відповідності висновку експерта іншим зібраним доказам;
- 5) перевірку віднесення до провадження даних, що містяться у висновку⁹².

Таким чином, судові експертизи у справах за ч. 1 ст. 249 КК України фактично є визначальним інструментом дізнавача. Їх грамотне використання підвищує об'єктивність і повноту розслідування, сприяє забезпеченню принципу невідворотності відповідальності та зміцнює доказову базу у суді.

⁹² Пиріг І. В., Самсонова В. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 101.

РОЗДІЛ 5. ОКРЕМІ ОБСТАВИНИ, ЩО МОЖУТЬ ВПЛИНУТИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ

5.1. Типові помилки, що допускаються при розслідуванні кримінальних проваджень за ст. 249 КК України

Аналіз судової практики дозволяє виділити найбільш типові помилки, що допускаються при розслідуванні та розгляді справ за статтею 249 КК України. Найчастіше помилки стосуються неправильного обчислення шкоди, недостатності доказової бази та неправильної кваліфікації діянь⁹³.

1. Неправильне обчислення шкоди може проявлятися у використанні застарілих такс, неврахуванні відповідних коефіцієнтів, помилках у видовій ідентифікації добутих організмів. Особливо поширеними є випадки, коли слідчі (дізнавачі) або експерти не враховують збільшені розміри такс, встановлені постановою КМУ № 1042 від 29 вересня 2023 року, що може призводити до неправильного висновку про відсутність істотної шкоди⁹⁴.

2. Недостатність доказової бази найчастіше виявляється у відсутності біологічної експертизи, неналежному оформленні протоколів процесуальних дій, недоведеності причинного зв'язку між діями та наслідками⁹⁵. Слідчі (дізнавачі) іноді покладаються лише на розрахунки працівників рибоохоронних органів, не призначаючи судової експертизи, що призводить до визнання таких доказів неналежними. Протоколи ОМП часто не містять достатньо детальної інформації про обставини вчинення правопорушення, що ускладнює подальше доказування.

⁹³ Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди доквіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/>

⁹⁴ Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданій порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2025 № 1042. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2023-%D0%BF#Text>

⁹⁵ Правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 22 січня 2019 року у справі № 673/902/16-к. ZakonOnline. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/1945>

3. Неправильна кваліфікація діянь може проявлятися у змішуванні кримінальних та адміністративних правопорушень, неврахуванні кваліфікуючих ознак, помилках у розмежуванні зі статтею 248 КК України⁹⁶. Особливо складними є випадки, коли одночасно добуваються різні види організмів, що можуть належати як до водних біоресурсів, так і до об'єктів полювання.

4. Правоохоронні органи часто ігнорують факти систематичного незаконного промислу, фіксуючи лише окремі епізоди, що призводить до недооцінки реальних масштабів екологічної шкоди та неадекватності призначеного покарання⁹⁷.

5. Неналежна фіксація доказів на місці події. Як показує аналіз виправдувальних вироків, у багатьох випадках відсутні фотографії місця події, не проводиться належний огляд знарядь лову, не фіксується точна кількість та видова приналежність добутих водних біоресурсів⁹⁸. Це створює непереборні перешкоди для подальшого доказування вини особи в суді.

6. Відсутність чіткого законодавчого визначення поняття «істотна шкода»⁹⁹. Хоча постанова Пленуму Верховного Суду України надає певні орієнтири для визначення істотності шкоди, на практиці це призводить до суб'єктивних оцінок та неоднакового застосування закону різними судами.

7. Проблема розмежування з адміністративними правопорушеннями також потребує вирішення. Формальний підхід, що базується виключно на розмірі заподіяної шкоди, не завжди враховує якісні показники правопорушення¹⁰⁰. Так, добування навіть невеликої кількості особливо

⁹⁶ Відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним видобувним промислом. Юридична компанія Турій та Партнери. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-nezakonne-zajnyattu-ribnim-zvirinim-abo-inshim-vodnim-vidobuvnim-promislom/>

⁹⁷ Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 253.

⁹⁸ Виправдувальний вирок суду щодо вчинення злочинів, передбачених ч.2 ст.249. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vypravduvalnyj-vyrok-sudu-shhodo-vchynennya-zlochyniv-peredbachenyh-ch-2-st-249/>

⁹⁹ Оробець К. М. Істотна шкода як криміноутворювальна ознака незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. OUCI. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9Z8J5gL4/>

¹⁰⁰ Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди довкіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/> (дата звернення: 08.09.2025).

цінних або рідкісних видів може мати значно більшу екологічну шкоду, ніж масовий вилов звичайних видів риби.

8. Складність біологічної експертизи створює додаткові проблеми для правоохоронних органів. Не всі експертні установи мають достатню кваліфікацію для проведення таких досліджень, особливо коли йдеться про рідкісні або маловивчені види водних організмів¹⁰¹. Це може призводити до затягування кримінального провадження або неточних висновків експертів.

9. Недостатня кваліфікація працівників правоохоронних органів у питаннях біології та екології також створює проблеми при розслідуванні таких кримінальних проваджень¹⁰². Слідчі (дізнавачі) не завжди розуміють специфіку водних екосистем, особливості життєвих циклів водних організмів, що може призводити до неправильної оцінки обставин справи та пропуску важливих доказів.

5.2. Міжнародний досвід протидії кримінальним правопорушенням

Вивчення міжнародного досвіду боротьби з незаконним промислом водних біоресурсів надає цінні ідеї для вдосконалення вітчизняного законодавства та правозастосовної практики. Особливо корисним є досвід європейських країн, які мають розвинену систему охорони водних ресурсів та ефективні механізми притягнення до відповідальності за правопорушення проти довкілля.

У Німеччині відповідальність за незаконне рибальство регулюється федеральним законодавством та законами земель. Особливістю німецької системи є диференційований підхід до встановлення відповідальності залежно від виду водойми, статусу рибних ресурсів та способу їх добування. Кримінальна відповідальність настає за незаконне рибальство у водоймах особливого природоохоронного значення, добування зникаючих видів риби,

¹⁰¹ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. С. 256.

¹⁰² Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. С. 189.

використання заборонених способів лову. Розмір штрафів може досягати 50 000 євро, а у випадках завдання значної екологічної шкоди передбачається позбавлення волі до 3 років.

Франція має одну з найбільш суворих систем покарання у Європі за злочини проти довкілля. Кримінальний кодекс Франції передбачає відповідальність за незаконне рибальство з можливістю застосування позбавлення волі до 2 років та штрафу до 150 000 євро. Особливо суворо караються діяння, вчинені у заповідних зонах або щодо видів, занесених до Червоної книги. Французька система також передбачає обов'язкову конфіскацію знарядь лову та транспортних засобів, використаних для вчинення злочину.

Норвегія, яка має розвинуте рибне господарство, застосовує комплексний підхід до боротьби з незаконним промислом. Норвезьке законодавство передбачає кримінальну відповідальність за порушення квот вилову, використання заборонених знарядь, рибальство у заборонених зонах. Особливістю норвезької системи є використання сучасних технологій контролю, включаючи супутникове відстеження рибальських суден, електронні системи моніторингу улову, автоматичні системи ідентифікації суден.

У *Польщі*, досвід якої може бути особливо корисним для України через подібність правових систем, кримінальна відповідальність за незаконне рибальство передбачена ст. 181 Кримінального кодексу. Польське законодавство встановлює відповідальність за незаконне добування водних організмів у великих розмірах, використання заборонених способів, рибальство у заборонених місцях або час. Максимальне покарання становить 5 років позбавлення волі. Важливою особливістю є врахування не лише економічної, а й екологічної шкоди при визначенні ступеня відповідальності.

Корисним є досвід *Канади*, де федеральний Закон про рибальство встановлює суворі санкції за незаконний промисел. Канадська система передбачає градацію відповідальності залежно від статусу порушника

(фізична особа, корпорація), розміру завданої шкоди, повторності правопорушення. Штрафи для фізичних осіб можуть досягати 100 000 канадських доларів, а для корпорацій - 500 000 доларів. Також передбачається позбавлення волі до 2 років.

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виділити кілька загальних тенденцій. По-перше, більшість країн застосовують комбіновані санкції, що включають штрафи, позбавлення волі, конфіскацію майна, позбавлення права займатися рибальством¹⁰³. По-друге, спостерігається тенденція до посилення відповідальності за найбільш небезпечні види незаконного промислу. По-третє, активно використовуються сучасні технології для виявлення та документування правопорушень.

Аналіз проблем кваліфікації злочинів за статтею 249 КК України та міжнародного досвіду дозволяє сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення як законодавства, так і загалом протидії розглядуванім кримінальним правопорушенням.

1. Внести зміни до диспозиції ст. 249 КК України, чітко визначивши поняття «істотна шкода»¹⁰⁴. Пропонується встановити, що істотною вважається шкода, яка перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або шкода, заподіяна рідкісним чи зникаючим видам, або шкода, що призвела до знищення нерестовищ чи зимувальних ям.

2. Введення додаткових кваліфікуючих ознак, зокрема вчинення злочину організованою групою, в особливо великих розмірах, щодо особливо цінних видів водних біоресурсів¹⁰⁵. Це дозволить диференціювати відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпечності діяння.

3. Запровадження спеціальної конфіскації знарядь вчинення злочину та транспортних засобів, використаних для незаконного промислу, як

¹⁰³ Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. С. 201.

¹⁰⁴ Оробець К. М. Істотна шкода як криміноутворювальна ознака незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. OUCI. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9Z8J5gL4/>

¹⁰⁵ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. С. 260.

обов'язкового додаткового покарання¹⁰⁶. Це значно підвищить превентивний ефект кримінально-правової норми.

4. Криміналізувати готування до незаконного промислу у випадках використання особливо небезпечних способів (вибухових речовин, отрут, електроструму). Науковці обґрунтовують це наступним чином: «Враховуючи високу суспільну небезпечність таких діянь, доцільно встановити відповідальність вже за сам факт підготовки до їх вчинення»¹⁰⁷.

5. Активно залучати громадські організації екологічного спрямування, які можуть відігравати важливу роль у виявленні фактів браконьєрства, моніторингу стану водних екосистем, правовій освіті населення¹⁰⁸.

6. Розвивати інститут громадських інспекторів з охорони довкілля, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення та брати участь у природоохоронних рейдах¹⁰⁹. Підвищення ефективності їх діяльності потребує належного правового забезпечення та координації з правоохоронними органами.

7. Розвивати системи екологічного моніторингу за участю громадян, використання мобільних додатків для повідомлення про факти браконьєрства, створення громадських патрулів на водоймах¹¹⁰. Такі заходи дозволяють значно розширити можливості контролю за дотриманням правил рибальства.

8. Важливим економічним інструментом протидії незаконному промислу є розвиток аквакультури та рекреаційного рибальства, які створюють легальні робочі місця та зменшують тиск на природні популяції

¹⁰⁶ Відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним видобувним промислом. Юридична компанія Турій та Партнери. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-nezakonne-zajnyattya-ribnim-zvirinim-abo-inshim-vodnim-vidobuvnim-promislom/> (дата звернення: 08.09.2025).

¹⁰⁷ Комарницький В. М. Об'єктивні ознаки складів злочинів проти довкілля : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 116.

¹⁰⁸ Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 254.

¹⁰⁹ Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. С. 210.

¹¹⁰ Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди довкіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/>

водних біоресурсів¹¹¹. Підтримка цих напрямів має бути пріоритетом державної політики у сфері рибного господарства.

9. Застосовувати сучасні технології для протидії з незаконним промислом. Так, використання дронів для патрулювання водойм, систем відеоспостереження з автоматичним розпізнаванням порушень, акустичних датчиків для виявлення вибухів у воді – все це значно підвищує ефективність охорони водних біоресурсів¹¹².

10. Впровадження системи електронного маркування рибальських знарядь, що дозволить відстежувати їх використання та виявляти факти браконьєрства. Також розробляються технології ДНК-маркування риби, що дозволить встановлювати походження рибної продукції та виявляти незаконно добуту рибу на ринках.

11. Використовувати системи штучного інтелекту для аналізу даних про стан водних екосистем, прогнозування браконьєрської активності, оптимізації маршрутів патрулювання¹¹³. Впровадження таких систем потребує значних інвестицій, але може суттєво підвищити ефективність природоохоронної діяльності.

Таким чином, подальший розвиток практики застосування статті 249 КК України має йти шляхом удосконалення законодавства, зокрема конкретизації поняття істотної шкоди, підвищення професійної підготовки правозастосувачів, розвитку експертного забезпечення та впровадження сучасних технологій моніторингу водних ресурсів¹¹⁴. Важливою є також активізація профілактичної роботи, спрямованої на попередження екологічних злочинів та формування відповідального ставлення до природних ресурсів.

¹¹¹ Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. С. 215.

¹¹² Комарницький В. М. Об'єктивні ознаки складів злочинів проти довкілля : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 210.

¹¹³ Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. С. 220.

¹¹⁴ Комарницький В. М. Об'єктивні ознаки складів злочинів проти довкілля : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 215.

Міжнародний досвід свідчить про необхідність комплексного підходу до протидії незаконному промислу, який поєднує суворі санкції, ефективний контроль, економічні стимули для легального рибальства та екологічну освіту населення¹¹⁵. Впровадження кращих міжнародних практик з урахуванням національних особливостей може значно підвищити ефективність охорони водних біоресурсів України.

Ефективна охорона водних біоресурсів потребує комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні, технічні та освітні заходи. Тільки такий підхід може забезпечити дієву охорону водних екосистем та сталий розвиток рибного господарства України¹¹⁶. Важливо розуміти, що збереження водних біоресурсів – це не лише правова чи економічна проблема, а й питання екологічної безпеки та збереження природної спадщини для майбутніх поколінь.

¹¹⁵ Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. с. 460.

¹¹⁶ Правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 22 січня 2019 року у справі № 673/902/16-к. ZakonOnline. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/1945>

ВИСНОВКИ – КРИМІНАЛІСТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Таким чином, розслідування кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст. 249 КК України, має низку специфічних особливостей, що зумовлені як екологічним характером правопорушення, так і складністю його документування.

1. З огляду на той факт, що організація документування розглядуваного виду кримінальних правопорушень є ускладненими (найчастіше вони вчиняються у нічний час, коли застосування традиційних методів фото- та відеофіксації є малоефективним), *особливого значення набуває використання спеціальної техніки: тепловізорів, приладів нічного бачення з високою роздільною здатністю, сучасних засобів аудіофіксації. У зв'язку з цим їх доказова цінність має бути підтверджена відповідною експертизою.*

2. Не менш важливим є питання залучення свідків та забезпечення належного протоколювання СРД. Оскільки *свідчення співробітників контролюючих органів нерідко піддаються сумнівам у суді, дізнавачу слід прагнути до багатоканального підтвердження факту вчинення кримінального правопорушення: поєднання матеріальних доказів (зброя, транспортні засоби, улов) зі свідченнями очевидців та результатами експертних досліджень.*

3. Особливу увагу необхідно приділяти кримінальним правопорушенням, учиненим у межах природно-заповідного фонду або щодо видів, занесених до Червоної книги України. У таких випадках доцільним є *залучення спеціалістів-екологів, іхтіологів, представників природоохоронних установ, що дозволяє належним чином зафіксувати шкоду довкіллю та надати доказам додаткової переконливості.*

4. Доцільно приділяти увагу *профілактичному* аспекту розслідувань. Дізнавачу варто налагоджувати взаємодію з органами рибоохорони, прикордонною службою та громадськими інспекторами.

Систематичний обмін інформацією дозволяє оперативно виявляти факти браконьєрства та реагувати на них у максимально короткі строки.

5. *Аналіз ринку збуту* незаконно виловлених біоресурсів. Слідчі дії не повинні обмежуватися лише фіксацією факту незаконного вилову. Встановлення каналів реалізації улову, посередників та кінцевих покупців дозволяє кваліфікувати дії не лише як злочин окремої особи, а як організовану незаконну діяльність, що завдає значно більшої шкоди державі.

6. У сучасних умовах доцільно використовувати цифрові технології моніторингу. Використання дронів, GPS-трекерів на водоймах та електронних баз даних щодо зареєстрованих плавзасобів дозволяє оперативно відслідковувати незаконну активність. Такі інноваційні методи варто поступово впроваджувати у діяльність підрозділів, які розслідують злочини у сфері довкілля.

7. Окремої уваги заслуговує питання експертизи знарядь лову. Нерідко правопорушники намагаються довести, що улов здійснено законним шляхом. Для спростування таких аргументів необхідно залучати спеціалістів, які можуть надати висновок щодо незаконності конкретного знаряддя (сітки певної товщини, електровудки тощо). Це підсилює доказову базу та мінімізує ризики виправдувальних вироків.

8. Налагодження міжрегіональної взаємодії. Незаконний вилов часто носить транскордонний характер, особливо у прикордонних областях. Тому варто посилювати координацію з суміжними регіонами та міжнародними структурами, що дозволить ефективніше виявляти організовані групи, які займаються браконьєрством.

9. Окремо слід наголосити на необхідності профілактики рецидиву. Важливим завданням є не лише притягнення до відповідальності винних, а й попередження повторних правопорушень. Це можливо завдяки проведенню роз'яснювальної роботи серед місцевих громад, створенню економічних альтернатив для населення, яке часто вдається до браконьєрства з економічних причин.

Тільки комплексний підхід до організації розслідування дозволить підвищити його результативність, забезпечити невідворотність покарання та реальний захист національних природних ресурсів.

Таким чином, організація розслідування незаконного зайняття рибним промислом вимагає комплексного підходу, який передбачає: удосконалення законодавчих критеріїв «істотної шкоди»; широке застосування сучасних технічних засобів фіксації; активне залучення експертів-екологів; оптимізацію порядку зберігання речових доказів. Лише за умови поєднання цих елементів можна забезпечити ефективність розслідування та належний захист інтересів держави й суспільства у сфері охорони довкілля.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз постанови ВС про обчислення істотної шкоди довкіллю. Екологія Право Людина. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/analiz-postanovy-vs-pro-obchyslennya-istotnoyi-shkody-dovkillyu/> (дата звернення: 08.09.2025).
2. Виправдувальний вирок суду щодо вчинення злочинів, передбачених ч.2 ст.249. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vypravduvalnyj-vyrok-sudu-shhodo-vchynennya-zlochyniv-peredbachenyh-ch-2-st-249/>
3. Відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним видобувним промислом. Юридична компанія Турій та Партнери. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-nezakonne-zajnyattya-ribnim-zvirinim-abo-inshim-vodnim-vidobuvnim-promislom/> (дата звернення: 08.09.2025).
4. Водний кодекс України: Закон України від 06 черв. 1995 р. № 213/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Гаращук Д.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом: дис. ...докт. філософії: 12.00.09. Дніпро, 2024. 269с.
6. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.; 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 230 с.
7. Досудове розслідування кримінальних проступків : монографія / В. Г. Дрозд, Л. В. Гаврилюк, М. Ю. Романов та ін.; Київ : 7БЦ, 2023. 568 с.
8. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практичний посібник. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 213 с.
9. Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
10. Екологічні злочини: кваліфікація та методика розслідування / С. Б. Гавриш, В. Г. Грузкова, Г. А. Матусовський, та ін.; за заг. ред. В. О. Коновалової, Г. А. Матусовського. Харків : Глобус, 1994. 226 с.
11. Загиней З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.
12. Звітність про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
13. Звітність про розгляд матеріалів кримінального провадження судів першої інстанції. Державна судова адміністрація України : [сайт]. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

14. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький та ін. Київ : Ваіте, 2016. 564 с.
15. Книженко С. О. Деякі питання тактики допиту свідків під час розслідування екологічних злочинів. *Форум права*. 2009. № 2. С. 192–195.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
17. Комарницький В. М. Об'єктивні ознаки складів злочинів проти довкілля : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 440 с.
18. Корнієнко В.В. Особливості огляду місця події в умовах ведення бойових дій // Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри. Вінниця. 2023. С. 125-126.
19. Криміналістика : підручник / К. О. Чаплинський , О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін.; 2-ге вид., переробл. і доповн. Дніпро :Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
20. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; Харків : МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 312 с.
21. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. і доповн. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.
22. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним добувним промислом настає лише в разі заподіяння істотної шкоди – ВС. Сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1162492/>
23. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
24. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
25. Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. Вісник Асоціації кримінального права України. 2021. № 1. С. 242–255.
26. Макаренко Є. І. Довідник дільничного інспектора міліції: Огляд місця події. Дніпропетровськ : Юридична Академія МВС, 2004. 210 с.
27. Матюшкова Т. П. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Донец. держ. ун-т внутр. справ. – Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. – С. 126-131.

28. Одерій О. В. Використання спеціальних знань під час розслідування під час розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 718-720.

29. Одерій О. В. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2013. Вип. 23. Ч. 2. Т. 3. С. 94-98.

30. Одерій О. В. Організаційні складності поводження з габаритними громіздкими об'єктами, які виявлені під час ОМП / О. В. Одерій // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2016 – № 3 (51). – С. 138–144. URL : <https://ljd.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/10/3-3.pdf>

31. Одерій О. В. Предмет посягання як елемент криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля: окремі аспекти. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 255–259.

32. Одерій О. В. Розслідування злочинів проти довкілля (проблеми планування) / О. В. Одерій // Актуальні проблеми кримінального права та процесу – Кривий Ріг. : Матеріали II Всеукр. наук-практ. конф. 10 червня 2016 р. – Кривий Ріг.: МВС, ДЮОІ. - 2016. – С. 22–25.

33. Одерій О. В. Тактика огляду місця події по злочинам проти довкілля (проблеми поводження з габаритними громіздкими об'єктами) / О. В. Одерій // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування: збірник матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. 14.квітня 2016 – Одеса.: ОДУВС, 2016. – С. 239–245.

34. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.

35. Одерій О. В. Участь спеціаліста у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування злочинів проти довкілля. Криміналістика і судова експертиза. 2016. Вип. 61. С. 145-152.

36. Одерій, О. В., & Дробенко, Д. Ф. (2025). Криміналістична характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, що вчинені в умовах надзвичайних правових режимів (окремий аспект). Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика, (2), 42–49. <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-2-14-8>

37. Оробець К. М. Істотна шкода як криміноутворювальна ознака незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. OUCI. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9Z8J5gL4/>

38. Оробець К. М. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом : монографія. Харків : Право, 2014. 256 с.

39. Оробець К. М. Суб'єкт незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: кримінально-правові та

кримінологічні особливості. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 4. С. 112–119.

40. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. Розділу IX-1 КПК України / І. Гловюк, О., Дроздов Г. Тетерятник та ін.; Вид. 4-те. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2023. 82 с.

41. Пиріг І. В., Самсонова В. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 101.

42. Постанова Верховного суду від 21 квіт. 2021 р. у справі № 708/392/18. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503136>.

43. Постанова Верховного суду від 24 верес. 2020 р. у справі № 310/6110/18. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901299>.

44. Правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 22 січня 2019 року у справі № 673/902/16-к. ZakonOnline. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/1945>

45. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>

46. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

47. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20/conv#n315>.

48. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20/conv#n315>.

49. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 листоп. 2015 р. № 339. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>.

50. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних

рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

51. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ ОГП від 30.06.2020. № 298. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

52. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>.

53. Про затвердження Порядку проведення рибоохоронних рейдів : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23 жовт. 2018 р. № 512. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1296-18#Text>.

54. Про затвердження Правил любительського рибальства : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19. верес. 2022 р. № 700. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1412-22#Text>.

55. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2025 № 1042. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2023-%D0%BF#Text>

56. Про державну реєстрацію геномної інформації людини// Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>

57. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

58. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.

59. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 черв. 1992 р. № 2456-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

60. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 08 лип. 2011 р. № 3677-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>.

61. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

62. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р. № 17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>.

63. Про Червону книгу України : Закон України від 07 лют. 2002 р. № 3055-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>.

64. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС, 2018. 101 с.

65. Разумов Е. О., Молибога М. П. Огляд місця події. Київ : РІО МВС України, 1994. 672 с.

66. Ревенко О. І. Методика розслідування незаконного видобування вугілля : монографія. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2020. 200 с.

67. Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану // LIGA.net. Див.: <https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118>

68. Справа № 348/1811/14. Архів Богородчанського районного суду Івано-Франківської області, 2018 рік.

69. Справа № 697/2678/13. Архів Канівського міськрайонного суду Черкаської області, 2015 рік.

70. Тарасенко О. С. Типові слідчі ситуації подальшого етапу досудового розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Правові новели. Науковий юридичний журнал. 2024. № 22. Том 2. С. 48-53.

71. Тарасенко О. С. Типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування незаконного зайняття рибним добувним промислом. Право і суспільство. 2024. № 1. Том 2. С. 452-456.

72. Тетерятник Г. К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. Право і суспільство. 2022. №3. С.с. 233-238. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.362>.

73. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.

74. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

75. Щербаковський М. Г., Кравченко О. А. Застосування спеціальних знань під час розкриття та розслідування злочинів. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 78 с.

76. Щодо надання роз'яснення терміна «інше володіння особи». Верховна Рада України : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v423-323-13#Text>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА**

від 29 вересня 2023 р. № 1042
Київ

**Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди,
завданої порушенням законодавства про рибне
господарство внаслідок незаконного добування (вилову),
знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також
незаконного знищення чи погіршення середовища
існування водних біоресурсів**

{Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ
№ 917 від 13.08.2024}

Відповідно до частини четвертої статті 63 Закону України “Про тваринний світ” Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити такси для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок:

незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів у рибогосподарських водних об’єктах (їх частинах) України (крім континентального шельфу України, виключної (морської) економічної зони України) (додаток 1);

незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів континентального шельфу України (додаток 2);

незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, зокрема анадромних видів риб (додаток 3);

незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів (додаток 4).

3. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Кабінету Міністрів України згідно з переліком, що додається.

Прем'єр-міністр України	Д. ШМИГАЛЬ
Інд. 75	

	Додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2023 р. № 1042
--	---

ТАКСИ

для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) України (крім континентального шельфу України, виключної (морської) економічної зони України)

Види водних біоресурсів	Такса, неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	
	за 1 штуку	за 1 кілограм
Риби		
Веслоніс, гібриди осетрових риб Polyodon spathula	1110	
Катран короткоперий Squalus acanthias	159	
Морська лисиця Raja clavata	24	
Морський кіт Dasyatis pastinaca	32	
Форель Oncorhynchus mykiss Salmo trutta	425	

Чорноморський оселедець <i>Alosa immaculata</i>	147	
Пузанок <i>Alosa tanaica</i>	145	
Тюлька <i>Clupeonella cultriventris</i>		3
Хамса азовська <i>Engraulis encrasicolus maeoticus</i>		5
Хамса чорноморська <i>Engraulis encrasicolus ponticus</i>		5
Кілька чорноморська (шпрот) <i>Sprattus sprattus</i>		7
Амур чорний <i>Mylopharyngodon piceus</i>	209	
Білизна звичайна <i>Aspius aspius</i>	97	
Верховодка звичайна <i>Alburnus alburnus</i>	5	
В'юн <i>Misgurnus fossilis</i>	4	
Карась сріблястий <i>Carassius gibelio</i>	93	
Білоочка (клепець) <i>Ballerus sara</i>	92	
Краснопірка <i>Scardinius erythrophthalmus</i>	92	
Лин <i>Tinca tinca</i>	94	
Лящ <i>Abramis brama</i>	97	
Плоскирка <i>Blicca bjoerkna</i>	92	

Рибець звичайний <i>Vimba vimba</i>	93	
Сазан <i>Cyprinus carpio</i>	218	
Головень європейський <i>Squalius cephalus</i>	94	
Синець звичайний <i>Ballerus ballerus</i>	93	
Тараня (плітка звичайна) <i>Rutilus heckelii</i> <i>Rutilus rutilus</i>	92	
Рослиноїдні (білий, строкатий товстолоби та їх гібрид, білий амур) <i>Hypophthalmichthys molitrix</i> <i>Hypophthalmichthys nobilis</i> <i>Stenopharyngodon idella</i>	214	
Чехоня <i>Pelecus cultratus</i>	93	
Сом європейський <i>Silurus glanis</i>	301	
Судак звичайний <i>Sander lucioperca</i>	211	
Йорж звичайний <i>Gymnocephalus cernua</i>	3	
Окунь звичайний <i>Perca fluviatilis</i>	186	
Пеламіда <i>Sarda sarda</i>	83	
Барабуля <i>Mullus barbatus</i>	15	
Луфар <i>Pomatomus saltatrix</i>	50	
Скумбрія <i>Scomber scombrus</i>	50	

Scomber colias		
Ставрида Trachurus mediterraneus Trachurus trachurus	10	
Бичок жабоголовий Mesogobius batrachosephalus	96	
Бички інші (крім видів, занесених до Червоної книги України) Gobiidae	92	
Атерина піщана Atherina boyeri	1	
Гостроніс Liza saliens	97	
Лобань Mugil cephalus	111	
Сингіль Liza aurata	99	
Піленгас Liza haematocheilus	109	
Щука звичайна Esox lucius	204	
Сарган звичайний Belone belone	15	
Чорноморський калкан Scophthalmus maeoticus	158	
Азовський калкан Scophthalmus maeoticus torosus	101	
Глось Platichthys flesus	100	
Мерланг Merlangius merlangus	3	

Пічкур звичайний <i>Gobio gobio</i>	3	
Слиж європейський <i>Barbatula barbatula</i>	3	
Щипавка звичайна <i>Cobitis taenia</i>	3	
Скорпена <i>Scorpaena porcus</i> <i>Scorpaena notata</i>	15	
Морський карась (ласкир) <i>Diplodus annularis</i>	15	
Смарида (менола) <i>Spicara meana</i> <i>Spicara smaris</i>	15	
Морський язик <i>Solea solea</i>	100	
Інші види риб (крім видів, занесених до Червоної книги України)	3	
Водні безхребетні		
Мідії, модіоли, мії, кардіуми, солени, венуси, донакси, куніарка (скафарка) (крім видів, занесених до Червоної книги України), інші двостулкові молюски “сидячих” видів (крім видів, занесених до Червоної книги України) <i>Mytilus edulis</i> <i>Anadara inaequalis</i> Муа <i>Cardium</i> Венус Солен Донах	0,2	
Рапана <i>Rapana venosa</i>	0,3	

Креветка (крім видів, занесених до Червоної книги України) Caridea	0,2	
Раки (крім широкопалого та товстопалого рака) Astacidae	196	
Артемія саліна (рачки) Artemia		69
Артемія саліна (яйця) Artemia		138
Гамариди Gammaridae		55
Зоопланктон (коловертки, гіллястовусі, веслоногі тощо) Rotifera Cladocera Copepoda		28
Мотиль (личинки хірономід) Chironomidae		83
Коретра Chaoborus		55
Трубочник Tubifex		55
Поліхети (крім видів, занесених до Червоної книги України) Polychaeta		55
Краби (крім видів, занесених до Червоної книги України) Decapoda	28	
Губка-бодяга, інші губки “сидячих” видів Spongillidae		0,3
Морські їжаки, морські зірки, змієхвостки, голотурії Echinoidea	3	

Asteroidea Ophiuroidea Holothurioidea		
Морські трави та водорості		
Камка (зостера) Zostera		0,3
Цистозіра Cystoseira		1
Інші види водоростей (крім видів, занесених до Червоної книги України)		0,2

	Додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2023 р. № 1042
--	---

ТАКСИ
для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням
законодавства про рибне господарство внаслідок
незаконного добування (вилову), знищення або
пошкодження водних біоресурсів континентального
шельфу України

Види водних біоресурсів	Такса, неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	
	за 1 штуку	за 1 кілограм
Водні безхребетні		
Мідії, модіоли, мії, кардіуми, солени, венуси, донакси, куніарка (скафарка) (крім видів, занесених до Червоної книги України), інші двостулкові молюски “сидячих” видів (крім видів, занесених до Червоної книги України) Mytilus edulis Anadara inaequivalvis Mya Cardium Venus Solen	0,2	

Donax		
Рапана Rapana venosa	0,3	
Креветка (крім видів, занесених до Червоної книги України) Caridea	0,2	
Поліхети (крім видів, занесених до Червоної книги України) Polychaeta		55
Краби (крім видів, занесених до Червоної книги України) Decapoda	28	
Губка-бодяга, інші губки “сидячих” видів Spongillidae		0,3
Морські їжаки, морські зірки, змієхвостки, голотурії Echinoidea Asteroidea Ophiuroidea Holothurioidea	3	
Морські трави та водорості		
Камка (зостера) Zostera		0,3
Цистозіра Cystoseira		1
Інші види водоростей (крім видів, занесених до Червоної книги України)		0,2

	Додаток 3 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2023 р. № 1042
--	---

ТАКСИ
для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням
законодавства про рибне господарство внаслідок
незаконного добування (вилову), знищення або

пошкодження водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, зокрема анадромних видів риб

Види водних біоресурсів	Такса, неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	
	за 1 штуку	за 1 кілограм
Риби		
Катран короткоперий <i>Squalus acanthias</i>	159	
Морська лисиця <i>Raja clavata</i>	24	
Морський кіт <i>Dasyatis pastinaca</i>	32	
Чорноморський оселедець <i>Alosa immaculata</i>	147	
Пузанок <i>Alosa tanaica</i>	145	
Хамса азовська <i>Engraulis encrasicolus maeoticus</i>		5
Хамса чорноморська <i>Engraulis encrasicolus ponticus</i>		5
Кілька чорноморська (шпрот) <i>Sprattus sprattus</i>		7
Пеламіда <i>Sarda sarda</i>	83	
Барабуля <i>Mullus barbatus</i>	15	
Луфар <i>Pomatomus saltatrix</i>	50	
Скумбрія <i>Scomber scombrus</i> <i>Scomber colias</i>	50	

Ставрида <i>Trachurus mediterraneus</i> <i>Trachurus trachurus</i>	10	
Бичок жабоголовий <i>Mesogobius batrachosephalus</i>	96	
Бички інші (крім видів, занесених до Червоної книги України) Gobiidae	92	
Атерина піщана <i>Atherina boyeri</i>	1	
Гостроніс <i>Liza saliens</i>	97	
Лобань <i>Mugil cephalus</i>	111	
Сингіль <i>Liza aurata</i>	99	
Піленгас <i>Liza haematocheilus</i>	109	
Сарган звичайний <i>Belone belone</i>	15	
Чорноморський калкан <i>Scophthalmus maeoticus</i>	158	
Азовський калкан <i>Scophthalmus maeoticus torosus</i>	101	
Глось <i>Platichthys flesus</i>	100	
Мерланг <i>Merlangius merlangus</i>	3	
Скорпена <i>Scorpaena porcus</i> <i>Scorpaena notata</i>	15	
Морський карась (ласкир) <i>Diplodus annularis</i>	15	

Смарида (менола) <i>Spicura meana</i> <i>Spicura smaris</i>	15	
Морський язик <i>Solea solea</i>	100	
Інші види риб (крім видів, занесених до Червоної книги України)	3	
Водні безхребетні		
Мідії, модіоли, мії, кардіуми, солени, венуси, донакси, куніарка (скафарка) (крім видів, занесених до Червоної книги України), інші двостулкові молюски “сидячих” видів (крім видів, занесених до Червоної книги України) <i>Mytilus edulis</i> <i>Anadara inaequalis</i> Муа <i>Cardium</i> <i>Venus</i> <i>Solen</i> <i>Donax</i>	0,2	
Рапана <i>Rapana venosa</i>	0,3	
Креветка (крім видів, занесених до Червоної книги України) <i>Caridea</i>	0,2	
Поліхети (крім видів, занесених до Червоної книги України) <i>Polychaeta</i>		55
Краби (крім видів, занесених до Червоної книги України) <i>Decapoda</i>	28	
Губка-бодяга, інші губки “сидячих” видів <i>Spongillidae</i>		0,3
Морські їжаки, морські зірки, змієхвостки, голотурії <i>Echinoidea</i> <i>Asteroidea</i> <i>Ophiuroidea</i> <i>Holothuroidea</i>	3	

Морські трави та водорості		
Камка (зостера) Zostera		0,3
Цистозіра Cystoseira		1
Інші види водоростей (крім видів, занесених до Червоної книги України)		0,2

	Додаток 4 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2023 р. № 1042
--	---

ТАКСИ
для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням
законодавства про рибне господарство внаслідок
незаконного знищення чи погіршення середовища
існування водних біоресурсів

Водні об'єкти	Такса, неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за 1 кв. метр)
Київське водосховище	14
Канівське водосховище	12
Кременчуцьке водосховище	24
Кам'янське водосховище	26
Запорізьке (Дніпровське) водосховище	28
Каховське водосховище	14
Дніпровсько-Бузька гирлова система	10
Водні об'єкти Закарпатської області	16
р. Дністер з лиманом та водосховищем	19

Інші водні об'єкти зони Полісся	12
Інші водні об'єкти зони Лісостепу та Прикарпаття	15
Інші водні об'єкти зони Північного степу	16
Інші водні об'єкти зони Південного степу (крім лиманів та озер, що сполучаються з Чорним морем)	32
Лимани та озера, що сполучаються з Чорним морем	69

Примітка. Розрахунок розміру шкоди здійснюється щорічно до відновлення нерестовища у межах, визначених на день його незаконного знищення.

{Додаток 4 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 917 від 13.08.2024}

	ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2023 р. № 1042
--	--

ПЕРЕЛІК постанов Кабінету Міністрів України, що втратили чинність

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 р. № 1209 “Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів” (Офіційний вісник України, 2011 р., № 92, ст. 3342).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1039 “Про внесення змін у додатки 1-3 до постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 р. № 1209” (Офіційний вісник України, 2021 р., № 81, ст. 5167).

ДОДАТОК Б

Єдиний державний реєстр судових рішень¹¹⁷

ЄУН справи: 336/4027/25

Номер провадження: 1-кп/336/1165/2025

ВИРОК

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

13 травня 2025 року Шевченківський районний суд м. Запоріжжя

у складі: головуючого судді ОСОБА_1 ,

при секретарі судового засіданні ОСОБА_2 ,

розглянувши в спрощеному провадженні кримінальне провадження, внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12025082080000661 від 30 квітня 20252025 відносно

ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , уродженця російської федерації, громадянина України, не одруженого, який на утриманні малолітніх та неповнолітніх дітей не має, не працює, який зареєстрований та фактично проживає за адресою: АДРЕСА_1 раніше судимого:

- 20.03.2021 Жовтневим районним судом м. Запоріжжя за ч. 1 ст. 185 КК України - призначено покарання у вигляді 80-ти годин громадських робіт. Поставлений на облік до Шевченківського Центру пробації 07.05.2021, знятий з обліку 23.06.2021 у зв'язку із вчиненням нового злочину;

- 17.05.2021 Шевченківським районним судом м. Запоріжжя за ч. 1 ст. 185, ч. 2 ст. 185, ч. 1 ст. 70 КК України - призначено покарання у вигляді обмеження волі строком на 2 роки, на підставі ч. 4 ст. 70 КК України за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим. На підставі ст. 75 КК України від відбування покарання звільнений з іспитовим строком 1 рік;

- 15.11.2021 Жовтневим районним судом м. Запоріжжя за ч. 1 ст. 185, ч. 2 ст. 182, ч. 1 ст. 70 КК України призначено покарання у вигляді обмеження волі, строком на 1 рік. На підставі ст. 75, 76 КК України від відбування покарання звільнений з іспитовим строком 1 рік. 15.11.2021 поставлений на облік до Шевченківського відділу пробації, 31.05.2023 знятий з обліку у зв'язку із вчиненням нового злочину;

- 22.08.2022 Шевченківським районним судом м. Запоріжжя за ч. 1 ст. 190 КК України призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 2 роки. За ст. 71 КК України, частково приєднано невідбутий строк за вироком Жовтневого РС м. Запоріжжя від 15.11.2021, призначено остаточне покарання у вигляді 2 років та 6 місяців позбавлення волі.

- 30.04.2025 до Шевченківського районного суду м. Запоріжжя спрямовано обвинувальний акт у кримінальному провадженні № 12025082080000592 від 30.04.2025 за ч. 1 ст. 369 КК України,

¹¹⁷ Див.: - <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/127273446/>

за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.249 КК України,

ВСТАНОВИВ:

18 квітня 2025 року приблизно о 08 годині 01 хвилині, ОСОБА_3, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, діючи умисно, знаходячись на річці Мокра Московка у Шевченківському районі м. Запоріжжя, в порушення ст. 63 Закону України «Про тваринний світ» та п.п. 1 п. 1 Розділу IV Правил любительського рибальства, затверджених наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.09.2022 № 700, на воді з гумового човна за допомогою забороненого знаряддя рибного лову - «сітки ліскової» здійснив незаконний рибний добувний промисел, внаслідок чого незаконно виловив водні біоресурси, а саме 75 особин риби «карась», вартістю згідно розрахунку матеріальної шкоди, розрахованої у відповідності до такс, затверджених Кабінетом Міністрів України від 29.09.2023 № 1042 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів» (зі змінами згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 року №1917 (набрана чинності 16.08.2024) - 1 581 гривня за одну особину, на загальну суму 118 575 гривень, що підтверджено висновком експерта №СЕ-19/108-25/9223-ФХЕД від 29.04.2025, чим згідно з висновком завідуючого відділом вивчення біоресурсів водосховищ Інституту рибного господарства НААН України, завдав істотної шкоди рибному господарству України на зазначену суму.

Дослідивши обвинувальний акт та додані до нього матеріали, судом встановлено, що обвинувачений ОСОБА_3, отримавши копії матеріалів дізнання, добровільно, беззаперечно визнала свою винуватість у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.249 КК України, не оспорує встановлені під час дізнання обставини вчиненого ним кримінального правопорушення, його кваліфікацію, ознайомлений з обмеженням права апеляційного оскарження, передбаченого ч.2 ст.302 КПК України, за участі захисника - адвоката ОСОБА_4, подав письмову заяву про розгляд обвинувального акту у спрощеному порядку, без судового розгляду у судовому засіданні за його відсутності.

Відповідно до ст.ст. 381, 382 КПК України, за клопотанням прокурора Шевченківської окружної прокуратури м.Запоріжжя ОСОБА_5, суд розглядає зазначене кримінальне провадження у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні та за відсутності учасників судового провадження.

Відповідно до ч.4 ст.107 КПК України, у зв'язку з неявкою всіх осіб, які беруть участь у судовому провадженні, фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження не здійснюється.

Згідно з ч.2 ст. 302 КПК України, до обвинувального акту з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні повинні бути додані: 1) письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною другою цієї статті та згоди з розглядом обвинувального акту у спрощеному провадженні; 2) письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, щодо згоди із

встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною другою цієї статті та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні; 3) матеріали досудового розслідування, у тому числі документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості.

На підставі ч.2 ст. 382 КПК України, вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється в порядку, визначеному цим Кодексом, та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирок суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспорується учасниками судового провадження.

Вивчивши обвинувальний акт, додану до нього заяву обвинуваченого ОСОБА_3, матеріали досудового розслідування, суд вважає, що в ході досудового розслідування зібрано достатньо доказів для обґрунтованого обвинувачення останнього, у вчиненні кримінального проступку за тих обставин, як вони викладені в обвинувальному акті, ці обставини жодною стороною не оспорується і у суду відсутні сумніви щодо добровільності їх позиції, в т.ч. щодо беззаперечного визнання обвинуваченим своєї вини.

З урахуванням наведеного, вивчивши письмові матеріали кримінального провадження, надані органом досудового розслідування, керуючись законом та оцінюючи кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного рішення, суд дійшов висновку, що подія кримінального правопорушення мала місце, вина обвинуваченого ОСОБА_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.249 КК України, знайшла своє підтвердження і доведена повністю поза розумним сумнівом.

Таким чином, дії обвинуваченого ОСОБА_3 суд кваліфікує за ч.1 ст.249 КК України, як незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», суд призначаючи покарання, у кожному конкретному випадку зобов'язаний врахувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини справи, що пом'якшують і обтяжують покарання, необхідні і достатні для її виправлення та попередження нових злочинів.

Призначаючи вид та міру покарання обвинуваченому, суд керується положеннями ст.ст. 50, 65 КК України, враховує характер і ступінь тяжкості вчиненого обвинуваченим кримінального проступку, особу обвинуваченого, його вік, соціальний стан, спосіб життя та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Так, судом встановлено, що ОСОБА_3 скоїв кримінальне правопорушення, яке відповідно до ст. 12 КК України, відноситься до категорії кримінальних проступків, раніше не судимого, утриманців немає, має зареєстроване та постійне місце проживання, на обліку у лікаря-психіатра та лікаря-нарколога не перебуває.

Обставинами, які пом'якшують покарання обвинуваченого, відповідно до ст. 66 КК України, суд визнає щире каяття та активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення.

Обставин, що обтяжують покарання обвинуваченої, відповідно до ст. 67 КК України, судом не встановлено.

У рішенні «Бемер проти Німеччини» від 03 жовтня 2002 року Європейський суд з прав людини зазначає, що кримінальний суд має враховувати особу засудженого, його стаж злочинної діяльності, обставини скоєного ним злочину, його поведінку після злочину, умови його життя та наслідки, яких можна очікувати в зв'язку з відстрочкою.

При цьому, згідно вимог ч.2 ст.65 КК України особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів, а згідно з ч.2 ст.50 КК України покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених.

Враховуючи сукупність наведених обставин справи, та дотримуючись принципів законності, справедливості, а також достатності покарання для подальшого виправлення та попередження скоєння нових кримінальних правопорушень, ставлення обвинуваченого до вчиненого, роль у скоєному кримінальному правопорушенні та поведінку до і після вчинення такої, враховуючи, що за приписами ст. 50 КК України покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, суд, вважає необхідним і достатнім для виправлення обвинуваченого та попередження вчинення ним нових злочинів призначити покарання в межах санкції статті особливої частини Кримінального кодексу України у виді штрафу у розмірі однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Призначене судом покарання на переконання суду відповідатиме меті покарання, гуманності, справедливості і не потягне за собою порушення засад виваженості, що включає наявність розумного балансу між захищуваними інтересами суспільства та правами особи, яка притягується до кримінальної відповідальності.

Витрати, пов'язані із залученням стороною обвинувачення експерта спеціалізованої державної установи, в порядку ст.124 КПК України, необхідно покласти на обвинуваченого.

У справі Державного агентства меліорації, рибного господарства та продовольчих програм в особі Управління Державного агентства з розвитку меліорації рибного господарства та продовольчих програм у Запорізькій області подано позовну заяву про стягнення з ОСОБА_3 збитків на суму 118575 грн. Даний позов на підставі ч. 1 ст. 129 КПК України підлягає задоволенню.

Згідно з ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Долю речових доказів вирішити у відповідності до ст. 100 КПК України.

Згідно ч.1 ст. 96-1 КК України, спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого, зокрема ч.1 ст. 249 КК України.

Відповідно п. 3 ч.1 ст. 96-2 КК України, спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно були предметом кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, переходять у власність держави, а відповідно до п.4 ч.1 ст.96-2КК України - були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

Стаття 249 ч. 1 КК України передбачає спеціальну конфіскацію - обов'язкове вилучення знарядь і засобів незаконного промислу та всього добутого.

Таким чином на підставі ст.ст. 96-1, 96-2 КК України внаслідок вчинення ОСОБА_3 кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, спеціальній конфіскації, тобто примусовому безоплатному вилученню у власність держави, підлягають: сітки L 70 m, h 1 m, a 30x30 mm, човен гумового зеленого кольору, насос, 75 екземплярів риби карась, вагою приблизно 15 кг., як засоби та знаряддя кримінального правопорушення відповідно.

Запобіжний захід не обирався.

Долю речових доказів суд вирішує відповідно до положень ст. 100 КПК України.

Керуючись ст. 65 КК України, ст.ст. 368, 370, 374, 381, 382 КПК України, суд -

УХВАЛИВ:

ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення (проступку), передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України та призначити покарання у виді штрафу у розмірі однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 17 000 (сімнадцять тисяч) грн.

Запобіжний захід до набрання вироком суду законної сили ОСОБА_3 , не обирати.

Речові докази:оригінали всіх матеріалів адміністративного протоколу від 18.04.2025 №000681 відносно ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , залишити в матеріалах справи.

Згідно зі ст. 96-1, 96-2 КК України, застосувати спеціальну конфіскацію та конфіскувати у власність держави водні біоресурси:сітки L 70m,h 1m,a30x30mm,човен гумового зеленого кольору,насос,75екземплярів риби карась,вагою приблизно15кг.

Цивільний позов Державного агентства України з розвитку меліорації рибного господарства та продовольчих програм в особі Управління Державного агентства з розвитку меліорації рибного господарства та продовольчих програму Запорізькій області (ЄДРПОУ[41157495](https://drpo.gov.ua), адреса вул.Чубанова, 235, м.Запоріжжя) до ОСОБА_3 , задовольнити.

Стягнути з ОСОБА_3 , на користь держави на розрахунковий рахунок: UA358999980333129331000008479, отримувач ГУК у Зап.обл./ТГ м.Запоріжжя/24062100, код в ЄДРПОУ: [37941997](https://drpo.gov.ua), банк отримувача: Казначейство України (ел.адм.подат.) матеріальну шкоду завдану рибному господарству України в розмірі 118 575 (сто вісімнадцять тисяч п'ятсот сімдесят п'ять) гривень.

Стягнути з ОСОБА_3 на користь держави, витрати на залучення експерта при проведенні судово-хімічної експертизи у сумі 7 131 грн. 20 коп.

Копію вироку за результатами розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку не пізніше дня, наступного за днем його ухвалення, надіслати учасникам судового провадження.

Вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження в порядку, передбаченому статтями 381 та 382 КПК України, не може бути оскаржений в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Апеляційна скарга може бути подана на вирок протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, в порядку спрощеного провадження, то строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення. Апеляційна скарга подається до Запорізького апеляційного суду через Шевченківський районний суд м. Запоріжжя.

Вирок, якщо інше не передбачено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо таку скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги вирок, якщо його не скасовано, набирає законної сили після прийняття рішення судом апеляційної інстанції.

Суддя : ОСОБА_6

Додаток В

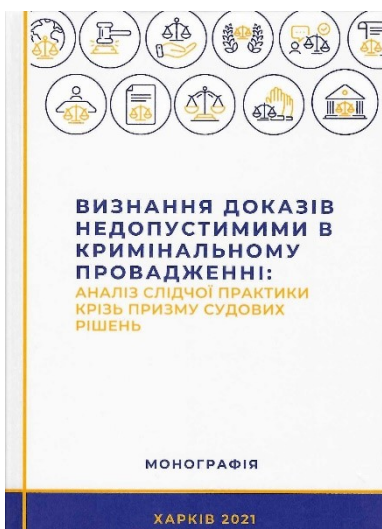
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

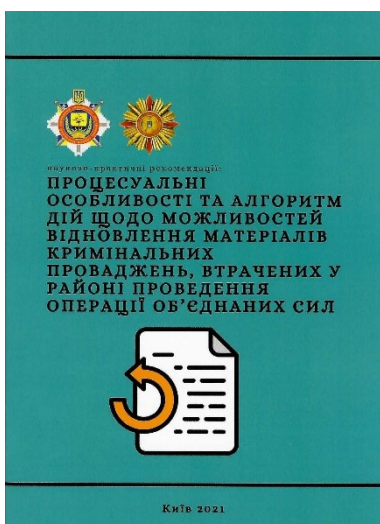
Здійснення досудового розслідування слідчими Національної поліції: навчально-практичний посібник /
Бойко О., Бурлака В., Гаркуша А. та ін.
Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ;
Київ: «7БЦ». 2023. - 512 с.

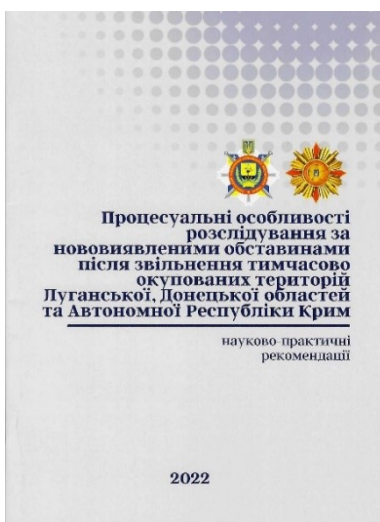
Досудове розслідування кримінальних проступків: монографія /
Дрозд В., Гаврилюк Л., Романов М. та ін.
Київ: 7БЦ, 2023. - 568 с.

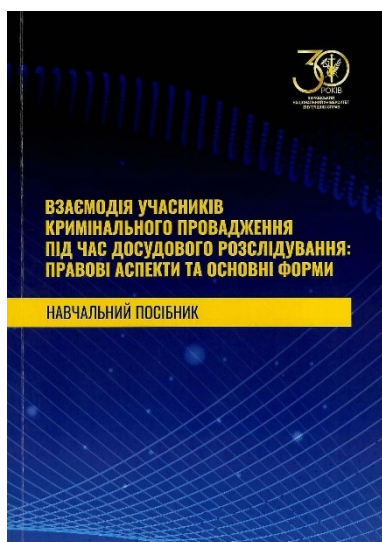
Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень: монографія / Дрозд В., Бурлака В., Гаврилюк Л. та ін. Харківський нац. ун-т внутр. справ; Держ. наук.-досл. ін-т. Київ: 7БЦ, 2021. - 420 с.

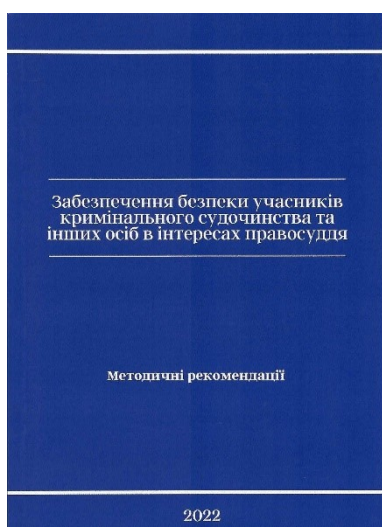
Процесуальні особливості та алгоритм дій щодо можливостей відновлення матеріалів кримінальних проваджень, втрачених у районі проведення операції Об'єднаних сил: науково-практичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Одерій О., Дударець Р., Бурлака В. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. - 40 с.

Процесуальні особливості розслідування за нововиявленими обставинами після звільнення тимчасово окупованих територій Луганської, Донецької областей та Автономної Республіки Крим: науково-практичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Вітвіцький С., Волобуєва О. та ін. Київ, 7БЦ, 2022. - 36 с.

Взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми: навчальний посібник / кол. авт.; за заг. ред. Сокурєнка В.; Вид. 3-тє, допов. і перероб. Харків : ХНУВС, 2024. – 208 с.

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя: науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Тертятник Г., Бурлака В., Тарасенко В. та ін. Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2022. – 65 с.

Порядок направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні в рамках екстрадиції: методичні рекомендації / Федченко В., Бадалова Т. Євтушенко О., Панчук О.. Дніпро: ДДУВС, 2024. 97 с.

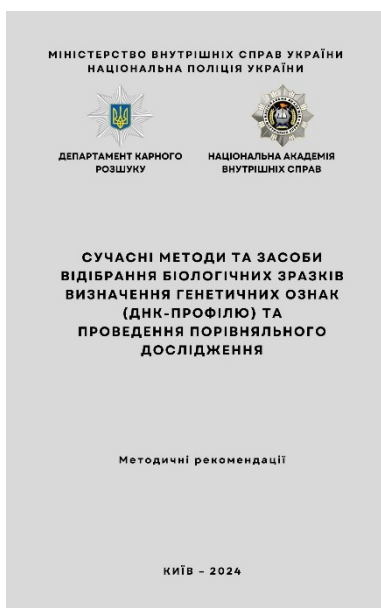
Огляд місця події за фактами повідомлень про виявлення місць стихійних поховань (за матеріалами роботи на деокупованих територіях): порадник для практичних працівників органів досудового розслідування / Цуцкірідзе М., Кримчук С., Вітвіцький С. та ін. Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ; Київ: Гол. слідч. упр. НПУ, 2023. – 125 с.

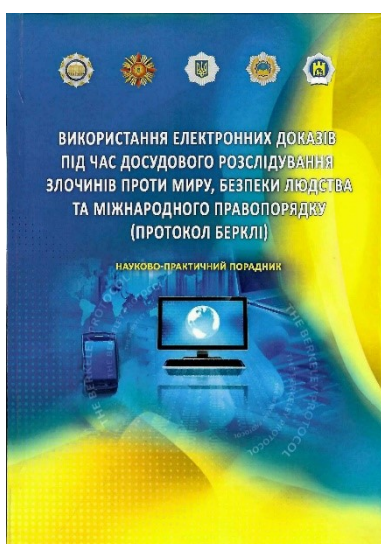
Участь спеціаліста в огляді місця події: довідник / кол. авторів; Нац. акад. внутр. справ: Київ: 2018. – 128 с.

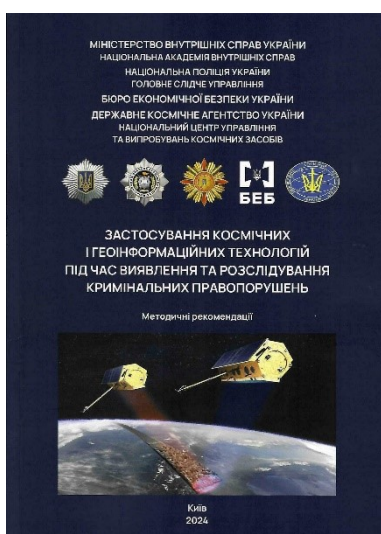
Участь спеціаліста в розслідуванні порушень законів та звичаїв війни: науково-практичний довідник / Нечеснюк М., Вознюк А., Саковський А. та ін.; за заг. ред. Чернея В., Цуцкірідзе М., Кримчука С. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 114 с.

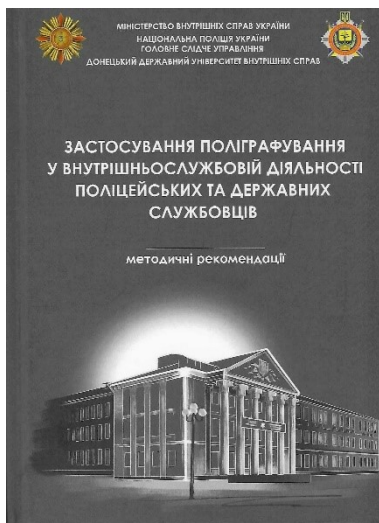
Сучасні методи та засоби відібрання біологічних зразків, визначення генетичних ознак (ДНК-профілю) та проведення порівняльного дослідження: методичні рекомендації / Фурман Я., Юсупов В., Саковський А. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. 43 с.

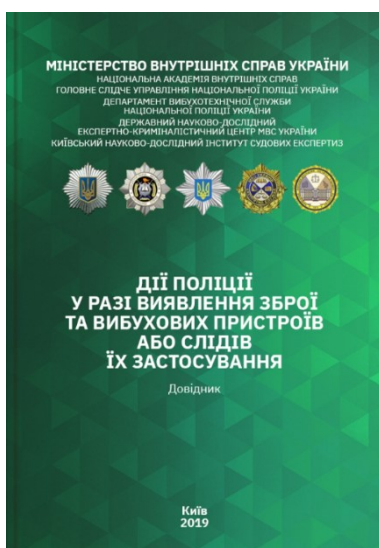
Використання електронних доказів під час досудового розслідування злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Протокол Берклі): науково-практичний poradnik / Гаврилюк Л., Басиста І., Афонін Д. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М. Київ: ДНДІ МВС України; Вид-во «Політехніка», 2024. – 196 с.

Застосування космічних і геоінформаційних технологій під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень: методичні рекомендації / Чернявський С., Присяжний В., Стрільців О. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М.. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. – 93 с.

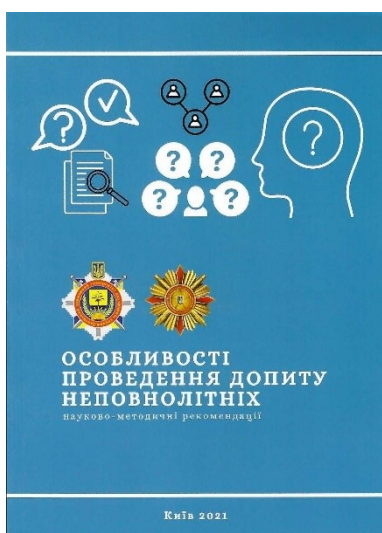
Застосування поліграфування у внутрішньослужбовій діяльності поліцейських та державних службовців: методичні рекомендації/ автори-упорядники:
Цуцкіридзе М., Одерій О., Бурлака В. та ін.
 Київ. 2023. 110 с

Дії поліції у разі виявлення зброї та вибухових та вибухових пристроїв або слідів їх застосування: довідник / кол. авторів; за заг. ред. Чернея В., Рувіна О., Теплицького Б.: – Київ: 2019. – 148 с.

Виявлення ознак підробки документів під час їх перевірки працівниками Національної поліції України: практичний посібник / кол. авторів; за заг. ред. Чернея В., Рувіна О., Кримчука С.: – Київ: 2021. – 124 с.

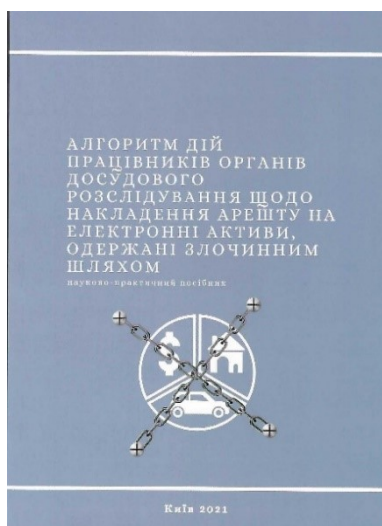
Особливості проведення допиту неповнолітніх:
*науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М.,
 Кубарев І., Гайду С. та ін.; Київ: 7БЦ, 2021. - 112 с.*

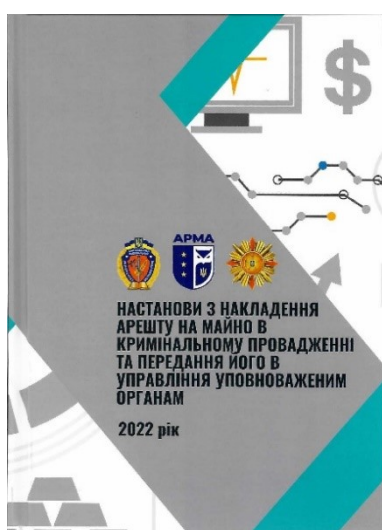
Відеоконференція у кримінальному провадженні:
*науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М.,
 Тетерятник Г., Бурлака В. та ін. Одеса: Одеський держ.
 ун-т внутр. справ, 2022. - 72 с.*

**Використання в кримінальному провадженні
 відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих
 (розшукових) дій:** *науково-методичні рекомендації для
 підрозділів НПУ / Цуцкірідзе М., Мартовицька Г.,
 Романюк В., Бурлака В. та ін. Х.: Харківський нац. ун-т
 внутр. справ, 2022. - 82 с.*

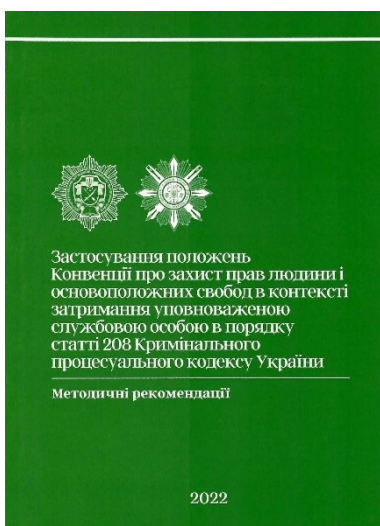
Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М., Пчеліна О., Романюк В., Бурлака В. та ін. К.: 7БЦ, 2021. - 92 с.

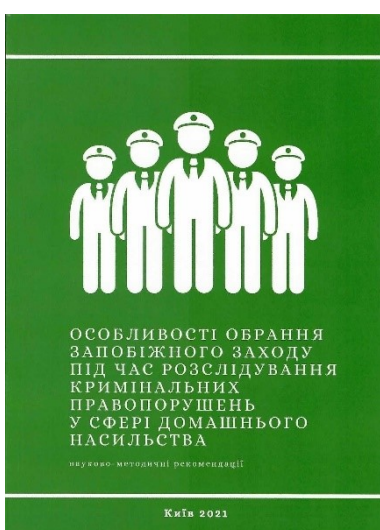
Настанови з накладення арешту на майно в кримінальному провадженні та передання його в управління уповноваженим органам: науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Жорович Д., Пчеліна О., Пронін Ф., Романюк В. та ін. Х.: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 7БЦ, 2022. - 152 с.

Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок: науково-практичний коментар / Цуцкірідзе М., Вітвіцький С., Ковтун О., Городецька М. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. - 54 с.

Застосування положень Конвенції про захист прав та основоположних свобод в контексті затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208 КПК України: методичні рекомендації / *Цуцкірідзе М., Рогальська В., Солдатенко О., Гаркуша А. та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. - 113 с.*

Особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства: науково-методичні рекомендації / *Цуцкірідзе М., Романюк В., Фоміна Т., Бурлака В. та ін. Київ, 2021. – 64 с.*

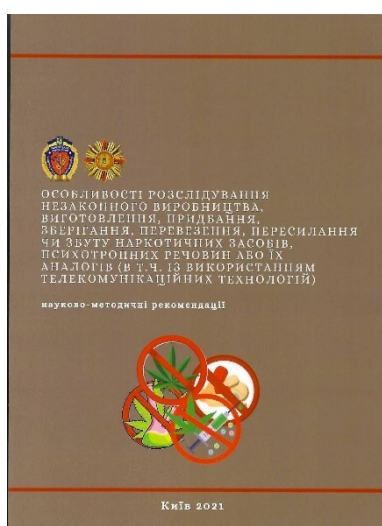
Як захистити тварин від жорстокого поводження: організаційні, кримінальні, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: методичні рекомендації / *Овчинникова Ю., Цуцкірідзе М., Суркова М., Шевчишен А., Романюк В. та ін. Х.: Харківський нац. ун-т внутр. справ; К.: 7БЦ. 2024. 208 с.*

Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством:
науково-практичний poradник / *Цуцкірідзе М., Пилипенко Д., Гайду С., Лоскутов Т. та ін. Донецький держ. ун-т. внутр. справ; 7БЦ, 2022. – 77 с.*

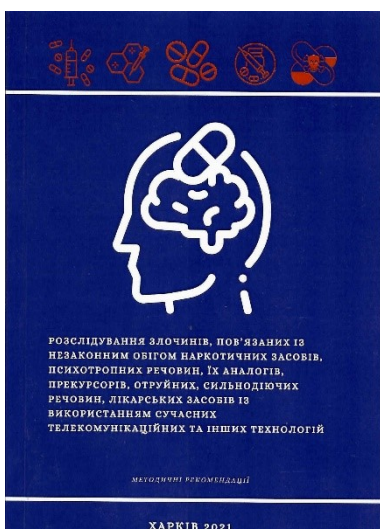

Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: методичні рекомендації [Колектив авторів]. Київ: 7БЦ, 2021. - 47 с.

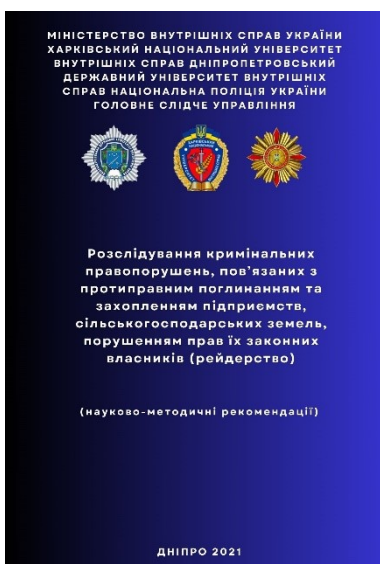

Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в т.ч. із використанням телекомунікаційних технологій): науково методичні рекомендації. [Колектив авторів]. Київ.: 7БЦ, 2021. – 125 с.

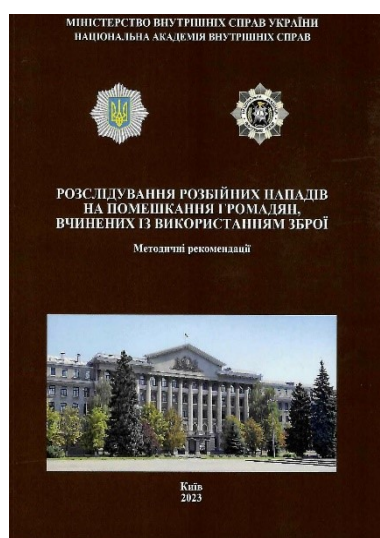

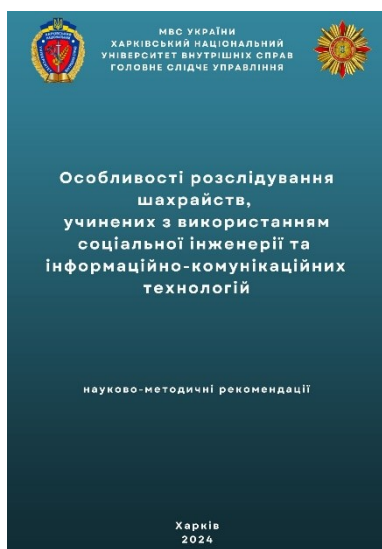
Досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин, отруйних сильнодіючих лікарських засобів із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій: методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Гайду С., Юхно О. та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ; «Факт» 2021. - 188 с.

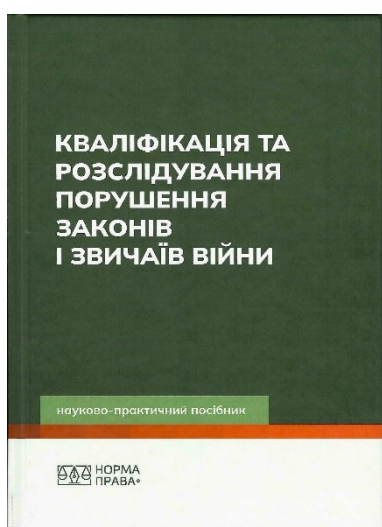
Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство): науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Дударець Р., Довгунь С. та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. - 74 с.

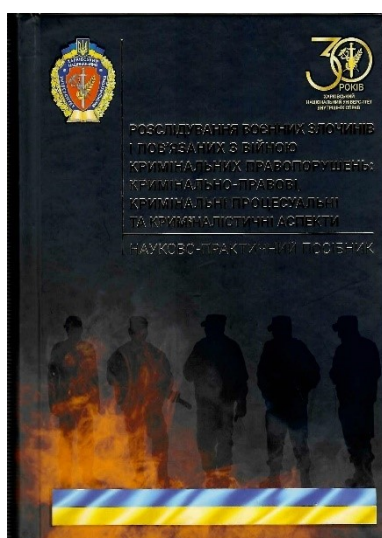
Розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї: методичні рекомендації / Брисковська О., Крижна В., Сущенко В. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 72 с.

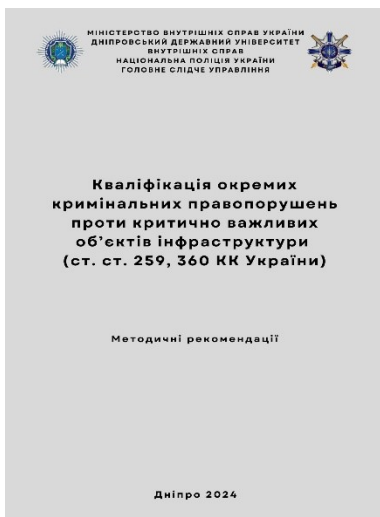
Особливості розслідування шахрайств, учинених з використанням соціальної інженерії та інформаційно-комунікаційних технологій: науково-методичні рекомендації для практичних підрозділів НПУ / Деревягін О., Корнієнко В., Манжай О.; за заг. ред. Шевчишена А. Х. : ХНУВС, 2024. - 100 с.

Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни: науково-практичний посібник / Вознюк А., Жук І., Таран О. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М., Чернея В., Вознюка А. Київ: Норма права, 2023. 322 с.

Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: науково-практичний посібник Клименко І., Цуцкірідзе М., Орлов Ю. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПрН України Сокурєнка В.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків: Право, 2024. – 432 с.

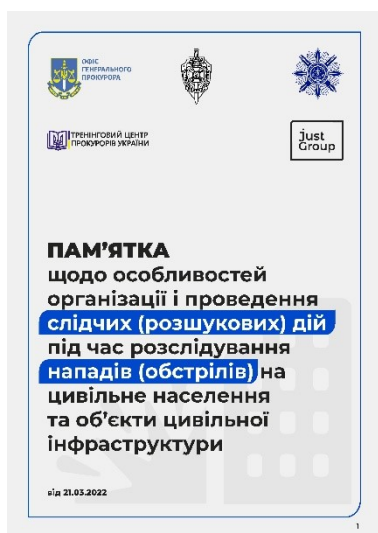

Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти критично важливих об'єктів інфраструктури (ст. ст. 259, 360 КК України): методичні рекомендації / Березняк В., Бурлака В., Людвік В. та ін.;
Дніпро: ДДУВС, 2024. – 132 с.

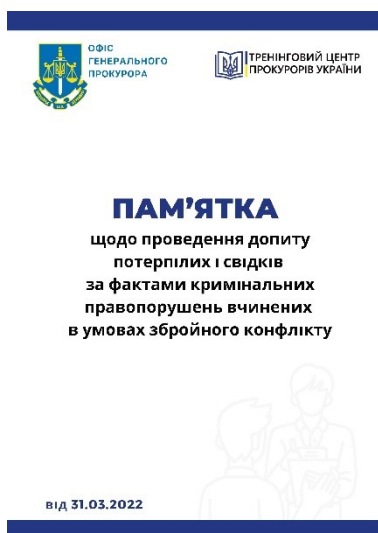
ПАМ'ЯТКИ:

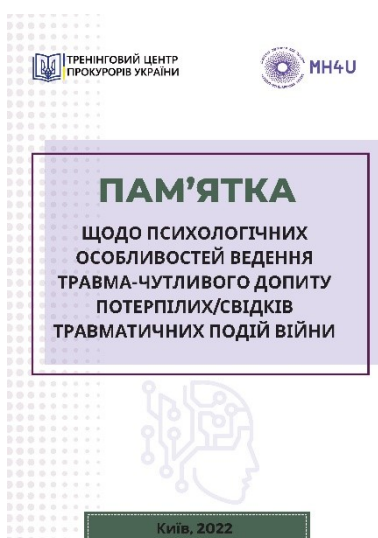
Рекомендації щодо проведення огляду місця події, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

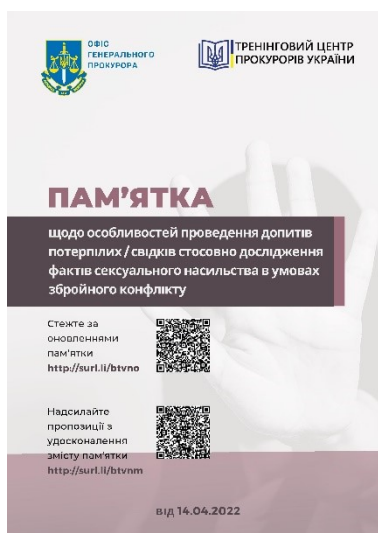
Пам'ятка щодо особливостей організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України, JustGroup та головними слідчими управліннями СБУ і НПУ

Пам'ятка щодо проведення допиту потерпілих і свідків за фактами кримінальних правопорушень вчинених в умовах збройного конфлікту, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

Пам'ятка щодо психологічних особливостей ведення травма-чутливого допиту потерпілих/свідків травматичних подій війни, розроблених Тренінговим центром прокурорів України спільно зі MN4U

Пам'ятка щодо особливостей проведення допитів потерпілих/свідків стосовно дослідження фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

Особливості розслідування фактів сексуального насильства в мовах збройного конфлікту, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України та Головним слідчим управлінням НПУ

Пам'ятка щодо особливостей розслідування умисних вбивств захищених осіб в умовах збройного конфлікту, розроблених міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

Пам'ятка щодо особливостей розслідування посягань на довкілля в умовах збройного конфлікту, розроблених міжвідомчою робочою групою про офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ:

1. Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 року № 1340
2. Порядок зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 07 травня 2008 року № 422.
3. Порядок інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року № 1363
4. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15

5. Положення про Координаційний центр з надання правничої допомоги, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 06 червня 2012 року № 504
6. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження та Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104
7. Порядок забезпечення вилучення тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України та Порядок передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698
8. Порядок відбору, направлення на молекулярно-генетичну експертизу (дослідження) біологічного матеріалу військовополонених для встановлення геномної інформації та його зберігання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 508
9. Порядок проведення обов'язкової державної реєстрації геномної інформації людини та Порядок проведення добровільної державної реєстрації геномної інформації людини, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2023 року № 978
10. Порядок організації психіатричної допомоги у разі застосування судом запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2024 року № 467

СПІЛЬНІ НАКАЗИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ:

1. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової адміністрації, Служби безпеки України, Верховного суду України, Державної судової адміністрації України від 27 серпня 2010 року № 51/401/649/471/23/125
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5
3. Інструкція щодо заповнення в журналі обліку фактів звернення та доставлення до закладу охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів та підрозділів поліції, затверджена спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України від 06 липня 2016 року № 612/679
4. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затверджений спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 вересня 2017 року № 807/1193/279 (зупинено на період дії воєнного стану)
5. Порядок взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів, затверджений спільним наказом Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національного антикорупційного бюро України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, МВС України, Міністерства фінансів України від 20 жовтня 2017 року № 115/197-о/297/586/869/857

6. Порядок розміщення друкованої продукції з інформацією про права осіб на захист та безоплатну вторинну правничу допомогу в органах і підрозділах Національної поліції України, затверджений спільним наказом Міністерства юстиції України та МВС України від 20 лютого 2018 року № 433/5/133
7. Порядок взаємодії Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, і Національної поліції України під час здійснення заходів з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, затверджений спільним наказом МВС України та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 13 липня 2018 року № 140/608
8. Інструкція про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування, затверджена спільним наказом МВС України та Міністерства юстиції України від 01 жовтня 2018 року № 806/3105/5
9. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затверджена наказом МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5
10. Порядок взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця», затверджений спільним наказом МВС України та Міністерства інфраструктури України від 02 березня 2020 року № 204/175
11. Форми звітності про роботу органів досудового розслідування, затверджені спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, МВС України, Національного антикорупційного бюро України та Державної фіскальної служби України

від 28 липня 2020 року № 337/564/206/123/363/85

12. Порядок електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України, затверджений спільним наказом Офісу Генерального прокурора та МВС України від 22 листопада 2021 року № 371/846
13. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України, затверджений спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора від 09 березня 2022 року № 177/450/46
14. Порядок реалізації пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затверджений спільним наказом Міністерства юстиції України, МВС України та Офісу Генерального прокурора від 07 лютого 2023 року № 493/5/67/32
15. Порядок реалізації пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність та План заходів з реалізації пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, затверджені спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187
16. Порядок реалізації пілотного проекту щодо обміну процесуальними документами між територіальними (відокремленими) підрозділами територіальних органів Національної поліції України та місцевими загальними судами, затверджений спільним наказом Національної поліції України та Державної судової адміністрації від 28 листопада 2023 року № 548/1105
17. Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407 – 409 Кримінального кодексу України, затверджена

спільним наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, МВС України та Міністерства оборони України від 03 жовтня 2024 року № 375/233/672/657/485

18. Порядок дій уповноважених службових осіб органів Національної поліції України, Державної прикордонної служби України та Державної кримінально-виконавчої служби України під час виявлення засуджених осіб, які не відбули в установленому законом порядку призначене вироком суду України покарання внаслідок збройної агресії проти України, затверджений Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 20 лютого 2024 року № 471/5/106

НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ:

1. Порядок ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів, затверджений наказом МВС України від 11 березня 2013 року № 228
2. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1339
3. Інструкція з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 14 квітня 2016 року № 296
4. Інструкція про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, затверджена наказом МВС України від 13 липня 2016 № 654
5. Правила етичної поведінки поліцейських, затверджені наказом МВС України від 09 листопада 2016 року № 1179

6. Про організацію роботи із запитами на публічну інформацію в Національній поліції України, затверджено наказом МВС України від 07 лютого 2017 року № 95
7. Порядок застосування електронних засобів контролю, затверджений наказом МВС України від 08 червня 2017 року № 480
8. Положення про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України та Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджені наказом МВС України від 06 липня 2017 року № 570
9. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575
10. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами, затверджений наказом МВС України від 24 липня 2017 року № 621
11. Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», Наказ МВС України від 03 серпня 2017 року № 676
12. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 листопад 2017 року № 920

13. Порядок дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду, затверджений наказом МВС України від 10 травня 2018 року № 386
14. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджений наказом МВС України від 08 лютого 2019 року № 100
15. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «Єдиний облік» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 14 червня 2019 року № 508
16. Інструкція про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 19 серпня 2019 року № 691
17. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 16 березня 2020 року № 257
18. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357
19. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405
20. Про введення в тестову експлуатацію інформаційної підсистеми «Воєнний злочин» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», доручення Національної поліції України від 26 липня 2022 року №5153/01/24-2022

21. Порядок відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та його зберігання, затверджений наказом МВС України від 19 квітня 2023 року № 323
22. Положення про Електронний реєстр геномної інформації людини, затверджений наказом МВС України від 04 серпня 2023 року № 639
23. Про впровадження в дослідну експлуатацію III «Речовий доказ» в Кіровоградській та Чернівецькій областях, наказ Національної поліції України від 30 вересня 2023 року № 792
24. Про впровадження в дослідну експлуатацію III «Речовий доказ» в Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях, наказ Національної поліції України від 30 квітня 2024 року № 476
25. Професійний стандарт «Слідчий (поліція)», затверджений наказом Національної поліції України від 28 червня 2024 року № 724

НАКАЗИ ІНШИХ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5
2. Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 року № 2599/5

3. Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затверджена наказом Державної Судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814
4. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджене наказом Генерального прокурора України від 30 червня 2020 року № 298
5. Положення про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, затверджене наказом Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 01 жовтня 2020 року № 418
6. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 23 грудня 2020 року № 383
7. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва, наказ Офісу Генерального прокурора від 12 вересня 2023 року № 258

СУДОВА ПРАКТИКА:

1. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних з війною (з лютого 2022 року по вересень 2024 року)
2. Огляд судової практики Верховного Суду щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною

3. Лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»
4. Роль Великої Палати Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики щодо міжнародних злочинів
5. Судова практика ККС ВС у справах, пов'язаних з війною
6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) (актуальна практика)
7. Огляд судової практики Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством
8. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про злочини проти власності
9. Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень за 2022 рік

10. Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень за 2023 рік

11. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

12. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (стаття 286 Кримінального кодексу України)

13. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення

14. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо оцінки документів як предметів складів злочинів, передбачених статтями 357, 358, 366 Кримінального кодексу України

15. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини

16. Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії: практика Верховного Суду

17. Огляд рішень Європейського суду з прав людини за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (кримінальний процесуальний аспект: обшук)

18. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення огляду та обшуку (актуальна практика)

19. Судова практика ККС Верховного Суду щодо допустимості електронних доказів

20. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення освідування особи та відібрання зразків для експертизи

21. Судова практика Верховного Суду з питання використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій як доказів у кримінальному провадженні

22. Огляд рішень Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати і палат Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, які містять правові висновки про застосування норм кримінального та кримінального процесуального права (2018–2023 роки)

23. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2022 рік

24. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2023 рік

25. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2024 року

26. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях (справах)

27. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо застосування спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру

28. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні

29. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням Європейським судом з прав людини порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

30. Дайджест судової практики Верховного Суду щодо відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду

МАКЕТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ:

Макет ч. 1 ст. 111, ч.1 ст. 258-3, ч. 1 ст. 438 КК України

Макет ч. 5 ст. 111-1 КК України

Макет п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України

Макет ч. 1 ст. 120 КК України

Макет ч. 2 ст. 149 КК України

Макет ч. 1 ст. 152 КК України

Макет ч. 3, 4 ст. 153 КК України

Макет ч. 2 ст. 187 КК України

Макет ч. 1 ст. 190 КК України

Макет ч. 1 ст. 255-3 КК України

Макет ч. 1 ст. 286 КК України

Макет ч. 1 ст. 309 КК України

Макет ч. 2 ст. 307 КК України

Науково-практичне видання

**АЛГОРИТМ ДІЙ ДІЗНАВАЧА
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОСТУПКІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 249
(НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ
АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ)
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

методичні рекомендації